21- ALIS VERISLER BAHSI
1- Mülamese ve Münabeze Satisinin Iptali Babi
2- Tas Atimi Satisi Ile Içinde Aldatma Olan Satisin Butlari Babi
3- Gebe Devenin Yavrusunun Gebeligine Kadar (Va'de Ile Yapilan) Satisin Haram Kilinmasi Babi
4- Bir Kimsenin Din Kardesinin Satisi Üzerine Satis, Onun Pazarligi Üzerine Pazarlik Yapmasinin, Müsteri Kizistirmanin ve Memede Süt Birikmenin Haram Kilinmasi Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
5- Celeb Mallari Karsilamanin Haram Kilinmasi Babi
6- Sehirlinin Bedevi Namina Satis Yapmasinin Haram Kilinmasi Babi
7- Memesinde Süt Biriktirilen Hayvani Satmanin Hükmü Babi
8- Satilik Malin Teslim Almadan Satilmasinin Batil Olusu Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
9- Mikdari Meçhul Olan Hurma Yiginini Hurma Ile Satmanin Haram Kilinmasi Babi
10- Alis Veris Yapanlara Hiyar-i Meclisin Sübütü Babi
11- Alis Veriste ve Beyanda Dogruluk Babi
12- Alis Veriste Aldanan Kimse Babi
Bu Hadisten Çikarilan Hükümler
13- Meyveleri Olgunlastiklari Görünmeden Önce Koparmayi Sart Kosmaksizin Satmaktan Nehi Babi
14- Ariyyeler Müstesna Olmak Üzere Kuru Hurma Mukabilinde Yas Hurma Satmanin Haram Kilinmasi Babi
15- Üzerinde Meyvesi Olan Hurmayi Satan Babi
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:
16- Muhakale, Müzabene ve Muhabereden, Meyveyi Olgunlasmadan Satmaktan ve Birkaç Yilligina Satis Demek Olen Muavemeden Nehi Babi
17- Yeri Kiraya Verme Babi
18- Yeri Zahire Mukabilinde Kiraya Verme Babi
19- Abziyi Altin ve Gümüsle Îcar Babi
20- Müzaefa ve Müacere Hakkinda Bir Bab
21- Meniha Olarak Verilen Yer Babi

21- ALIS VERISLER BAHSI

Büyü': Bey'in cem'idir. Bey' lügaten : Mutlak surette degismek mânâsina gelir. Bu mânâda (sirâ) kelimesi dahî kullanilir.
Serîatte : Iki tarafin rizâsi ile mali malla degismektir. Bey'in rüknü, sarti, mahalli, hükmü ve hikmetleri vardir.
Rüknü: îcâb ve kabul yâni «sattim, aldim» gibi alis verise delâlet eden mâzî sîgali veya o mânâda sözlerdir. Bu sözler hükmün teâllûk ettigi rizâyi gösterirler.
Sarti: Satis yapanlarin bu ise ehil olmalaridir. Ehil olmayan bir kimsenin yaptigi alis veris mu'teber degildir.
Mahalli: Maldir; yâni bu degisme üzerinde yapilir.
Hükmü: Tam alis veriste müsteri için malda, satici için de malin kiymetinde milkiyetin derhâl; mevkuf alista ise riza tehakkuk ettigi zaman sabit olmasidir.
Bey'in hikmetleri çoktur. Bunlardan bâzilari: Geçim ve yasamanin kolaylasmasi, kavga, yagma, hirsizlik, dolandiricilik, hiyâmet ve hîle gibi kötülüklerin önüne geçilmesi, geçim nizaminin devam ve bekasi; bu suretle cihanin pâydâr olmasidir. Zîrâ muhtaç bir insan, baskasinin elindeki mala meyleder. Bu hususta bir muamele ve nizâm olmasa is kavga, gürültü hattâ ölüme varir; neticede hayat felce ugrar; nizâm bozulur.
Bey' kitâb, sünnet, icmâ-i ümmet ve kiyâs yollariyle mesru' olmus

bir akiddir. Kitâbdan delili:

«Halbuki Allah bey'i helâl, ribâyi haram kilmistir» [1] âyet-i kerîmesi; sünnetten delili: Peygamber (Sattallahü Aleyhi ve Sellemj'EfendiYnizm alis verisi takrir buyurmasidir. Bey'in mesru' olduguna ümmetin bütün ulemasi ittifak etmislerdir. Bu babda aklî delili ihtiyaç meselesidir. Insanlar gerek yiyecek içecek gerekse sair hususâtta birbirleriyle mübadelede bulunmaga muhtaçtirlar. Bunun yegâne çâresi ise alis veristir. Çünkü tabiati iktizasi mala son derece düskün olan insan, baska suretle malinin elinden çikmasina rizâ gösteremez.
Bey'in : Mutlak, mukaayeza, selem, sarf, murabaha, tevliye, vadîa, lâzim, gayri lâzim, sahih, bâtil, fâsid ve mekruh olmak üzere birçok nevileri vardjr. Bunlarin tafsilâti fikih kitaplarmdadir.

1- Mülamese ve Münabeze Satisinin Iptali Babi

1- (1511) Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî rivayet etti. {Dedi ki) : Mâlik'e, Muhammed b, Yahya b. Habbân'dan dinledigim, onun da A'rac'-dan, onun da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum :
«Resûlüflah (SalîaÜahü Aleyhi ve Seîiem) mülâmese ile münâbezeden ne-hî buyurdular.»

(...) Bize Ebû Küreyb ile Ibni Ebî Ömer rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Vekî', Ebû'z-Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den,
o da Peygamber(SallallahÜ Aleyhi ve Selîem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.

(...) Bize Ebû Bekr b. EM Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Nümeyr ile Ebû Üsâme rivayet ettiler. H.
Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dülvehhâb rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Ubeydullah b. Ömer'den, o da Hubeyb b. Abdir-rahmân'dan, o da Hafs b. Âsim'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.

(...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yâkûb yâni Ibni Abdirrahmân, Süheyl b. Ebî Sâlih'den, o da babasindan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Scdlallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.

2- (...) Bana Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürrezzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Amr b. Dînâr, Ata' b. Mînâ'dan naklen haber verdi. Amr Atâ'yi Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ederken dinlemis. Ebû Hüreyre sunlari söylemis :
«Iki nevi' satis yasak edildi: Müjâseme ile münâbeze. Mülâmese : Alanla satandan her birinin hiç düsünmeden digerinin elbisesine dokunmasi (ile); münâbeze ise her birinin elbisesini digerine atmasi ve hiç birinin arkadasinin elbisesine bakmamasi (suretiyle yapilan satis) dir.»

3- (1512) Bana Ebû't-Tâhir ile Harmele b. Yâhyâ rivayet ettiler. Lâfiz Harmele'nindir. (Dediler ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, Ibni Sihâb'dan naklen haber verdi. (Demis ki) : Bana Âmir b. Sa'd b. Ebî Vakkas haber verdi ki, Ebû Saîd-i Hudrî sunlari söylemis:
Resûliillah (Saliaüahu Aleyhi ve Selle m) hizi iki (nev'i) satis ve iki (nev'i) giyinisten nehyetti. Satista mülâmese ile müiiâbezeden nehî buyurdu. Mülâmese: Bir kimsenin geceleyin yahut gündüzün eliyle baskasinin elbisesine dokunmasi ve onu ancak bu suretle kabul etmesidir. Münâbeze ise : Iki kimsenin elbiselerini elleriyle birbirlerine atmasi; ve bakmadan, rizâ göstermeden bunun satis sayilma sidir.

(...) Bana bu hadîsi Amru'n-Nâkid da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kakûb b. Ibrâhîm b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki)

: Bize babam, Sâlih'-den, o da Ibni Sihâb'dan naklen bu isnâdla rivayette bulundu.
Ebû Hüreyre rivayetini Buhârî «Setri avret, namaz, oruç» ve «Büyü'» bahislerinde; Tirmizî ile Nesâî «Büyû'»da; Ibni Mâce «Namaz, Ticâret» ve «Libâs»da muhtelif râvilerden muhtelif lâfizlarla tahrîc ettikleri gibi:
Ebû Said rivayetini Buhârî «Büyûf, libâs» ve «Istî'zân» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî «Büyû'»da; Ibni Mâce «Ticâret» ve «Libâs»da rivayet etmislerdir.
Ebû Hüreyre (Radiyallahu anh) rivâyetindeki mülâmese ve münâbeze tefsiri, Buhârî Jnin rivayetlerinde yoktur. Bu tefsir yalniz Müslim ile Nesâî 'nin rivayetlerinde mevcuttur. Zahire bakilirsa Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sözü gibi görünüyorsa da Nesâî 'nin rivayetinde onun baskasina âit olduguna isaret edilmistir. Bu hususta en akla yakin ihtimâl sahâbînin sözü olmasidir.
Hz. Ebû Saîd rivayetini Buhârî dahî tefsîrli rivayet etmistir. Ancak Aynî buradaki tefsîrin de râvi Zührî tarafindan yapilan bir idrâc olmasi ihtimâli üzerinde durmaktadir.
Babimiz rivayetleri mülâmese ve münâbeze adi verilen iki nevi' satisin müslümanlara yasak edildigini bildirmektedir,
Mülâmese müsareket babindan bir kelimedir; münâbeze de öyledir. Binâenaleyh bir isin iki kisi tarafindan ortaklasa yapildigini gösterirler. Lems : Dokunmak; nebz de : Atmak mânâlarina geldigine göre mülâmese suretiyle yapilan satista iki taraf satilik mala dokunacak; münâbezede de iki taraf mali birine atacak demektir.
Ulemâ bu hususta birbirine yakin tefsirlerde bulunmuslardir. Imam Âzam 'dan bir rivayete göre mülâmese saticinin müsteriye : «Su mali sana su kadara satiyorum; sana dokundum mu satis tamam olmustur.> Yahut müsterinin saticiya : «Su mali senden su kadara aliyorum; sana dokundum mu satis tamamdir.» demesi ile olur. Bazilari mülâmeseyi: «Ben senin elbisene dokundum; sen de benim elbiseme dokundun mu satis tamam olacak; demek suretiyle yapilan satistir.» seklinde izah etmis; bir takimlari da : «Müîâmese : Bir elbiseye dürülü olarak dokunmak ve onu gördügünde muhayyerlik hakki kalmamak sartiyîe satin almaktir. Yahut: Elbiseye dokundum mu satis tamamdir; diyerek yapilan be-yi'dir.» demislerdir.
Zührî'den rivayet olunduguna göre mülâmese : Bir kimsenin gece veya gündüz birinin elbisesine dokunmasiyle bitmis sayilan satistir.
Nevevî bu. hususta Sâfiî1er'den üç vecih rivayet ediyor :
a) Mülâmese : Müsterinin bir elbiseye dürülü iken yahut karanlikta dokunmasi; saticinin da : Bu mali sana dokunman görmek yerini tutmak ve gördügün zaman muhayyerligin kalmamak sartiyîe sattim; demesi suretiyle yapilan satistir.
b) Mülâmese : Mala dokunmayi satis saymakla yapilir.
c) Mülâmese : Müsteri mala ne zaman dokunursa o mecliste muhayyerlik hakki kalmamak sartiyîe yapilan satistir.
Münâbezeye gelince : Bu hususta dahî üç vecih vardir:
a) Münâbeze : Mali atmanin satis sayilmasi sartiyîe yapilan bey'dir. Imam Safiî 'nin te'vîli budur.
b) «Bu mali sana sattim; onu sâna attigimda muhayyerligin kalmayacak; satis tamam olacak!» diyerek yapilan satistir.
c) Münâbezeden murâd: Tas atmak suretiyle yapilan satistir. Bunun sekli az sonra görülecektir.
Mülâmese ile münâbeze câhiliyyet devri muâmelâtindandirlar. Aldatma ve kumar mânâlarini tezammun ettikleri için Islâmiyet bunlari men' etmistir. Binâenaleyh ikisi de bâtildir. Çünkü satista sart olan iki tarafin rizasi, malin iyice görülüp malûm olmasi, îcâb ve kabul gibi seyler bunlarda yoktur.
Satis meclisinde olmayan bir seyi sifatiyle satmak da bu kabildendir. Eger o mal tavsif edildigi gibi çikarsa müsteriye muhayyerlik yoktur; mali kabul etmesi lâzim gelir; tavsif edildigi gibi çikmazsa muhayyerlik hakki sabit olur. Imam Ahmed ile Ishâk'm mezhepleri budur. Mezkûr kavil Ibni Sîrîn, Eyyûb, Haris, Hakem ve Hammâd 'dan rivayet olunmustur.
Hanefiyye imamlarina göre gâib bir mali sifatli ve sifatsiz satmak caizdir. Müsteriye de mali gördügü zaman muhayyerlik vardir. Bu kavil Ibni Abbâs (Radiyaîhhu anh) ile Ibrâhîm Nehâî, Sa'bî', Hasan.i Basrî, Mekhûl,

Evzâî ve Süfyân'dan rivayet olunmustur. Bâzilari Hanefî1er'in bu hususta çürük bir hadîsle istidlalde bulunduklarina isaret etmislerse de Aynî, hadîs ilminde en büyük söz sahiplerinden biri olan Tahâvî'nin sahih bir rivayetini göstererek bunlara cevap vermistir. Tahavî'nin rivayetine göre : Hz. Talha, Osman b. Affa n(Radiyailahu anh) dan bir mal satin almis. Osman'a : Sen aldandin! demisler. O da: Bana muhayyerlik hakki vardir; çünkü görmedigim bir mali sattim; demis. Talha dahî bana muhayyerlik vardir; çünkü görmedigim bir mali satin aldim; demis. Bunun üzerine Cübeyr b. -Mut'im'i aralarina hakem ta'yîn etmisler. Cübeyr, Talhâ'ya muhayyerlik olduguna; Osman'm bu hakka sahip olmadigina hükmetmis.

2- Tas Atimi Satisi Ile Içinde Aldatma Olan Satisin Butlari Babi

4- (1513) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Idrîs ile Yahya b. Saîd ve Ebû Üsâme, Ubeydullah'dan rivayet ettiler. H.
Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Ubeydullah'dan rivayet etti. (Demis ki) : Bana Ebu'z-Zinâd, A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre sunu söylemis: «Resûlüllah (SaliaUahu Aleyhi ve SelIem) tas atimi satisi ile aldatma satisim yasak etti.»
Bu hadîsin serhinde Nevevî sunlari söylemistir : Tas atimi satisi hakkinda üç te'vîl vardir. Birinci te'vîle göre bu satis : Su attigim tas hangi elbiseye isabet ederse sana onu sattun; yahut: Su arazîden, attigini tasin vardigi yere kadarim sana sattim, diyerek yapilir.
îkinci te'vîle göre.: Su mali sana elimdeki tasi atincaya kadar muhayyer kalman sartiyle sattim; diyerek yapilir. Üçüncü te'vîle göre : Tas atmayi satis saymakla olur. Bu takdirde satici: Su elbiseye tas attin mi, sana su kadara satilmis sayilacak; der. "
Aldatma satisinin yasak edilmesine gelince: Bu hadîâ alis veris bahsinin kaidelerinden büyük bir kaidedir. Bundan dolayidir ki, Imam Müslim orlu Ön plânda zikretmistir. Kaçak köle ile ma'dûm, mechûl, teslimi imkânsiz, henüz tamamen saticinin milkine, geçmemis mallarin, büyük sudaki baliklarin, hayvan memesindeki sütün, ana1 karnindaki yavrunun, bir yigin zahirenin mübhem bir kisminin, ta'yîri etmeksizin, herhangi elbisenin veya sürüden bir koyunun ve benzerlerinin satisi gibi birçok meseleler bu hadîste dâhildir. Bu satislari hepsi bâtildir. Çünkü hacet olmadigi halde müsteriyi aldatmayi tezammun ederler. Ihtiyâç mess ettigi zaman biraz zarara tahammül olunur. Binanin temelini bilmemek, gebe veya memesinde süt bulunan hayvani satmak bu kabildendir; çünkü binanin temeli dis kisimlara tâbi'dir; bu satisi mesru' kabul etmeye ihtiyaç- vardir; zira temeli görmek mümkün degildir. Hayvan hakkinda da ayni seyler söylenebilir.
Islâm ulemâsi biraz aldanmayi tezammun eden satislarin-caiz olduguna ittifak etmislerdir. Meselâ: Içindeki pamugu görmeden pamuklu bir cübbeyi satin almak caizdir; halbuki yalniz içindeki pamugu satmak caiz degildir. Bir haneyi ve*ya hayvani yahut elbiseyi bir ayligirfa kiraya vermek bilittifak caizdir; halbuki ay bâzan otuz, bâzan yirmi dokuz çeker. Hamamda para üe yikanmak dahî ittifâkan caizdir. Halbuki gerek su harcamakta gerekse hamamda durmak hususunda herkes bir degildir. Sakadan para ile su içmek de böyledir; çünkü içilen suyun miktari belli degildir. Bunun aksini alirsak, ulema ana karnindaki yavrunun ve havadaki kusun satilamayacagina da ittifak etmislerdir. Onlar aldatmah satisin caiz olup olmayacagi hususunda arzettigimiz esasa bakilacagini yâni zarar az olur, kaçinilmasina kolaylikla imkân bulunmaz; satisi da ihtiyaç görülürse bey'in caiz olacagini, aksi takdirde satisa cevaz verilemeyecegini söylemislerdir.
Meydanda olmayan bir malin satilmasi gibi, ihtilafli meseleler hep bu kaideye iptinâ ederler. Bu gibi meselelerde ulemadan bazilari aldanmayi zararsiz görerek yok hükmünde tutmus; ve satisin sahîh oldugunu söylemis; digerleri aldanmayi fazla görerek satisin butlanina kail olmuslardir.
Mülâmese, münâbeze ve tas atimi gibi haklarinda hususî deliller vârid olan satislarin hepsi aldatma satisinda dahildirler. Bunlarin ayri ayri ele alinmasi câhiliyyet devrinin meshur satis sekilleri olmalarindandir.

3- Gebe Devenin Yavrusunun Gebeligine Kadar (Va'de Ile Yapilan) Satisin Haram Kilinmasi Babi

5- (1514) Bize Yahya b. Yahya ile Muhammed b. Rumh rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Leys haber verdi. H. Bize Kuteybe b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Nâfi'den, o da Abdullah'dan, o da Resûiüllah (Sallatlahu\ Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti ki, gebe devenin yavrusunun gebeligine kadar sartiyle yapilan satistan nehî buyurmus.

6- (...) Bana Züheyr b. Harb ile Muhammed b. Müsennâ rivayet ettiler. Lâfiz Züheyr'indir. (Dediler ki) : Bize Yahya yâni el-Kattân, Ubeydullah'dan rivayet etti. (Demis ki) : Bana Nâfi', Ibni Ömer'den naklen rivayet etti. Ibni Ömer söyle demis:
«Câhiliyet devri insanlari deve etlerini birbirlerine gebe devenin yavrusu gebe kalincaya kadar (va'de ile) satarlardi. Gebe devenin yavrusunun gebeligi (nden murâd :) devenin dogurmasi, sonra dogurdugu yavrunun da gebe kalmasidir. Resûlüllah [Satlallahü Aleyhi ve Seltem) müs-'umanlari bundan nehî buyurdu.»
Bu hadîsi Buhârî, Ebû Dâvûd ve Nesâî dahî «Buyu'» bahsinde tahrîc etmislerdir. Ebû Dâvûd 'un rivayetinde satisin tefsiri yoktur.
Ibni Esîr'in beyânina göre (habel) kelimesi masdardir. Burada mahmule yâni hayvanin karnindaki yavruya habel denilmistir; buna (hami) dahî denilir. Kelimenin sonundaki (ta) müennes alâmetidir, mübalaga için getirildigini söyleyenler de vardir. Terkîbdeki birinci habel-den murâd: Devenin karnindaki yavru, ikincisinden murâd da yavrunun yavrusudur.
Lisân ulemâsi habel kelimesinin yalniz insanlar hakkinda kullanildiginda ittifak etmislerdir. Onlara göre hayvanlar hakkinda (hami) denilir. Ebû Ubeyd, hayvanlar hakkinda bu hadîsten maada hiç bir yerde habel denilmedigini söylemistir.
Cezûr : Erkek veya disi bir deve demektir. Burada devenin zikredilmesi baska hayvanlarin bu hükümde dâhil olmadigim anlatmak için degil, misâl kabîlindendir; yoksa sâir hayvanlar da hüküm i'tibâriyle deve gibidir.
Ulemâ memnu' olan bu satistan ne kasdedildigini ta'yni hususunda ihtilâf etmislerdir. Bir cemaate göre maksat: Gebe olan deve dogurup onun yavrusu da doguruncaya kadar beklemek sartiyle yapilan satistir. Nitekim hadîste de bu suretle tefsir olunmustur. Imam Mâlik ile Safiî 'nin ve onlara tâbi' olanlarin mezhepleri budur. Bir takim ulemâ : «Bu satistan murâd: Hâmile olan devenin yavrusunu hemen o anda satmaktir.» demislerdir. Ebû Ubeyde Muammer b. Müsenna ile arkadasi Ebû Ubeyd el-Kaasim'inve diger lügat ulemâsinin kavilleri de budur. Imam Ahmed ile Ishâk b. Râhuye dahî buna kail olmuslardir. Mezkûr kavi lügate daha muvafik görülmüsse de râvi Ibni Ömer (RadiyaUahu anh) hadîsi birinci kavle uygun olarak tefsir etmistir. Usûl-i fikih ulemasinin muhakkiklarina göre zahire muhalif olmamak sartiyle râvinin tefsiri ter-cîh olunur. Maamafih hadîsdeki: «Câhiliyyet devri insanlari ilâh...> seklindeki tefsir cümlesinin müdrec oldugunu, bu sözü Hz. Ibni Ömer degil, râvi Nâfi'nin söyledigini iddia edenler de vardir.
Hâsili hayvanin karnindaki yavru büyüyüp doguruncaya kadar beklemek sartiyle satis yapmak her iki tefsire göre bâtildir. Çünkü birinci tefsire göre meçhul vadelidir; binâenaleyh sahîh degildir. Ikinciye göre ma'dûm, meçhul ve henüz mâlik olmadigi, teslimden de âciz bulundugu bir seyi satmaktir; bu da caiz degildir.

4- Bir Kimsenin Din Kardesinin Satisi Üzerine Satis, Onun Pazarligi Üzerine Pazarlik Yapmasinin, Müsteri Kizistirmanin ve Memede Süt Birikmenin Haram Kilinmasi Babi

7- (1412) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nafi'den dinledigim, onun da Ibni Ömer'den naklettigi su hadîsi okudum: ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Bâzinriz bâzinizin satisi üzerine satis yapmasin!» buyurdular.

8- (...) BIze Züheyr b. Harb ile Muhammed b. Müsennâ rivayet ettiler. Lâfiz Züheyr'indir. (Dediler ki) : Bize Yahya, Ubeydullah'dan rivayet etti. (Demis ki) : Bana Nâri', Ibni Ömer'den, o da Peygamber (Salfottahü

Aleyhi ve Sellem) 'den naklen haber verdi:
«Bir kimse dîn kardesinin satisi üzerine satis yapmasin,- onun dünürlügü üzerine dünür göndermesin! Dîn kardesi kendisine izin verirse o baska!» buyurmuslar.
Bu hadîsi Buhârî, Ebû Dâvûd ve Nesâî «Büyü'» bahsinde; Ibni Mâce «Ticâret»de muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Rivayetlerin bâzilari: «Satmaz; dünür göndermez» seklinde haber sî-gasiyle vârid olmustur; maksat yine nehîdir; hattâ bu hususta haber sî-gasi daha beligdir. Baskasinin satisi üzerine satis, müsteriye muhayyerlik müddeti içinde: «Bu satisi boz; ben sana bu malin mislini daha ucuza satacagim.» Yahut: «Ayni fiyatla ben sana daha iyisini verecegime gibi sözler söylemekle olur. Bu haram oldugu gibi, müsterinin ayni sekilde teklifte bulunarak : «Bu satisi boz, ben bu mali senden daha pahaliya satin alacagim.» demesi de haramdir.
Hadîs-i serîf'te:«Dîn kardesinin satisi üzerine satis yapmasn...» bu-yurulduguna bakilirsa gayr-i müslimin satisi üzerine satista beis olmayacagi anlasilir. Nitekim Evzâî ile Sâfiîler 'den Ebû Abd b. Cüveyriye buna kail olmuslardir. Fakat cumhuru ulemâya göre bu hususta müslim ile gayr-i müslim arasinda fark yoktur. Hadîsteki (kardes) kaydi, ihtirâzî degil vukûîdir; binâenaleyh mefhumu muhalifi mu'teber degildir. Zimmînin zimmî üzerine satis yapmasi da bilic-mâ' mekruhtur.
Nevevî diyor ki: «Ulemâ dîn kardesinin satis ve alisi üzerine alis veris ve pazarlik yapmanin memnu' olduguna ittifak etmislerdir. Buna muhalefet ederek akid yapan âsî olur; ama beyi' yine de mün'akid olur. îmam Safiî, Ebû Hanîfe ve diger ulemânin mezhepleri budur. Bâvûd-u Zahirî bu satis mün'akid olmadigina kaildir. Imam Mâlik 'den her iki mezhebe uyan iki kavil rivayet olunmustur. Mâlikîler 'den cumhuruna göre fiyat arttiran hakkinda bu satis mubahtir. Safiî, seleften bâzilarinin bunu kerih gördüklerini söylemistir.»

9- (1515) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe b. Saîd ve Ibni Hucr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ismail yâni Ibni Ca'fer, Alâ'dan, o da babasindan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem):
«Müslüman bir kimse dîn kardesinin pazarligi üzerine pazarlik yapmasin!» buyurmuslar.

10- (...) Bana bu hadîsi Ahmed b. Ibrahim ed-Devrakî de rivayet etti. (Dedi ki : Bana Abdüssamed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Ala' ile Süheyl'den, onlar da babalarindan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SallaUahü A leyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. H.
Bize bu hadisi Muhamnied b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdüssamed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, A'mes'den, o da Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber(Sailallahü Aleyhi ve Sellemj'den naklen rivayette bulundu. H.
Bize Ubeydullah b. Muâz dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Adiy yâni' Ibni Sâbit'ten, o da Ebû Hâzim'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem): Bir kimsenin dîn kardesinin pazarligi üzerine pazarlik yapmasini yasak etmis.
Devrakî'nin rivayetinde «Dîn kardesinin sîmesi üzerine...» denilmistir.

11- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlike': Ebü'z-Zinâd'dan dinledigim, onun da A'rac'dan, onun da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum : Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi
ve Sellem) :
«Binek gelenler satis için karsilanmaz! Birbirimizin satisi üzerine satis yapmayiniz, müsteri kizistirmayin! Sehirli köylü nâmina satis yapmasin! Develerle koyunlarin sütlerini memelerinde biriktirmeyin! Böyle yaptiktan sonra o hayvanlari satin alan, onlari sagdiktan sonra iki re'yden birinde muhayyerdir. Razi olursa kabul eder; olmazsa hayvani bir Ölçek hurma ile birlikte Iade eyler.» buyurmuslar.

12- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize

Su'be, Adîy yâni Ibni Sâbit'ten, o da Ebû Hâzim'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Re-sûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) binek gelenleri karsilamayi, sehirlinin köylü nâmina satis yapmasini, kadinin kiz kardesinin bosanmasini istemesini, müsteri kizistirmayi, hayvan sütünü memede biriktirmeyi ve bir kimsenin dîn kardesinin pazarligi üzerine pazarlikta bulunmasini nehî buyurmuslar.

(...) Bu hadîsi bana Ebû Bekr b. Nâfi de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Gunder rivayet etti. H.
Bize bunu Muhammed b. Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vehb b. Cerîr rivayet etti. H.
Bize Abdülvâris b. Abdissamed de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. Bu râvilerin hepsi: Bize Su'be bu isnâdla rivayette bulundu, demislerdir.
Gunder ile Vehb'in rivayetlerinde: «Nehyedildi» denilmis; Abdüssa-med rivayetinde ise: «ResûlüHah (SallaîkihüAleyhiveSetlem) nehî buyurdu.» ifâdesi kullanilmis; hadîs, Muâz'in Su'be'den naklettigi tarzda riva-yet olunmustur.

13- (1516) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e ; Nâfi'den dinledigim, onun da îbni Ömer'den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum: ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve SeV.em) müsteri kizistirmaktan nehî buyurmuslar.
Hz. Ebû Hüreyre rivayetini biraz lâfiz farkiyle Buhârî «Buyu» ve «Surût» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Tirmizî bir kismini «Buyu'» bir kismini «Nikâh»da; Nesâi «Nikâh»da; îbni Mâce bir kismini «Nikâh»da, bakîsini «Ticâret»de muhtelif râvilerden tahrîc ettikleri gibi, Ibni Ömer (Radiyallahü anh) rivayetini dahî Buhârî : «Büyü'» ve «Terkü'l-Hiyel» bahislerinde; Nesaî «Büyû'»da; Ibni Mâce TicâreUde rivayet etmislerdir.
Müslim'in Ahmed b. Ibrahim 'den tahrîc ettigi rivayetin senedinde A1â' ile Sühey1'in babalarindan nakilleri hak-kinda: tâbirinin kullanilmasi müskül sayilmistir. Çünkü bu tâbir iki râvinin kardes olduklarini ve bir babadan rivayette bulunduklarini gösteriyor; halbuki râviler kardes degillerdir. A1â 'nin babasi Abdurrahmân, Süheyl'in ise Ebû Salih 'tir. Binâen-allyh her râvinin kendi babasindan rivayet ettigi anlasiliyorsa da tâbir
buna müsaid degildir; onun yerine: demek îcâbederdi. Fakat rivayet ekseri nüshalarda buradaki gibi zaptolunmustur. Onun için ulemâdan bâzilari bu kelimenin « l^l ty-» seklinde okunmasini tavsiye
etmislerdir. Bu takdirde (eb) kelimesi (ebâni) seklinde tesniye yapilmis olur, ki buna kail olanlar da vardir.
Sevm veya Sîme: Pazarlik demektir. Dîn kardesinin pazarligi üzerine pazarlik etmekten murâd : Satici ile alici malin fiyati üzerinde anlastiktan sonra henüz satis yapmadan baska birinin araya girmesi ve saticiya : «Ben bu mali daha fazlaya satin alirim.» Yahut müsteriye : «Ben sana bu maldan daha âlâsini, bundan ucuza veririm.» demesidir.
Fiyat üzerinde anlastiktan sonra bu sekilde araya girmek haramdir. Fakat fazla fiyat verenler arasinda satilan bir malda pazarliga girismek haram degildir; zîra fiyat üzerinde henüz kimse ile anlasma olmamistir. Bundan evvelki bâbda da görüldügü vecihle dîn kardesinin satisi üzerine satis ve pazarligi üzerine pazarlik yapmak haram olmakla beraber imam Azam'la îmam Safiî'ye ve diger birçok ulemâya göre yapilan satis yine de muteberdir; yalniz araya giren âsî olur.
Binek gelenleri karsilamaktan maksat: Sehirlinin, pazara hayvanla mal getiren köylüyü kasaba disinda karsilamasi ve elindeki mali ucuza almak için o malin geçimi olmadigini söyleyerek aldatmasidir.
Necs yahut Neces: Lügatte bir seyi methetmek, ballandira ballandira Ögmektir. Bâzilarina göre insanlan bir seyden nefret ettirerek ragbetlerini baska seye yöneltmektir. Bir takim ulema bunun esâs itibariyle hîle ve aldatma mânâsina geldigini, daha baskalari heyecanlandirmak, kizistirmak demek oldugunu söylemislerdir. Burada ondan maksat müsteri kizistirmak yâni mali almaga niyeti olmadigi halde fiyati arttirmaktir.
Sehirlinin köylü namina satis yapmasi: Geçer fiyatla malini satmak için sehire gelen köylüye : «Bu mali benim yanimda birak da ben onu senin nâmina daha yüksek fiyatla tedricen satayim.» diyerek malini almasidir. Bu da haramdir; ancak satis sahihtir. Çünkü buradaki nehî akde râci' degildir. Bazilari: «Sehirlinin köylü nâmina satis yapmasindan murâd simsarliktir.» demislerdir. Bu takdirde nehî bütün alis verislere âmin ve sâmil olur.

Hayvani sütünü memesinde biriktirmeye Araplar tasriye derler. Sütü biriktirilen hayvana da musarrât adi verilir. Hayvani satarken müsteriyi aldatmak için sütünü memesinde biriktirmek müteaddit rivayetlerle yasak edilmistir. Tahâvî bu bâbtaki hadîsi sekiz tarîkten tahrîc etmistir. Hadîsin zahirine bakilirsa müsteri ancak hayvani sagdiktan sonra muhayyer olacak gibi görünüyorsa da cumhûr-u ulemâya göre hileyi anladigi zaman sagmamis bile olsa kendisine muhayyerlik sabit olur. Onlar hadîsteki sagmak kaydinin ihtirâzî olmadigina kaildirler.
Kadinin kiz kardesinin bosanmasini istemesi, onun yerine kendisi varmak içindir. Kiz kardes tâbiri hakikî kardese ve dîn kardesine hattâ gayr-i müslimeye sâmildir. Bâzilarina göre bunun sureti : Bir kadinla evlenmek isteyen adama o kadinin: «Nikâhin altindaki kadini bosamak sar-tiyle seninle evlenirim.» demesidir.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Sehirlinin köylü namina satis yapmasi haramdir. Hadîsin zahirine göre bu bâbda teklif hangisinden gelirse gelsin hüküm birdir. Köy-'üden murâd çadirlarda yasayan bedevilerdir. Köylerde yasayanlarin bu hükümde dahil olup olmadiklari ihtilaflidir. Ashâb ve tabiîn ulemâsinin ekserisi ile tmam Mâlik, Leys Imam Safiî, Imam Ahmed ve Ishâk tahrîme kaildirler.
Mücâhid bu satisin caiz oldugunu rivayet etmistir; ki Imam Âzam'la diger ulemânin mezhepleri de budur. Onlara göre bu nehî mensûhtur. Nehyin nesh edilmedigini söyleyenler bunun satista fesâd iktiza edip etmeyeceginde ihtilâfa düsmüslerdir. Imam Mâlik ile Ahmed b. Hanbel'e göre sehirlinin bedevi nâmina satis yapmasi sahîh degildir. Imam Safiî ile cumhur ise satis haram olmakla beraber bey'in sahîh olduguna kaildirler.
2- Müsteri kizistirmak suretiyle yapilan satista muhayyerlik yoktur. Imam Mâlik ile îbni Habîb muhayyerlige kail olmuslardir. Imam Mâlik 'den bir rivayete göre muhayyerlik müsteri kizistirmasi yapildigini Ögrendigi vakit sabit olur; zîra bu da sütü biriktirilmis hayvanda oldugu gibi, bir nevi kusurdur. Bir rivayette îbni Habîb kizistirmak meselesinde satici ile anlasma yoksa muhayyerlik sabit olmayacagini söylemistir. Zahirîler'e göre bu satis bâtil ve merdûddur.
3- Satis üzerine satis caiz degildir. Bunun ne sekilde yapildigini az yukarida gördük. Fiyat arttiranlar arasinda yâni müzayede ile yapilan satista birinin digerinden fazla vermesinde beis yoktur. Bu bâbda Tirmizî Hz. Enes'den bir hadîs rivayet etmistir. Imam Safiî, Mâlik ve cumhuru ulemâ buna kaildirler. Ulemâdan bâzilari burada dahî dîn kardesinin üzerine arttirma yapmayi kerih görmüslerdir. Onlar Tirmizî hadîsinin sahîh olmadigim iddia etmislerdir.
4- Bir kadin evlenmek için ortaginin bosanmasini isteyemez. Bunu dahî az yukarida gördük.
5- Müsteriyi aldatmak için hayvanin sütünü memesinde biriktirmek caiz degildir. Ibni Ebî Leylâ, îmani Mâlik, Leys, Imam Safiî, îmam Ahmed, îshâk, Ebû Sevr, Ebû Ubeyd, Ebû Süleyman, Hanefî1er'den îmam Züfer ve bâzi rivayetlere göre îmam Ebû Yûsuf bu hadîsle istidlal ederek: «Bir kimse sütü memesinde biriktirilmis bir hayvan satin alir da sagdiktan sonra onu begenmezse diledigi takdirde hayvani sahibine iade eder; onunla birlikte bir ölçek de kuru hurma verir.» demislerdir. Yalniz Imam Mâlik 'e göre hurma sart degildir; o beldede umumiyetle yenilen zahireden bir ölçek verir. Ibni Ebî Leylâ: «Bir Ölçek hurmanin kiymetini verir.» demistir. Imam Ebû Yûsuf 'un kavli de bu ise de onun meshur kavli baskadir. îmam Züfer hayvan iade edilirken onunla birlikte ya bir ölçek kuru hurma veya bir Ölçek arpa yahut yarim ölçek kuru hurma verilecegini söylemistir. Imam Mâlik 'ten bir rivayete göre sagilan süt kadar kuru hurma veya onun kiymeti verilir.
Safiîye ulemâsinin ekserisi bu hususta kuru hurmadan baska bir sey verilemeyecegini söylemislerdir. Müsteri kuru hurma bulamazsa onun yerine baska bir sey verip veremeyecegi hususunda iki vecih rivayet olunmustur. Birinci veçhe göre hurmanin Medine 'deki kiymeti; ikinciye göre o beldeye en yakin bulunan hurma diyarindaki kiymeti verilir.
Imam Âzam 'la Imam Muhammed ve meshur kavline göre Imam Ebû Yûsuf, bir rivayette Imam Mâlik, Mâlikîler 'den Esheb , bir rivayette 1bni Ebî Leylâ ve Irak ulemâsindan bir cemâat: «Müsteri sütü biriktirilmis

hayvani hiyâr-i ayb denilen kusur muhayyerligi ile sahibine iade edemez; ancak noksanligini ödetir; çünkü burada iadeye mâni' olan ayri ziyâde vardir.» demislerdir. Hattâ noksanligi Ödetme hususunda îmam Âzam 'dan iki kavil rivayet olunmustur. Birinci rivayete göre saticiya hayvanin parasini noksan Öder. Ikinciye göre saticidan bir sey isteyemez; çünkü sütün memede toplanmasi bir kusur degildir.
Hanefî1er musarrât hadîsine birkaç vecihîe cevap vermislerdir:
a) Muhammed b. Sücâ'in beyânina göre bu hadis : «Alis veris yapanlar birbirlerinden ayrilmadikça muhayyerdirler.» hadisiyle neshedilmistir. Bu hadîs gösteriyor ki, birbirlerinden ayrildiktan sonra artik muhayyerlik yoktur.
b) îsâ b. Ebân: «Bu hüküm Islâm'in ilk devirlerinde, borçlar hakkinda ceza tatbik edildigi zamanlar câri idi; sonra Allah Teâlâ ri-bâyi neshederek alinan seyleri misilleri ile Ödemeyi emir buyurdu.» demistir.
c) Musarrât hadîsi muztaribdir; bir yerde «Kuru hurmadan bir ölçek» denilmis; baska yerde «Bir ölçek zahîre» verilecegi bildirilmis; bâ-zan da «Sütünün bir veya iki misli» ifadesi kullanilmistir.
d) Bir hadîs âdil râviler tarafindan rivayet edilse bile muteber sa-yilabilmesi için sâzz ve ma'lûl olmamasi îcâbeder; halbuki musarrât hadîsi . ma'lûldur; çünkü kitâb ve sünnet-I meshurenin umumuna muhaliftir. Binâenaleyh onun zahiri ile amel edilemez. Kitabin umumundan murâd:
«Siz de ona size yaptigi tecâvüzün misli ile karsilik verin!» [2]
Ve : «Sayet ceza verirseniz, size verilen cezanin mislini verin!» [3] âyetleridir.
Sünneti meshûre, Tirmizi'nin rivayet ettigi ve sahîh oldugunu söyledigi Ibni Abbâs (Raâiyallahü anh) hadîsidir. Bu hadîste :
«Harâc kefalete tâbidir.» Bir rivayette «Gelir kefalete tâbidir.» buyu-rulmustur. Harâcdan murâd : Satin alman gelirinden elde edilen miktardir. Meselâ: Bir kimse bir mal satin alir da birkaç zaman kullandiktan sonra saticinin dahî bilmedigi eski bir kusuruna muttali' olursa o mali sahibine iade ederek parasini alabilir. Bu arada o maldan elde ettigi gelir müsterinin olur. Çünkü mal müsterinin elinde telef olsaydi zarari o çekecek, satandan bir sey alamayacakti.
Memesinde süt biriktirilen hayvan sahibine iade edilirken bir ölçek de zahire verilecegine kail olanlara göre bir kimse bir koyun satin alir da sonra o hayvanin süt eksikliginden baska bir kusurunu bulursa hayvani sahibine iade eder, fakat sagdigi süt kendinin olur. Keza bir câriye satin alir da câriye dogurduktan sonra bir kusurundan dolayi on-ii- sahibine iade ederse, çocuk kendine kalir. Onlar bunu Peygamber (SalhiHahii Aleyhi ve SeRem)'in kefalet icâbi müsteriye tahsis buyurdugu haraçtan sayarlar. Hâl böyle olunca memesinde süt biriktirilen hayvani iade ederken verilecegini söyledikleri bir ölçek zahire ya bütün sütün yâni satis zamaninda hayvanin memesinde bulunan sütle akidden sonra hâsil olan miktarin toptan bedelidir; yahut yalniz satis anindaki sütün bedeli olur. Birinci vechi kasdederlerse kendi kaidelerini kendileri bozmus olurlar; çünkü yukarida arzolunan iki surette sütle çocugun müsteriye ait oldugunu söylemis; bunlari harâcdan saymislardi. Ikinci vechi murâd ederlerse bir ölçek zahireyi borca bedel borç saymis olurlar ki, bu ne kendilerinin, ne de baskalarinin mezhebine göre caizdir. Hasili iki siktan hangisini tercih etseler kendi kaidelerini bozmus olurlar. Aynî diyor ki: «Musarrât hükmünün neshedildigine asil onlar kail olmali idi; zîra süte harâc hükmü veren onlardir; baskalan ona harâc hükmü ver-memislerdir. Bundan anlasiliyor ki, onlarin kavil ve mezhebi fâsittir.>

5- Celeb Mallari Karsilamanin Haram Kilinmasi Babi

14- (1517) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Biae Ibni Ebî Zaide rivayet etti. H.
Bize tbni Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya yâni Ibni Saîd rivayet etti. H.
Bize tbni Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den, o da tbni Ömer' den naklen rivayet etmislerdir ki, Resûlüllah (Sallalhhü Aleyhi ve Sellem) pazara gelmeden mallarin karsilanmasini nehî buyurmustur.

Hadîsin lâfzi tbni Nümeyr'indir. Öteki râviler : «Peygamber (Sallalhhü Aleyhi ve Sellem) karsilamadan nehî buyurdu.» demislerdir.

(...) Bana Muhammed b. Hatim ile Ishâk b. Man sûr hep birden tbni Mehdî'den, o da Mâlik'den, o da Nâfi'den, o da îbni Ömer'den, o da Peygamber 'Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen, Ibni Nümeyr'in Ubeydul-lah'dan rivayet ettigi hadîs gibi rivayette bulundular.

15- (1518) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Mübarek, Teymî'den, o da Ebû Osman'dan, o da Abdullah (b. Mes'ûd) dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti ki, satilik mallari karsilamaktan nehî buyurmuslar.

16- (1519) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hü-seym, Hisâm'dan, o da Ibni Sîrîn'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Söyle demis:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) celeb mallari karsilamaktan nehî buyurdu.»

17- (...) Bize Ibni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hisâm b. Süleyman, Ibni Cüreyc'den rivayet etti. (Demis ki) : Bana Hisâm el-Kurdûsi, Ibni Sîrîn'den naklen haber verdi. Demis ki: Ben Ebû Hürey-re'yi sunu söylerken isittim: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Celeb mali karsilamayin; kim karsilar da ondan bir sey satin alirsa, sahibi pazara geldigi vakit muhayyer olur.» buyurdular.
Bu hadîsin Ibni Mes'ûd' rivayetini Buhari ile Tirmizî «Büyü'» bahsinde; îbni Mâce «Ticâret-de tahrîc etmis-lerdir.
Hadîs-i serîf muhtelif lâfizlarla rivayet olunmustur. Bâzi rivayetlerde:
«Binek gelenleri karalamayin!»
Digerlerinde :
«Celeb mali karsilamayin!»
Daha baskalarinda:
«Satilik mallan karsilamaktan nehî buyurdu.»
Bir rivayette : «Pazari karsilamayin!» denilmistir, fakat mânâ birdir.
Celeb: Satmak için celbedilen maldir. Bu rivayetler hâriçten pazara celbedilen mallari pazar yerine gelmeden karsilayip satin almanin haram kilindigina delildirler. Nitekim Imam Mâlik ile Imam Sâfiinin ve cumhurun mezhepleri de budur. Yalniz Imam Safiî'-ye göre bu alis veris haram olmak için karsilayicinin hükmü bilmesi sarttir. Bir kimse karsilamak niyetiyle degil de tesadüfen sehir hâricinde celeb mallan görse de satin alsa haram islemis olup olmayacagi hususunda Mâlikîlerl'e Sâfiîler 'den ikiser kavil rivayet olunmustur.
Imam Âzam'la Evzâî, sehir halkina zarar vermemek sartiyle celeb mali karsilayip satin almakta beis görmemislerdir. Zarar verdigi takdirde karsilama onlara göre mekruh olur, Zahirîler'-den Ibni Hazm'e göre ne suretle olursa olsun celeb karsilamak caiz degildir.
Ulemâ: «Buradaki nehyin hikmeti, mal celbedenlerin aldanmaktan korunmasidir.» demislerdir.
Mâzirî (453-536) diyor ki: «Sehirlinin bedevi nâmina satis yapmasi sehirlilere merhameten yasak edilmistir. Burada bedevi zarar çekmektedir. Halbuki celeb karsilamasi bedevinin aldatilmamasi için nehî buyurulmustur. Bundan dolayidir ki, Peygamber (Saîlailahü Aleyhi ve Sellem) .
— Mal sahibi pazara geldigi vakit muhayyer olur; buyurmustur? denilirse cevap sudur:
Bu gibi meselelerde seriat insanlarin maslahatim gözetir. Maslahat bir kisiyi cemâate degil, bilâkis cemâati bir kisiye tercihi iktizâ eder. Be-devî malini kendi sattigi takdirde o mali bütün pazar halki ucuz alacagi ve bu suretle bütün belde halki faydalanacagi için seriat belde halkinin maslahatini bedevinin istifâdesinden üstün tutmus; celeb karsilama meselesinde ise yalniz karsilayan istifâde edecegi, bu da bir kisinin malindan bir kisinin

istifâdesi demek olacagi için celeb karsilamanin mubah kilinmasinda bir maslahat görülmemistir Bahusus buna ikinci bir sebep daha munzam olmaktadir ki, o da mali yalniz karsilayan alacagi için pazar halkinin eline geçmemesi ve ucuzlamamasi; bu suretle zarar görmeleridir. Halbuki pazar halki sayi itibariyle mal karsilayanlardan da çokturlar. Bu sebeple seriat burada da cemâatin maslahatini ferde tercih etmis oluyor; binâenaleyh iki mesele arasinda tenakuz yoktur. Hikmet ve maslahat hususunda ikisi de birdir.»
«SâhibI pazara geldigi vakit muhayyer olur.»cümlesi hakkinda Nevevî sunlari söylemistir : «Ulemâmiz pazara gelip fiyati ögrenmeden saticiya muhayyerlik olmadigina kaildirler. Pazara geldigi vakit karsilayiciya sattigi malin o beldede geçen fiyattan ucuza gittigini görürse kendisine muhayyerlik sabit olur. Bu hususta karsilayicinin yalan veya dogru söylemis olmasinin farki yoktur. Malinin o yerde geçen fiyatla veya daha pahaliya satildigini anlarsa iki vecih vardir. Esah olan veçhe göre aldanma olmadigi için muhayyerlik yoktur. Ikinci veçhe göre muhayyerlik sabittir, zira hadîs mutlaktir.»

6- Sehirlinin Bedevi Namina Satis Yapmasinin Haram Kilinmasi Babi

18- (1520) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe ile Amru'n-Nâkid ve Zü-heyr b. Harb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân, Zührî'den, o da Saîd b. Müseyyeb'den, o da Peygamber (Saîlailahü Aleyhi ve Sellem)*t ref eden Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Resulüllah (Saüaîiahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sehirli bedevî nâmina satis yapmasin!» buyurmuslar.
Züheyr: «FeygamberfSallallahü Aleyhi ve Sellem) }den rivayet olundu ki: Sehirlinin bedevî nâmina satis yapmasini nehî buyurmuslar.» dedi.

19- (1521) Bize tshâk b. Ibrahim ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'-mer, Ibni Tâvûs'dan, o da babasindan, o da Ibni Abbâs'dan naklen haber verdi, tbni Abbâs söyle demis:
«Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) pazara binek gelenleri karsilamaktan ve sehirlinin bedevi nâmina satis yapmasindan nehî buyurdu.»
Râvî (Tâvûs) demis ki: «Ibni Abbâs'a : Sehirlinin bedevi namina sözünün mânâsi nedir? dedim.
— Ona simsar olmasin (demektir), cevâbini verdi.

20- (1522) Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hay seme, Ebû'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen rivayet etti. H.
Bize Ahmed b. Yûnus da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'z-Zübeyr, Câbir'den rivayet etti, Câbir göyle demis: Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sehirli bedevi nâmina satis yapmasin! Birakin insanlari AIlah birbirlerinden riziklandirsin!» buyurdular.
Ancak Yahya'nin rivayetinde : «Riziklandirilsin» denilmistir.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe ile Amru'n-Nâkid rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Ebu'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den, o da Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.

21- (1523) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hü-seym, Yûnus'dan, o da Ifcni Sîrîn'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen haber verdi. Enes söyle demis :
«Sehirlinin kardesi veya babasi da olsa bedevî namina satis yapmasi bize yasak edildi.»

22- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îbni Ebî Adiy, Ibni Avn'dan, o da Muhammed'den, o da Enes'den naklen rivayet etti. H.

Bize Ibni Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz rivayet îtti. (Dedi ki) : Bize Ibni Avn, Muhammed'den rivayet etti. (Demis ki) : Enes b. Mâlik sunu söyledi:
«Sehirlinin bedevî nâmina satis yapmasi bize yasak edildi.»
Bu hadîsin Ibni Abbâs (Radiyallahu anh) rivayetini Buhârî «Büyü'» ve «Icâre» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî <Büyû'»da; Ibni Mâce Ticâret-de; Enes (Radiyallahu anh) rivayetini de Buhârî, Ebû Dâvûd ve Nesâî «Büyü1» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Sehirlinin bâdiyeli nâmina satis yapmasi ücret mukabili sattigi zaman mekruhtur. Çünkü böyle bir satis ona yardim için degil, para kazanmak maksadiyle yapilir. Ücretsiz satmasi yardim kabîlindendir;. binâenaleyh caiz olmasi gerekir. Ibni Abbâs (Radiyallahu ânh) 'nin : «Ona simsar olmasin!» sözü de mefhumu muhalifiyle buna delâlet eder; yâni simsarlik degil de yardim için satarsa caiz olur.
Simsar: Aslinda bir ise bakan, muhafaza eden demektir; sonradan alis veris islerine bakan dellâl mânâsinda kullanilmistir.
Sehirli bâdiyeli nâmina ücret mukabili satis yapamadigi gibi, alis da yapamaz. Mâlikîler 'den îbni Habîb: «Bedevî nâmina satin almak dahî onun nâmina satis yapmak gibidir.» demistir, Maamâfih satin alma meselesi ulemâ arasinda ihtilaflidir. Bâzilari bedevî nâmina yapilan satisi da alisi da kerîh görmüslerdir. Bunlarin delili (bey') kelimesinin lügatte hem satmak hem de satin almak mânâlarina gelmesidir. Bu kavil Hz. Enes'den de rivayet olunmustur.
Bir takimlari bedevî nâmina satin almayi caiz görmüslerdir. Onlar hadîsin zahirine bakarak: «Nehî ancak satis hakkinda vârid olmustur.» demislerdir. Bu kavil Hasan-i Basrî 'den rivayet olunmustur. Imam Mâlik bir yerde satin almayi ister lehde ister aleyhde olsun tecviz etmemis; baska bir yerde lehde satin almaya cevaz vermistir. Leys ile îmam Safiî 'nin kavilleri de budur.
Kirmani (-786) : «Bir kimse bu bâbdaki nehye muhalefet ederek bedevi nâmina satis yapsa, bu is haram olmakla beraber satis sahihtir.» diyor. Aynî, Sâfiîler'inbu hükmüne sasmis; ve sunlari söylemistir: «Sâfiî1er'in bu hükmü acâibtir; zîra onlara göre nehî, hükmü mutlak surette yok eder. Su halde nasil oluyor da haram olmakla beraber satis sahihtir diye biliyorlar! Bu söz ancak Hanefi1er'in kaidesine göre dogrudur. Yine Kirmani: Ebû Hanife sehirlinin bedevi nâmina mutlak surette satis yapabilecegine kaildir. Delili (Din nasihattir.) diyor. Ben derim ki: Ebû Hanîfe'nin sözü mutlak degildir; satis ancak taraflardan birine zarar vermedigi zaman caizdir.»
Bazilari: «Sehirlinin bâdiyeli nâmina satis yapmasi kerâhet-i tenzî-hiyye ile mekruhtur.» demislerse de Nevevî bu sözün delilsiz bir dâvadan ibaret oldugunu söylemistir.

7- Memesinde Süt Biriktirilen Hayvani Satmanin Hükmü Babi

23- (1524) Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dâvûd b. Kays, Mûsâ b. Yesâr'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayette bulundu. Ebû Hüreyre söyle demis : Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
«Her kim sütü biriktirilmis bir koyun satin alirsa, hemen onu götürüp sagsin! Eger sütünden memnun kalirsa mükînde birakir; aksi takdirde hayvani, beraberinde bir ölçek kuru hurma ile iade eder.» buyurdular.

24- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yâkûb yâni Ibni Abdirrahmân el-Kaarî, Süheyl'den, o da babasindan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellern) «Her kim sütü biriktirilmis bir koyun satin alirsa öç gün muhayyerdir; onu isterse milkinde tutar; dilerse iade eder; beraberinde bir ölçek de kuru hurma iade eder.» buyurmuslar.

25- (...) Bize Muhammed b. Amr b. Cebele b. Ebî Revvâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âmir yâni el-Akadî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kurre, Muhammed'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber

(Saliallahij Aleyhi ve Selle m /den naklen rivayet etti.
«Her kim sütü biriktirilmis bir koyun satin alirsa üç gün muhayyerdir; sayet iade ederse onunla birlikte bugday olmayan bir ölçek zahire de iade eder.» buyurmuslar.

26- (...) Bize Ibni Ehî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Eyyfib'dan, o da Muhammed'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre sunu söylemis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim sütü biriktirilmis bîr koyun satin alirsa, iki görü; arasinda muhayyerdir. Isterse milkinde tutar; dilerse hayvani ve bîr ölçek bugday degil, kuru hurma iade eder.» buyurdular.

27- (...) Bize bu hadîsi Ibni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvehhâb, Eyyûb'dan bu isnâdla rivayette bulundu. Yalniz o: «Her kim koyun satin alirsa o kimse muhayyerdir.» dedi.

28- (...) Bize Muhanimed b. Râfi" rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'-den rivayet etti. Hemmâm: Ebû Hüreyre'nin Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Selleni) den bize rivayet ettigi sudur, diyerek bir takim hadîsler zikretmis ezcümle sunu söylemistir: Ebû Hüreyre dedi ki : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz memesinde sütü biriktirilen yeni dogurmus bir deve yahut sütü biriktirilen bir koyun satin alirsa, onu sagdiktan sonra iki görüs arasinda muhayyerdir. Ya hayvani alsin yahut onu bir ölçek kuru hurma ile birlikte iade ersin!» buyurdu.
Musarrât hadîsini bütün «Kütüb-ü $itte» sahipleri muhtelif lâfizlarla muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Imam Safiî 'nin tefsirine göre musarrât: Müsteriyi aldatmak için satistan önce memeleri baglanarak birkaç gün sagilmayan, bu suretle sütü biriktirilerek müsteriye sütlüymüs gibi gösterilen hayvandir. Bu kelimenin toplamak mânâsina gelen (sarer) den mi yoksa ayni mânâda kullanilan (tasriye) den mi alindigi hususunda ihtilâf vardir. Buhar î (tasriye) den alindigina isaret etmis; Buhârî sârini Aynî : cSahîh olan da budur.» demistir.
Likha : Yeni dogurmus iki veya üç aylik sütlü devedir.
Bu hadîs etrafinda çok sözler söylenmis; her taife kendi mezhebini hakli göstermege çalismistir. Sâfiîyye ulemâsindan Imam Nevevî su îzâhâti vermektedir:
«Musarrât bir hayvani satin alan müsterinin aldatildigini anladigi zaman, hayvani derhal mi yoksa üç gün müddetle mi Iade hususunda muhayyer birakildiginda ulemâmiz ihtilâf etmislerdir. Bâzilari bu hadîslerin zahirlerine bakarak üç gün muhayyer birakilacagini söylemislerse de esah olan kavle göre muhayyerlik fevrî yâni o ana mahsustur. Ulemâ bazi rivâyetlerdekj üç gün kaydini müsterinin o hayvanin musarrât oldugunu ancak üç gün içinde anlamasi hâline hamlederler. Çünkü bu is ekseriyetle üç günden az bir müddette anlasilmaz. Hayvanin sütü ikinci gün bir parça azalirsa bu o gün az otlamak gibi bir arizadan ileri gelebilir; fakat üç gün ayni sekilde devam edince musarrâf oldugu anlasilir. Bir de müsteri hayvani sagdiktan sonra sahibine iade etmek isterse sagdigi süt az olsun çok olsun, hayvan ister deve, ister koyun veya sigir olsun onunla birlikte bir ölçek de kuru hurma verir. Bizim mezhebimiz budur. îmam Mâlik ile Leys, îbni Ebî Leylâ, îmani Ebû Yûsuf, Ebû Sevr ve muhaddislerin fukahâsi dahî buna kaildirler. Sahîh ve sünnete muvafik olan da budur. Ulemâmizdan bâzilari verilecek bir ölçek zahirenin hurmaya mahsus olmadigini, o yerde geçen zahireden bir ölçek verilecegini söylemislerdir.
Ebû Hanîfe, Irak ulemâsindan bir taife, Mâliki1er'den bâzilari ve garîb bir rivayete göre Imam Mâlik hayvan iade edilirken bir ölçek hurma verilmeyecegine kail olmuslardir. Zira bir kimsenin mali telef edildigi zaman kaide sudur : Telef edilen mal mis-Üyâttan ise sahibine o malm misli; degilse kiymeti verilir. Bunlardan baska mallar bu kaideye muhaliftir.
Cumhur buna cevap vermis ve : Bir mesele hakkinda sünnet vârid oldu mu ona makûl ile i'tirâz olunamaz; demislerdir.
Bir ölçek hurma ile takyîd buyurulmasinm hikmetine gelince : O zaman müslümanlarin ekseriyetle yiyecekleri

bu oldugu içindir. Bir daha da serîatin hükmü bu sekilde devam etmistir. Sütün misli veya kiymeti degil de azma çoguna bir ölçek hurma ile mukabele edilmesi, müracaat için bir merci' olsun ve bununla muhasamat ortadan kalksin di-yedir. Peygamber (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) muhasamati kaldirmaga ve buna sebep olan seyleri menetmeye çalisirdi. Bâzan memesinde süt biriktirilen hayvan bâdiye ve köylerde, bâzan da kiymet bilen mûtemed kimse bulunmadigi yerlerde satilabilir. Süt telef edilir; az mi çok mu oldugunda niza' çikabilir. Iste seriat müslümanlara münâkasa götürmeyen bir esas vaz' etmistir ki, o da bir Ölçek kuru hurmadir. Bunun naziri diyet meselesidir. Diyet yüz devedir. Niza' kesmek için bu sayi Öldürülen kimsenin hâline göre degismez...»
Nevevî'nin izahatindan sonra Hanefiyye ulemâsindan Buhârî sârihî Aynî 'nin bu hadîs hakkindaki bâzi sözlerini görelim. Aynî söyle diyor:
«Bu hadîsle ameli terk etmenin en kuvvetli vechi onun sekiz suretle kaidelere muhalif olmasidir. Söyle ki:
1- Hadîs, kusur ve sart bulunmaksizin malin iadesini icâbediyor.
2- Bu hadîste muhayyerlik müddeti üç gün olarak takdir edilmistir; halbuki üç günle tekyîd edilen müddet sart muhayyerligidir.
3- Hadîs, satilan malin bir kismi telef olduktan sonra iadeyi gerektirmektedir,
4- Mal meydanda iken bedelinin verilmesini îcâb etmektedir.
5- Bedeli kuru hurma yahut zahire ile takdir etmistir. Halbuki telef edilen mallar ancak misilleriyle veya kiymetleri ile ödenir.
6- Süt misliyâttandir; bu hadîste ise kiymeti ile ödenecegi bildirilmektedir.
7- Bu hadîs, hayvan bir ölçek hurmaya satildigi takdirde ribâya müeddî olur.
8- Bedel ile mübdelin bir araya gelmelerine müeddî olur.»
Hasili bu hadîsle amel edenler ve etmeyenler birbirleriyle bu babda uzun münâkasalar yapmislardir. Biz onlari tamamiyle buraya nakle lüzum görmedik.
Hadîs-i seriften çikarilan hükümler yukarida görülmüstü.

8- Satilik Malin Teslim Almadan Satilmasinin Batil Olusu Babi

29- (1525) Bize Yöhyâ b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâm-mâd b. Zeyd rivayet etti. H.
Bize Ebu'r-Rabî' el-Atekî ile Kuteybe de rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Hanima d, Affir b. Dinar'dan, o da Tâvûs'dan, o da Ibni Abbâs'dan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim bir yiyecek satin alirsa, onu tamamiyle teslim almadikça satmasin!» buyurmuslar.
Ibni Abbâs: «Zannederim her sey bunun gibidir.» demis.

(...) Bize Ibni Ebî Ömer ile Ahmed b. Abde rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyân rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe ile Ebû Küreyb de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Vekî', Süfyân yâni Sevrî'den rivayet etti. Her iki râvi Amr b. Dinar'dan bu isnâdla bu hadîsin benzerini rivayet etmislerdir.

30- (...) Bize Ishâk b. Ibrahim ile Muhammed b. Raf i' ve Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Ibni Bâfi' (Bize rivayet etti) tâbirini kullandi. Ötekiler: Bize Abdürrezzâk haber verdi, dediler. Abdürrezzâk : Bize Ma'mer, Ibni Tâvûs'dan, o da babasindan, o da Ibni Abbâs'dan naklen haber verdi, demis. Ibni Abbâs sunu söylemis. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim bir yiyecek satin alirsa, onu teslim almadikça satmasin!» buyurdular.
îbni Ahbâs : «Zannederim her sey (in hükmü) yiyecek gibidir.» demis.

31- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe ile Ebû Küreyb ve Ishâk b. Ibrâhîm rivayet ettiler. Ishâk (Bize haber verdi) tâbirini kullandi. Ötekiler : Bize Vekî', Süfyân'dan o da Ibni Tâvûs'dan, o da babasindan, o da Ibni Abbâs'dan naklen rivayet etti, dediler. Ibni Abbâs sunu söylemis Resûlüllah (Saîlallahü A leyhi ve Sellem):

«Her kim bir yiyecek safin alirsa, onu ölçmeden satmasin!»buyurdular.
Râvi diyor ki: «Ibni Abbas'a : Niçin? diye sordum.
— Görmüyor musun, altinla alis veris yapiyorlar, yiyecek ise muahhar; dedi.»
Ebû Küreyb (mürce') kelimesini söylemedi.

32- (1526) Bize Abdullah b. Meslemete'l-Ka'nabî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mâlik rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâfi'den dinledigim, onun da tbni Ömer'den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum. Besûlüllah (SaUaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim bir yiyecek satin alirsa, onu tamamen tesellüm etmedikçe satmasin!» buyurmuslar.

33- (1527) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâfi'den dinledigim, onun da Ibni Ömer'den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum, thni Ömer:
«Biz Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi: ve Sellem) zamaninda yiyecegi satin alir da, onu satmadan evvel aldigimiz yerden baska bir yere götürmemizi emredecek birini bize gönderirdi.» demis.

34- (1526) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Alî b. Müshir, Ubeydullah'dan rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. AbdiHah b. Nümeyr de rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim bir yiyecek satin alirsa, onu tamamen tesellüm etmedikçe satmasi n!» buyurmuslar.

(1527) Ibni Ömer söyle demis : «Biz zahireyi de hayvanla gelenlerden göz karan ile satin alirdik; sonra Resûlüllah (SallaV.ahü A leyhi ve Sellem) bizi zahireyi aldigimiz yerden götürmeden satmaktan nehî buyurdu.»

35- (1526) Bana Harmele b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ömer b. Muliammed, Nâfi'den, o da Abdullah b. Ömer'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim bîr yiyecek satin alirsa, onu tamamiyle tesellüm edîp eline almadan satmasin!» buyurmuslar.

36- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Alî b. Hucr rivayet ettiler. Yahya : Bize Ismail b. Ca'fer haber verdi, dedi. AH ise : (Bize Ismail, Abdullah b. Dinar'dan naklen rivayet etti.) ifâdesini kullandi. Abdullah b. Dînâr, Ibni Ömer'i sunu söylerken isitmis: Resûlüllah (SallallahU Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim bîr yiyecek satin alirsa, onu teslim almadan satmasin!» buyurmuslar.

37- (1527) Bize Ebû Bekr b. Kbi Seyhe rivayet elti. (Dodi ki) : Bize AbdÜIâla, Ma'mer'den, o d;i Zührî'den, o da SâlIm'den, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti ki : «Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Selle/ii) devrinde ashâb göz karariyle bir yiyecek satin aldiklari vakit onu baska yere nakletmeden oldugu yerde satarlarsa bundan dolayi dayak yerler-mis.»

38- Bana Harmele b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb rivayet etti. (Dedi kI) : Bana Yûnus, Ibni Sihâb'dan naklen haber verdi. (Demis ki) : Bana Salim b. AbdIllâh haber verdi ki, babasi sunu söylemis :
«Ben insanlari Resûlüllah (SaUallahii Aleyhi ve Sellem) devrinde gör-müsümdür. Yiyecegi göz karariyie satin alirlarsa, bulunduklari yerde sattiklarindan dolayi dayak yerlerdi. Bu hâl onu evlerine götürünceye kadar devam ederdi.
Ibni Sihâb söyle demis : «Bana Ubeydullah b. Abdillâh b. Ömer rivayet etti ki, babasi yiyecegi göz karariyle

satin alir; müteakiben evine götürür müs.»

39- (1528) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe ile Ibni Nümeyr ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Zeyd b. Hubâb, Dahhâk b. Osman'dan, o da Bükeyr b. Abdillâh b. Esecc'den, o da Süleyman b. Ye-sâr'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim bir yiyecek satin alirsa onu ölçmeden satmasin!» buyurmuslar.
Ebû Bekr'in rivayetinde (istira yerine) «ihtiyâ'» kelimesi kullanilmistir.

40- (...) Bize Ishâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Haris El-Mahzûmî haber verdi. (Dedi ki) : Bize Dahhâk b. Osman, Bükeyr b. Abdillâh b. Esecc'den, o da Süleyman b. Yesâr'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayette bulundu. Ebû Hüreyre Mervan'a :
— Sen ribâ satisim helâl yaptin; demis. Mervân :
— Ne yapmisim? diye sormus. Ebû Hüreyre :
— Sened satisim helâl yaptin; halfcuki Kesû\ü\\ah(Sal!aUahu Aleyhi ve Sellem) tesellüm etmeden yiyecek satmayi yasak etmisti; cevâbini vermis.
Râvi diyor ki : «Bunun üzerine Mervân halka hutbe îrâd ederek sened satisini yasakladi.»
Süleyman (b. Yesâr) : «Ben muhafizlarin bu senedleri halkin elinden aldiklarini gördüm.» demis.

41- (1529) Bize Ishâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebu'z-Zübeyr rivayet etti ki, Câbir b. Abdillâh/i sunu söylerken isitmis. Resûlüllah (Salla!lahii Aleyhi ve Sellem) :
«Bir yiyecek sarin alirsan, onu tamamen teesllüm etmedikçe satma!» buyururlardi.
Bu hadîsin bâzi rivayetlerini Buhâri «Büyü'» ve «Muharibin» bahislerinde: Ebû Dâvûd ile Nesâi «Büyû'»da muhtelif lâfizlarla muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Hadîsin bütün rivayetleri satin alman bir malin tesellüm etmeden baskasina satilamayacagini göstermektedir. Yalniz bâzi rivayetlerde tesellüm yerine (kabz). bazilarinda da (istifa) kelimeleri kullanilmistir.
Bunlarin ikisi de mali tesellüm etmek, eline almak manasinadir. Yalniz bâzi ulemâ aralarinda fark görmüs kabz kelimesinin daha ziyade mânâ ifâde ettigini söylemisse de Aynî buna i'tirazla bilâkis istifa kelimesinin daha manâli oldugunu bildirmis; misâl olarak da : Müsteri malin bir kismim alir; bir kismini satici parasini elde edinceye kadar teslim etmezse buna kismen kabz denilebilecegini, fakat istifa nâmi verilemeyecegini; çünkü istifâ hakkin tamamini almak demek oldugunu beyân etmistir. Ona göre bu kelimeler mânâca fark oldugunu göstermek için degil, rivayet farkini bildirmektedirler.
Cizâf: Ölçüsüz, tartisiz ve takdîrsiz olarak göz karariyle yapilan satistir. Bu kelime cüzâf ve cezâf sekillerinde de okunabilirse de meshur olan kiraati cizâftir.
Sakk: Lügatet kitâb, mahkeme hücceti ve borç senedi mânâlarina gelir. Burada ondan murâd : Âmir tarafindan me'mura verilen maas senedidir. Bu senede : «Filâna su kadar zahire veya para verilsin» diye yazilmistir. Senedi alan onda yazili olan seyleri tesellüm etmeden baskasina satar.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Kurtubî 'nin beyânina göre bu hadisin (cizâf) rivayetinde mekîîâttan zahireyi teslim almadan satmakla, göz kararma istinaden satmanin hükmen müsâvî yâni ikisinin de memnu' oldugunu söyleyenlere delîl vardir. Göz karan ile bir mali nakletmekten murâd o mali tesel-'ümdür. Küfe uîemasiyle. Imam Safiî, Ebû Sevr, Imam Ahmed ve Ebû Dâvûd !un kavilleri budur. Imam Mâlik bu bâbdaki nehyi evleviyet mânâsina hamletmistir. Ona göre göz karari ile satin alman bir mali teslim almadan satmak caizdir. Çünkü satilan mal, akid tamam olmakla müfterinin kefaleti altina geçmistir. Saîd b. Müseyyeb ile Hasan-i Basrî, Hakem, Evzâî ve Ishâk dahî buna kail

olmuslardir. Hanbelîler 'den Ibni Kudâme: «Alanla satan miktarini bilmedikleri halde bir yigin zahireyi göz karan ile satmanin mubah olmasi hususunda hiç bir hilaf bilmiyoruz: ama bir yigini göz karariyîe satin alan onu nakletmeden satamaz: bir rivayette Imam Ahmed D. Hanbe1 bunu nassan bildirmistir. Diger bir rivayete güre maîi nakletmeden de satabilecegine kail olmustur. Imam Mâlik 'in mezhebi bu oldugu gibi, Kaadi 1yâz da ayni kavli ihtiyar etmistir. Bu zevata göre dahî mali nakletmekten murâd: Onu teslim almaktir...» demistir.

Nevevî diyor ki; «Bu hadîste bir yigin zahireyi göz karariyle satmanin caiz olduguna delil vardir. Imam Safiî 'nin mezhebi de budur. Safiî ile diger Sâfiîye ulemâsi : Bugday ve kuru hurma gibi seylerin göz karariyle satilmasi sahihtir; haram degildir; demislerdir. Bu satisin mekruh olup olmadigi hususunda Imam Safiî1-den iki kavil rivayet olunur. Bunlardan esahh olanina göre satis kerâhet-i tenzihiyye ile mekruhtur. Ikinci kavle göre hiç kerahet yoktur. Ulemâmiz göz karariyle bir miktar para vermek suretiyle yapilan satisin da ayni hükümde oldugunu söylemislerdir...»

Tenbîh: Cizâfen yapilan satisin caiz olup olmadigi yerlere dikkat ederek bunlari birbirine karistirmamalidir. Bahis mevzuu satisin caiz oldugu suret : Mal elde olup göz karariyle satilmasidir. Caiz görülmeyen suret ise : Bir mali baskasindan satin alip teslim tesellüm muamelesi yapilmadan baskasina satmaktir.

2- Bir mali henüz teslim almadan satmak memnû'dur. Ulemâ bu hususta ihtilâf etmislerdir. Imam Sâfiî'ye göre satilan mal zahire, akar, menkûl, gayri menkûl ne olursa olsun tesellüm edilmedikçe satilamaz; böyle bir satis sahîh degildir.

Osman-i Betti bilâkis ; «Her nevî' mal tesellüm edilmeden satilabilir.» demistir.

Imam Azam, akaardan maada hiç bir seyin tesellüm edilmeden satilamayacagina kâiî olmustur.

Imam Mâlik 'e göre yiyecek seylerde caiz degil, sair esyada caizdir. Bu hususta birçok ulema Imam Mâ1ik'le beraberdir.

Bâzilari ölçü ve tarti ile satilan mallarda caiz olmadigini söylemis; digerlerinde buna cevaz vermis]erdir.

Ibni Abbâs (Radiyallahu anh) 'nin : «Görmüyor musun altinla alis veris yapiyorlar, yiyecek ise muahhar!» sözünden murâd bu satisin libâ oldugunu anlatmaktir. Çünkü burada satis söyle olur: Bir kimse birinden muayyen bir müddette ödemek sartiyle bir altma zahire satin alir, sonra onu tesellüm etmeden yine ilk sahibine yahut baskasina iki altma kadar satar. Satilan mal ortada olmadigi için bu alis veris, bir altini iki altina satmak mânâsina gelir ve ribâ olur.

Tirmizî, Ibni Abbâs (Radiyallahu anh) 'nin : «Zannederim her sey yiyecek gibidir.» dedigi rivayet hakkinda : "Ekseri ulemâ bu hadîsle amel etmis; bir kimsenin elinde olmayan mali satmasini kerîh görmüslerdir.» demistir.

Ibni Münzir'e göre bir kimsenin elinde olmayan mali satmasi iki mânâya ihtimâllidir. Birinci ihtimâl : «Sana bir ev satiyorum.» diyerek akid esnasinda orada olmayan birinin milkini satmaktir. Bu caiz degildir. Çünkü mal sahibinin rizâ göstermemesi yahut malin telef olmasi ihtimâli vardir; binâenaleyh satis garer yâni aldatmaya benzer.

Ikinci ihtimâl: «Su evi sana su kadara satiyor; sahibinden senin için satin almayi sart kosuyorum.» Yahut; «Sahibinin sana teslimini sart kosuyorum.» diyerek birinin milkini satmaktir. Bu satis dogrudan dogruya garer oldugu için caiz degildir. Zira satin alamamasi yahut sahibinin teslim etmemesi muhtemeldir. Ibni Münzir: «Bence bu ikinci ihtimal daha sahihtir.» demektedir. Bâzilari elinde olmayan maîi satmaya daha baska misaller vermislerdir.

2- Ülülemir, fâsid satis yapan kimseye dögmek gibi bedenî bir ceza verebilir, Asr-i saadette göz karariyle bir sey satm alip tesellüm etmeden satanlarin dögülmeleri buna delildir.

3- Tesellüm edilmeden maas senedi satmanin caiz olup olmadigi ulemâ arasinda ihtilaflidir. Sâfiî1er'le diger bir takim ulemâya göre caiz; digerlerine göre caiz degildir. Caiz görmeyenler Hz. Ebû Hüreyre rivayetinin zahiri ile amel etmislerdir. Tecviz edenler bu rivayeti tevîl ile : «Burada senedi sahibinden satin alan müsteri onu tesellüm etmeden baskasina satmistir; memnu' olan da bu ikinci satistir; çünkü sened, sahibinin milkidir; onu sahibi satin almamistir; binâenaleyh tesellüm etmeden satmasi memnu' degildir; nitekim bir kimse kendisine miras kalan bir mali tesellüm etmeden satabilir.» demislerdir.

Kaadîlyâz (476-544) : Hadîsi bu sekilde te'vîl ettikten sonra: «Müslümanlar bu senedleri satar; alan müsteri de tesellüm etmeden baskasina satardi; bundan nehî edildiler. Ömer b. Hattâb bunu duyunca reddetmis; müsteriye : Satm aldigin bir yiyecegi tesellüm etmedikçe satma! demistir.» seklinde beyanâtta bulunmustur.
Imam Mâ1ik'in «EI-Muvatta'» nâm eserinde : Halîfe Hz. Ömer 'in, memurlarindan Hakîm b. Hizam'a maas senedi verdigi, Hakîm bununla zahire satm alarak tesellüm etmeden sattigi rivayet olunmustur.

9- Mikdari Meçhul Olan Hurma Yiginini Hurma Ile Satmanin Haram Kilinmasi Babi

42- (1530) Bana Ebirt-Tâhir Ahmed b. Arar b. Serh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Velib haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ibni Cürcyc rivayet etti. Ona da Ebu'z-Zübeyr haber vermis. Demis ki : Câbir b. Ab-dillâh'i sunu söylerken isittim :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîeni) kilesi bilinmeyen kuru hurma yiginini, ölçegi belli kuru hurma ile satmaktan nehî buyurdu.»

(...) Bize Ishâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kavli b. Übâde rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebu'z-Zübeyr haber verdi. O da Câbir b. Abdillâh'i yukarikî hadîste oldugu gibi:
«Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) nehî buyurdu...» derken isitmis. Yalniz o, hadîsin sonundaki «Kuru hurma» tâbirini zikretmemistir.
Subra : Yigin demektir. Hadîs-i serif miktari belli olmayan hurmanin, miktari malûm hurma ile satilmasini sarahaten haram kilmaktadir. Ulemâ buradaki mumâseletin bilinmemesi hakîkaten fazlalik mânâsinda oldugunu söylemislerdir. Zira hurma da ribeviyyât denilen seylerden biridir. Bunlar cinsi cinsine satildiklari vakit birinin digerinden fazla olmasi caiz degildir. Birbirlerine müsâvî olmalari nass-i hadîsle beyan bu-vurulmustur. Nitekim yeri gelince görülecektir. Iki hurmadan birinin miktari bilinmeyince müsavat da tahakkuk edemez. Bugdayla bugdayin. arpa ile arpanin ve diger ribevî esyanin cinsi cinsine satislari dahî hurma ile hurmayi satmanin hükmü gibidir.

10- Alis Veris Yapanlara Hiyar-i Meclisin Sübütü Babi

43- (1531) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâfi'den dinledigim, onun da Ibni Ömer'den rivayet ettigi su hadîsi okudum :
Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
«Alis veris yapanlar birbirlerinden ayrilmadikça, biri digerine karsi muhayyerdir. Yalniz muhayyerlik sartiyle yapilan satis müstesna!» buyurmuslar.

(...) Bize Züheyr b. Harb ile Muhammed b. Müsennâ rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya yâni El-Kattân rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bisr rivayet etti. H.
Bize Ibni Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den, o da IbnI Ömer'den, o da Peygamber (Sallatlahü Aleyhi've Sellem)'den nakJen rivayette bulunmuslardir. H.
Bana Züheyr b. Harb ile Aliy b. Hucr da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ismâîl rivayet eyledi. H.
Bize Ebu'r-Rabî' ile Ebu Kâmil dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hamraâd yâni Ibni Zeyd rivayet etti. Bunlar toptan Eyyûb'dan, o da Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den, o da ^ ey gambex(SaUallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen rivayette bulunmuslardir. H.
Bize Ibni Müsennâ ile Ibni Ebî Ömer de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdülvehhâb rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Yahya b. Saîd'dcn dinledim H.

Bize Ibni Râfi1 dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Ebî Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dahhâk haber verdi. Bunlarin ikisi de Nâ-fi'den, o da îbni Ömer'den, o da Peygamber (Sallaîîahü Aleyhi ve Seliemj'den naklen Mâlik'in Nâfi'den naklettigi hadîs gibi rivayette bulunmuslardir.

44- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rumh dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den, o da Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem} naklen haber verdi ki :
«iki kisi alis veris yaparalrsa beraber bulunup birbirlerinden ayrilmadiklari müddetçe onlardan her biri muhayyerdir. Meger ki, biri digerini muhayyer biraka! Sayet biri digerini muhayyer birakri da, bu sartla alis veris yaparlarsa bey' vâcib olmustur. Alis verisi yaptiktan sonra ayrilirlar da ikisinden biri satistan vazgeçmezse yine bey' vâcIb olmustur.» buyurmuslar.

45- (...) Bana Züheyr b. Harb ile Ibni Ebî Ömer ikisi birden Süf-yân'dan rivayet ettiler. Züheyr dedi ki : Bize Süfyân b. Uyeyne, Ibni Cüreyc'den rivayet etti. (Demis ki) : Bana Nâfi' yazdirdi; kendisi Abdullah b. Ömer'i sunu söylerken isitmis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve
Sellem) ; ,
«Alis veris yapan iki kisi bey'i tamamladilar mi birbirlerinden ayrilmadikça yahut satislari muhayyerlik sartiyle olmadikça, her biri satrs akdinde muhayyerdir. Satislari muhayyerlik sartiyle yapilmissa bey' vâcib olmustur.» buyurdular.
Ibni Ebî Ömer kendi rivayetinde sunu ziyâde etti: «Nâfi' dedi kI: Ibni Ömer bir kimse ile alis veris yapar da satisi bozmak Istemezse kalkarak biraz yürür, sonra onun yanina dönerdi.»

46- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Yahya b. Eyyûb, Kuteybe ve Ibni Hucr rivayet ettiler. Yahya b. Yahya (Bize haber verdi) tâbirini kullandi. Ötekiler : Bize Ismâîl b. Ca'fer, Abdullah b. Dinar'dan naklen iivâyet etti, dediler. Ibni Dînâr, Ibni Ömer'i sunu söylerken isitmis : Resûlüllah (Saüaliahü Aleyhi ve Sellem) :
«Alis veris yapan herhangi Iki kimse arasinda birbirlerinden ayrilmadikça satis yoktur. Ancak muhayyerlik sartiyle yapilan satts müstesna!» buyurdular.
Bu hadîsi Buhari" «Büyü'» bahsinde muhtelif tariklerden rivayet ettigi gibi, Nesâi «Büyü'» ile «S.urut» bahislerinde; Ibni Mâce «Ticâret»de labrîc etmislerdi]-.
Hiyar: Muhayyerlik yâni alip almamak hususunda serbest olmaktir. Hiyar-i meclis : Akid halindeki muhayyerliktir.
Satisin vacib olmasindan murâd : Kat'îlesmesidir.
Bu hadîs alis veris yapanlarin satis akdinden sonra birbirlerinden ayrilmadan akdi bozup bozmamakta muhayyer olduklarina delildir. Ancak buradaki ayrilmanin bedenen mi yoksa kavlen mi oldugu ulemâ arasinda ihtilaflidir.
Ibrahim Nehaî, bir rivayette Sevrî, Rabîa, Imam Mâlik, Imam Âzam ve Imam Muhammed ayrilma dan muradin kavli oldugunu söylemislerdir. Onlara göre satici: «Sattim», müsteri de : «Aldim» dedi mi, is bitmis ve iki taraf birbirinden ayrilmis sayilir. Artik hiç birine muhayyerlik hakki kalmaz. Müsteri o mali ancak görmek, kusursuz olmak veya muhayyer kalmak gibi bir sartla aldigi zaman sahibine iade edebilir. Imam Ebû Yûsuf'a göre muhayyerlige mâni' olan ayrilik, icâb yapildiktan sonra kabul vaki' olmadan taraflarin bedenen birbirlerini terketmeleridir.
Ashâb-i Kiramdan Alî b. Ebî Tâlib, Abdullah b. Ömer', Abdullah b. Abbâs, Ebû Hüreyre ve Ebû Berzete'l-Eslemî (RadiyaHahu anh) hazerâtiyle tabiînden Tâvûs, Saîd b. Müseyyeb, Atâ, Kaadî Sureyh, Hasan-i Basrî, Sa'bî, Zührî, Evzâî, Ibni Ebî Zi'b , Süfyân b. Uyeyne, diger ulemâdan Imam Safiî, Ibni Mübarek, Alî b. Medînî, Ahmed b. Hanbel, Ishâk b. Râhuye, Ebû Sevr, Ebû Ubeyd, Muhammed b. Cerîri Taberî, hadis imamlarindan Buhari ve baskalarina göre alici ile saticinin ayrilmalarindan murâd; Bedenen birbirlerinden uzaklasmalaridir. Zâhirî1er'in mezhebi de budur, Bu zevat alici ile satici bedenen birbirlerinden ayrilmadikça akdîn tamam

olmadigina kaildirler.
Hadîsin ekseri rivayetlerinde ayrilma için (teferruk), bâzilarinda da (iftirak) kelimeleri kullanilmistir. Bâzi lügat âlimleri bunlarin arasinda mânâca fark görmüs, teferrukun bedenen, iftirakm ise kavlen birbirinden ayrilmak mânâlarina geldiklerini söylemislerdir. Aynî 'nin üstadi Zeynüddîn : «Bu da ayriligin bedenî oldugunu söyleyen cumhurun mezhebini te'yid eder.» demistir. Fakat Ibni'l-Arabî bu farki kabuî etmemis; Kur'ân-i Kerîm 'de buna sâhid bulunmadigi gibi, istikakin da te'yîd etmedigini bildirmistir.
Hadîsin : «Ancak muhayyerlik sartiyle yapilan satis müstesna!» cümlesi hakiinda Nevevî sunlari söylüyor : «Ulemamiz ile diger ulemânin beyanlarina göre burada üç kavil vardir. Bunlarin esah olani, muhayyerligin akid tamamlandiktan sonra o meclisten ayrilmadan sübût bulmalidir. Mesele söyle takdir edilir: Alici ile saticiya birbirlerinden ayrilmadikça muhayyerlik vardir. Ancak birbirlerine muhayyerligi yalniz akid meclisinde tanirlar da akdi muteber sayarlarsa o zaman satis sirf O esnadaki muhayyerlikle tamam olur; ve muhayyerlik birbirlerinden ayrilincaya kadar devam etmez.
Ikinci kavle göre istisnanin mânâsi : Bu hükümden ancak üç gün yahut daha az.müddet muhayyerlik sartiyle yapilan satis müstesnadir; demektir. Bu takdirde muhayyerlik taraflarin birbirinden ayrilmalari ile sona ermez; sart kosulan müddet geçinceye kadar devam eder.
Üçüncü kavle göre istisnanin mânâsi : Ancak meclis muhayyerligi , bulunmamak sartiyle yapilan satis müstesnadir; demektir. Bu takdirde satis nefs-i akidle tamam olur; muhayyerlik yoktur. Satisin bu suretle sahih olacagini söyleyenlerin te'vîli budur. Ulemâmizca esah olan kavle göre bu sartla satis bâtildir. Iste bu hadîs hakkindaki hilafin hülâsasi budur. Ulemâmiz bilîttifak birinci kavli tercih etmislerdir. Imam Sâfiî'den nassan nakledilen kavil de budur. Öteki kavilleri birçoklari bâtil saymis; kaillerini hatâya nisbet etmislerdir..-»
Nevevî bundan sonra muhaddislerden Beyhakî ile Tirmizî'nin de bu kavli tercih ettiklerini söylemis; Ibni Münzir'in bu tefsiri Sevrî ile Evzâî, Süfyân b. Uyeyne, Abdullah b. Hasan el-Anberî, Imam Safiî ve îshâk b. Râhuye 'den naklettigini bildirmistir.
Yine Nevevî'nin beyânina göre ; «Meger ki, biri digerim muhayyer biraka!> cümlesinin mânâsi: Birinin digerine: «Satisin geçerli oldugunu ihtiyar et!» demesidr. Sayet ihtiyar ederse akid tamamdir. Bir sey söylemeden susarsa muhayyerlik hakki devam eder. Satisi sözle ihtiyar edenin muhayyerliginin sona erip ermeyecegi hususunda Safiî1er'den iki kavil rivayet olunmustur. Bunlarin esah olanina göre muhayyerligi sona erer; hadîsin zahiri buna delildir.
Hattâbî (319-388) diyor ki : «Bu hadîs hiyar-i meclisin sübûtu hakkinda en açik delildir; ve hadîslerin zahirine muhalif olan her te'vîli iptal etmektedir. Hadîsin sonundaki (satisi yaptiktan sonra ayrilirlar-sa...) cümlesi de böyledir. Bu sözde muhayyerligi kesen ayriligin bedeni olduguna açik beyân vardir; zîra ayrilik sözle olur mânâsina gelse hadisin bir faydasi kalmaz.»
Aynî, Hattâbî 'nin bu sözlerine cevap vermis; hadîsin taraflardan biri Icâbi yaptiktan sonra ötekinin muhayyer kalmasi, akdi isterse kabul, dilerse reddetmesi hususundaki hiyar-i meclis hakkinda en açik bir delil oldugunu, yoksa iki taraf icâb ve kabulü yaptiktan sonra akid tamam oldugu için muhayyerlik kalmayacagini, ancak ortada kusur sebebiyle muhayyerlik gibi bir sart varsa ona riâyet edilecegini bildirmis; buna delîl olarak da Nesâî'nin tahrîc ettigi Hz. Semûra hadîsini göstermistir. Mezkûr hadîste:
«Alis veris yapanlar birbirlerinden ayrilmadikça ve her biri satistan diledigini almadikça muhayyerdirler.» buyurulmustur.
Tahâvî (238-321) : «Bu hadîsteki {Her biri satistan diledigini almadikça) ifâdesi alis veris yapanlarin muhayyerligi akidden Önce olduguna delildir. Alanla satan arasinda akid, müsterinin razi olacagi hususta yapilacak; onun rizâ göstermedigi baska bir seye aid olmayacaktir. Çünkü bu hadîsteki ayrilmayi bedenen ayrilmak mânâsina alanlar arasinda müsterinin satilan maldan istedigi miktari alip kalanini birakamayacagi, mali ya tamamen almasi yahut tamamen terk etmesi gerektigi hususunda hiç bir hilaf yoktur. diyor, ki bu da alis veris yapanlarin birbirlerinden ayrilmalarindan murâd, bedenen degil kavlen oldugunu gösterir.

Hattâbî'nin : «Her te'vîli iptal etmektedir.» sözü Hanefî1er'ce müsellem degildir. Çünkü bir nass hakkinda iki te'vîl birbirine zid düserse o nassla amel edilmeyip kiyasa bas vurulur; ve bey' icâre gibi akidler nikâh akdine kiyâs olunurlar; zîra hepsi îcâb ve kabulle tamam olurlar. Nikâhta akidden sonra bedenen ayrilmak sart degildir, binâenaleyh burada da öyledir.
îmam Mâlik: «Alis veris yapanlarin birbirlerinden ayrilmalari hususunda malûm bir had ve muayyen bir vakit yoktur. Bu, üzerine satis akdi tevakkuf eden bir meçhuliyettir ki, mülâmese ve münâ-beze satislari ile meçhul bir müddete kadar muhayyer kalmak sartiyle yapilan satisa benzer; böyle bir satis kat'î surette fâsiddir.» demistir.

11- Alis Veriste ve Beyanda Dogruluk Babi

47- (1532) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Su'be'den rivayet etti. H.
Bize Amr b. Alî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd ile Ab-durrahmân b. Mehdî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Su'be, Katâde'-den, o da Ebu'l-Halîrden, o da Abdullah b. Hâris'den, o da Hakîm b. Hi-zâm'dan, o da Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve SeUemj'den naklen rivayet etti:
«Alis veris yapanlar birbirlerinden ayrilmadikça muhayyerdirler. Eger dogru söyler ve (her seyi) beyân ederlerse satislarinda kendilerine bereket verilir; yalan söyler ve (hakikati) gizlerlerse satislarinin bereketi gider.» buyurmuslar.

(...) Bize Amr b. Alî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahmân b. Mehdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hemmâm, Ebu't-Teyyâh'dan rivayet etti. Demis ki : Abdullah b. Hâris'i, Hakîm b. Hizâm'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)fden naklen bu hadîsin mislini rivayet ederken dinledim.
Müslim b. Haccâc der ki: «Hakîm b. Hizam Kâ'be'nin Içinde dogmus ve yüz yirmi sene yasamistir.»
Bu hadîsi Buhârî «Büyü'» bahsinin bir iki yerinde; Ebû Dâvûd ile Tirmizî «Büyû'»da; Nesâî «Büyü'» ve «Surût» bahislerinde .muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Beyandan murâd : Malin veya ona bedel verilen seyin kusurunu ve sâir îzâha muhtaç yerlerini bildirmektir. Alis verisi yapanlar buna riâyet ederlerse yaptiklari alis verisin bereketini görürler; gerek satilan malin gerekse ona mukabil verilen semenin hayir ve menfaati çogalir; riâyet etmedikleri takdirde o isten bir hayir ve bereket görmezler. Biri riâyet eder; digeri etmezse, riâyet etmeyen hayir görmez. Hadîsin zahiri bunu Iktizâ ederse de dogru söyleyenin yine de ötekinin serrine ugramasindan korkulur.
Hadîs-i serîf hüküm itibariyle bundan önceki babin rivayetleri gibidir. Yâni bu rivayetlerle istidlal eden cumhuru ulemâ : «Ahs veriste muhayyerlik, iki tarafin bedenen birbirlerinden ayrilmasina kadar devam eder.» demis; Hanefî1er'le diger bir takim ulemâ ise bunu kabul etmeyerek, akdin icâb ve kabul ile tamam oldugunu, akdi yapanlardan birine hiyar-i meclis denilen meclis muhayyerligi tanimanin öteki tarafin hakkini iptal edecegini, bu ise Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m : «Islâm'da zarar ve mukabele bizzarar yoktur.» hadîsiyle nehî buyurulmus oldugunu söylemislerdir. Onlara göre bu hadîsler hiyâr-i kabule hamledilirler. Filvaki' taraflardan biri digerine satilan malin kabulü hususunda muhayyerligi sart kosarsa, satis meclisinde bulunduklari müddetçe her birine muhayyerlik hakki sabit olur. _ Meclisten murâd akdi yaparken bulunduklari vaziyettir. Meselâ akdi otururken yaparlarsa bu hâl bir meclis, ayakta yapmalari dahî bir meclis sayilir. Vaziyeti degistirmek meclisin sona ermesi mânâsina gelir. Su halde oturanin kalkmasi, ayakta olanin yürümesi veya satistan baska bir isle mesgul olmasi meclisi bozar. Hanefîler bu hususta bâzi âyetlerle de istidlal etmis; ezcümle : «AkidlerI îfâ edin!» [4] âyet-i kerîmesi
üzerinde durmus; ve : «Satis da ifâsi gereken bir akiddir; muhayyerlik isbâti buna münâfîdir.» demislerdir. Fakat Sâfiî1er'den Nevevî bunu kabul etmeyerek: «Bu sahîh hadîsler onlarin kavlini. reddetmektedir; bunlara verecek sahîh cevaplan da yoktur.» diyor.
Bu hadîs müslümana dürüstlügün vâcib olduguna da delildir. Bu bâbta asil olan dürüstlüktür. Cerîr (RadiyaHahu

anh) :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi've Sellem)'e- söz dinleyip itaat edecegime dâir bey'atte bulundum. Bana her müslümana karsi dürüst hareket etmemi sart kostu.» demistir. Bu hususta baska "hadîsler de vardir.

12- Alis Veriste Aldanan Kimse Babi

48- (1533) Bize Tahyâ b. Yahya ile Yahya b. Eyyûb, Kuteybe ve tbni Hucr rivayet ettiler. Yahya b. Yahya (Bize haber verdi) tâbirini kullandi, ötekiler: Bize Ismail b. Ca'fer, Abdullah b. Dinar'dan naklen rivayet etti, dediler, tbni Dinar, tbni Ömer'i sunu söylerken isitmis :
Bir adam alis veriste aldanirdiguii Resuliillah (Sallaliâhü Aleyhi ve Sellem)'e andi da Resûlüllah {Sallaliâhü Aleyhi ve Sellem) :
«Kiminle alis veris yaparsan : Aldatmaca yok! de.» buyurdular. Attik o zât alis veris yaparken : Aldatmaca yok! derdi.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-hammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be rivayet etti.
Bu râvilerin ikisi de Abdullah b. Dinar'dan bu i sn adla bu hadîsin mislini rivayet etmislerdir. Onlarin hadîsinde: «Artik o zât alis veris yaparken : Aldatmaca yok! derdi.» ibaresi yoktur.
Bu hadîsi Buhârî «Büyü'» ve «Terkü'I-Hiyel» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî «Büyû'»da muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Resûlüllah (Sallaliâhü Aleyhi ve Sellem) 'e hâlini arzeden zât Habbân b. Münkiz el-Ensârî (Raâryallahu anh) 'dir. Uhud ve ondan sonraki harblere istirak etmis; Hz. Osman zamaninda yüz otuz yasinda vefat etmistir. Peygamber (Sallaliâhü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte bulundugu bir gazada kaleden atilan bir tasla basi yarilmis; bu sebeple akli ve dili bozulmussa da tamamen suurunu kaybetmemisti. Yalniz dili peltek kaldigi için (JLâ hilâbe) sözünü (Lâ hiyâbe), bir rivayete göre de (Lâ hizâbe) seklinde söylermis. Dârekutnî gözlerinin de görme-digini rivayet etmistir.
«La hilâbe» aldatmak yok! mânâsina gelir. Bundan maksad: Beni aldatman sana helâl degildir, yahud beni aldatman hükümsüzdür, demektir. Bâzilari bu sözü «lâ hiyâne» seklinde rivayet etmislerse de Kaadî Iyâz bunun tashîf oldugunu söylemistir.
Nevevî'nin beyânina göre bir rivayette Peygamber (Sallaliâhü Aleyhi ve Sellem) bu zâta satin aldigi her malda üç gün de muhayyerlik vermistir. Fakat bu rivayet sabit olmamistir.

Bu Hadisten Çikarilan Hükümler

1- Hanefîler'le Sâfiîler'eve cumhura göre alis veriste az veya çok aldanan kimseye muhayyerlik yoktur. îmam Mâlik 'den rivayet edilen iki kavlin esah olani da budur. Bagdad Mâlikiyye ulemâsi ise: «Alis veriste aldanana muhayyerlik vardir; yalniz bunun için malin üçte biri kiymetinde aldanmis olmak sarttir. Daha az aldanma için muhayyerlik yoktur.> demislerdir. Hanbelîler 'den Ebû Bekr ile Ebû Musa dahî aldanma miktarini bu suretle tahdîd etmislerdir. Bazilari aldanmayi malin altida bir kiymetiyle sinirlandirmislardir.
Dâvûd-u Zahirî 'den bir rivayete göre böyle bir akid bâtildir. Imam Mâlik 'den bir rivayete göre ise alis verisi yapan iki taraf satis esnasinda mali ve geçer kiymetini bilirlerse aldanma az olsun çok olsun satis bozulmaz. Biri bilmezse satis feshedilir; ancak müsteri razi olursa satis yine bozulmaz. Imam Mâlik aldanma muhayyerligi için müddet ta'yîn etmemistir. Bagdatlilar 'in delili bu hadîstir.
Cumhuru ulemâ bu hadîsin muayyen bir vak'a ve hâli hikâye ettigini, hükmünün de ona mahsus oldugunu

söylemislerdir.
Ibni'l-Arâbî (468-543) diyor ki: «Bu hüküm tamamiyle sahibine mahsustur; baskasina geçmez, demek îcâbeder. Bu zât alis verislerde aldaniyormussa bu ya maldaki kusura yahut bizzat mala veya yalan söylemeye yahut fiyatta aldanmaya aittir. Umumî bir kaziyye degildir ki, umum mânâsina hamledilsin. O ancak muayyen bir vak'aya mahsus olup hâli hikâyeden ibarettir; binâenaleyh hiç bir kimsenin mezhebine göre onda umum idida etmek dogru degildir.»
Gerçi Dârekutnî 'nin rivayet ettigi bir hadîsten Hz. Ömer (Radiyallahu anh)\n bu hükmü Hz. Habban'a mahsus kabul etmedigi anlasiliyorsa da yine Ibni'l-Arâbî 'nin beyanina göre bu hadîs zaîftir.
Cumhurun aklî delilleri de sudur: Alis veriste aldanmak muhayyerlik isbât etseydi Resul MI ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'm Hz. Habbana üç gün muhayyerlik tanimasina ve (aldatma yok) demesini tav-FIye buyurmasina hacet kalmazdi. Filhakika Beyhakî ile Dârekutnî 'nin rivayet ettikleri bazi tarîklerde : «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Üç gtin muhayyerligi sart kostu.» denilmektedir.
2- Imam Safiî, Imam Ahmed ve Ishâk bu hadîsle istidlal ederek, tesarrufâti beceremeyen sefihin hacr edilecegine kail olmuslardir. Çünkü Habbân (Radiyallahu anh) 'in ailesi Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve SeUemfe müracaat ederek onun alis veristen men'edil-mesini istemis, o da Habbân'i çagirarak kendisini bu isten men'et-mistir. Bu ise aynen hacrdir; zira hacr men'etmek demektir.
Hanefîler'e göre Hz. Habbân'm hacri de ona mahsustur; çünkü akli zayiflamisti. Bu hüküm âkil balig olan bir kimseye tesmil edilemez; edilirse insanligi heder olur.
3- Imam Âzam'a göre akli zayif bir kimse tasarruftan hacr edilmez. Çünkü Hz. Habbân alis veris yapmadan duramadigini söyleyince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine o hâlîle alis veris yapmaga müsaade buyurmustur. Bu da hacredilemeyecegine delildir.
4- Zahirîler 'den Ibni Hazm bu istidlal ederek : «Muhayyerlik icâb edecek lâfiz yalniz (la hilâbe) dir. Bundan baska hiç bir söz muhayyerlik îcâb edemez; meger ki dilinde sakatlik olup da bunu söyleyemeye! O takdirde Hz. Habbân'm yaptigi gibi, bu sözü bece-rebildigi kadar söylemeye çalisir. Arapça bilmeyen bir kimsenin bildigi dille söylemesi de bunun gibidir; ona da muhayyerlik sabittir.» demistir.
5- Bâzilari yine bu hadîsle istidlal ederek hiyar-i sartin ziyadesiz üç gün olacagini söylemislerdir. Çünkü bu hüküm aslin hilâfina vârid olmustur. Binâenaleyh bu bâbta bildirilen en uzun müddete münhasir kalir, ki o da üç gündür. Memesinde süt biriktirilen hayvan meselesinde muhayyerlik üç gün itibâr edilmistir. Bundan maada birçok meselelerde üç gün nazar-i itibara alinmistir. Mamafih bu meselede fukahâ ihtilâf etmislerdir.
Bir taifeye göre muhayyerlik sartiyle yapilan satis caiz; sart kosulan müddete riâyet lâzimdir. îbni Ebî Leylâ ile Hasan b. Salih, Ebû Yûsuf, îmam Muhammed, Imam Ahmed b. Hanbel, îshâk, Ebû Sevr, Dâvûd-u Zahirî ve îbni Münzir buna kaildirler.
Leys , muhayyerligin üç gün ve daha az olabilecegini söylemistir. Ubeydullah b. Hasan ise: «Uzun muhayyerlik sarti hosuma gitmez; ancak satici razi oldugu müddetçe müsteriye muhayyerlik vardir.» demistir.
Ibni Subrume ile Sevrî saticiya yahut alanla satanin ikisine de muhayyerlik sart kosulursa satisin caiz olmayacagini söylemislerdir. Süfyân dahî bu sartla yapilan satisin fâsid oldugunu söylemis; fakat müsteri için on gün veya daha fazla muhayyerlik sarti konulabilecegine kâiî olmustur.
Imam Mâlik'e göre elbisede bir iki gün, cariyede bes gün veya bir hafta, hanede bir ay muhayyerlik sarti koymak caizdir. Sartin satici veya alici nâmina konmasi hükmen müsavidir. Evzâî , bir ay veya daha fazla sart kosmanin caiz oldugunu söylemistir.
îmam Azam, Imam Züfer ve Imam Safiî:. «Satista üç gün muhayyerlik vardir, fazlasi caiz degildir; fazla muhay-yerlik sarti konuldugu takdirde satis fâsid olur.» demislerdir. Bu kavil îbni Subrume 'den de rivayet olunmustur. «El-Mühezzeb» serhinde : «Içlerinde ribâ olmayan satislarda üç gün muhayyerlik caizdir; fakat sarf ve zahireyi zahire ile satmak gibi içinde ribâ bulunan satislarda muhayyerlik sarti caiz degildir...» denilmektedir.

13- Meyveleri Olgunlastiklari Görünmeden Önce Koparmayi Sart Kosmaksizin Satmaktan Nehi

Babi

49- (1534) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâfi'den dinledigim, onun da Ibni Ömer'den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum:
Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) meyveyi olgunlastigi anlasilmca-ya kadar satmayi yasak etti. Bundan satani da alani da nehî buyurdu.

(...) Bize Ibni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Nâfi'den; o da Ibni Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.

50- (1535) Bana Alî b. Hucr Es-Sa'dî ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ismail, Eyyûb'dan, o da N&fi'den, o da tbni Ömer'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü AIeyhi ve Seliem) meyvesi olgunlasin caya kadar hurmayi, dânesi beyazlasip afetten emin oluncaya kadar basagi satmaktan men' etti. (Bundan) saticiya ia, müsteriyi de nehî buyurdular.

51- (1534) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki : Bîre Cerîr, Tahyâ b. Saîd'den, o da Nâfi'den, o da tbni Ömer'den naklen rivayet etti. tbni Ömer söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem):
«Meyveyi olgunlugu zuhur edip âfetten kurtuluncaya kadar satmayin!» buyurdular.
tbni Ömer: «Olgunlugu zuhur etmek; Meyvenin kizarmasi ve sarar-masidir.» demis.

(...) Bize Muhammed b. Müsennâ ile Ibni Ebî Ömer rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdülvehhab, Yahya'dan bu isnâdla : «Olgunlugu zuhur edinceye kadar.» diye rivayet etti; ondan sonrasini zikretmedi.

(...) Bize tbni Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Ebî Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dahhâk, Nâfi'den, o da tbni Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)"den naklen Abdülvehhab hadisinin mislini haber verdi.

(...) Bize Süveyd b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs b. Mey-sera rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Mûsâ b. Ukbe, Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den, o da Peygamber (SaUalîahü A leyhi ve Seîîem) 'den naklen Mâlik ile Ubeydullah hadîsi gibi rivayette bulundu.

52- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Yahya b. Eyyûb ve Kuteybe b. Hucr rivayet ettiler. Yahya b. Yahya (Bize haber verdi) tâbirini kullandi. Ötekiler: Bize Ismâîl yâni Ibni Ca'fer, Abdullah b. Dinar'dan rivayet etti; o da Ibni Ömer'i sunu söylerken isitmis, dediler : Resûlüllah (SaUalîahü A leyhi ve Sellem) •
«Olgunlastigi meydana çikincaya kadar meyveyi satmayin!» buyurdular.

(...) Bana bu hadîsi Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahmân, Süfyân'dan rivayet etti. H.
Bize Ibni Müsennâ dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be rivayet etti. Her iki râvi Abdullah b. Dinar'dan bu isnâdla rivayette bulunmuslardir. Su'be hadîsinde sunu ziyâde etmistir : «Ibni Ömer'e : Onun olgunlasmasi nedir? diye soruldu. Ibni Ömer: Âfeti gider; dedi.»

53- (1536) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hayseme Ebu'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen haber verdi. H.
Bize Ahmed b. Yûnus dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheys' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'z-Zübeyr, Câbir'den naklen rivayet etti. Söyle demis: Resûlüllah (SaUalîahü Aleyhi ve Sellem) olgunlasin caya kadar meyveyi satmaktan nehî buyurdu; yahut bizi nehî buyurdu.

54- (...) Bize Ahmed b. Osman En-Nevfelî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âsim rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki) : Bize Ravh rivayet etti. Ebü Âsim ile Kavh demisler ki: Bize Zekeriyyâ b. Ishâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Amr b. Dînâr rivayet etti. O da Câbir b. Abdülâh'i sunu söylerken isitmis :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) olgunlugu meydana çikincaya kadar meyveyi satmaktan neni buyurdu.»

55- (1537) Bize Muhammed b. Müsennâ ile Ibni Bessâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Amr b. Mürra'dan, o da Ebu'l-Bahterî'den naklen rivayet etti. Söyle demis: Ibni Abbâs'a hurma satisini sordum da: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sahibi yiyinceye yahut yenilinceye ve tartihn-caya kadar hurmayi satmaktan nehî buyurdu; dedi. Bunun üzerine ben: Tartilacak ne demek? diye sordum. Ibni Abbâs'in yaninda bulunan bir adam: Göz karari ile ölçülünceye kadar; dedi.»

56- (1538) Bana Ebû Küreyb Muhammed b. Alâ' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Fudayl, babasindan, o da Ibni Ebî Nu'm'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre söyle demis :
Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
«Meyveleri olgunluklari zuhur edinceye kadar sat n almayin!» buyurdular.

57- (1534) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süf-yân b. Uyeyne, Zührî'den naklen haber verdi. H.
Bize Ibni Nümeyr ile Züheyr b. Harb da rivayet ettiler. Lâfiz onlarindir. (Dediler ki) : Bize Süfyân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zührî, Sâlim'den, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti ki : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), olgunlugu anlasilincaya kadar meyve satisindan ve yas hurmayi kuru hurma mukabilinde satmaktan nehî buyurmuslar,

(1539) Ibni Ömer söyle demis: Bize Zeyd b. Sabit de anlatti ki, Re-sûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ariyy^e (denilen) hurmalarin satisina ruhsat vermis.
îbni Nümeyr kendi rivayetinde : «Satilmasini» tâbirini ziyâde etti.

58- (1538) Bana Ebu't-Tâhir ile Harmele rivayet ettiler. Lâfiz Har-mele'nindir. (Dediler ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, Ibni Sihâb'dan naklen haber verdi. (Demis ki) : Bana Saîd b. Müseyyeb ile Ebû Seleme b. Abdirrahmân rivayet ettiler ki, Ebû Hürey-re sunlari söylemis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ofgunlugu zahir oluncaya kadar meyveyi satin almayin! Kuru hurma mukabilinde yas hurmayi da satin oImayin I» buyurdular.
Ibni Sihâb: «Bana Salim b. Abdillâh b. Ömer dahî babasindan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadîsin tamamiyle mislini rivayet etti.» demis.
Bu babin hadîslerinden Abdullah b. Ömer ile Câbir (Radiyaliahuanh) rivayetlerini Buhârî ile Ebû Dâvûd «Ki-tâbü'I~Büyû'»da; ayrica Câbir (Radiyaliahu anh) rivayetini îbni Mâce «Ticâret»de; Ibni Abbâs (Radiyalîahu anh) rivayetini Buhârî «Büyû'»da tahrîc etmislerdir. Bu hususta baska ashâb-i kiramdan da rivayetler vardir.
Rivayetlerin hepsi meyveyi kemâle gelmeden satmanin memnu' oldugunu göstermektedir. Kemâle gelmekten murâd: Sari renkli meyvelerin sararmasi, kirmizi olanlarin kizarmasi, hububat ve sebzelerin de faydalanilir hâle gelmesidir. Bununla beraber mesele selef ulemâ arasinda ihtilaflidir. îmam Leys ile Mâlikîler'e göre kemâle gelmekten maksat: Meyvelerin cinsidir. Su halde bir beldenin bahçelerinden birinde meselâ; kirazlar kizarsa, o beldenin bütün meyve cinslerini —henüz kemâle gelmemis olsalar bile— satmak caizdir. Yalniz Mâli kîler

meyvelerin birbiri ardindan olgunlasmasini sart kosmuslardir.
Imam Ahmed b. Hanbel meyvelerin ayri ayri her bahçede hattâ bir rivayete göre her agaçta müstakillen kemâle gelmesi lâzim geldigini söylemistir.
Sâfiîler'ce her cins meyve ayn ayri nazar-i i'tibâra alinir. Hanef iler bu tafsilâta lüzum görmemislerdir.
Olgunlasmamis meyvelerin satisi hususunda Sâfiî1er'den tmam Nevevî sunlari söylüyor : «Bir kimse meyveyi, derhal toplamak sartiyle henüz kemâle gelmeden satsa, satis bilittifak sahihtir. Ulemâmiz diyorlar ki: Meyveyi toplamayi sart kossa da sonra toplamasa satis sahihtir. Satici müsteriye o meyveyi toplatir. Alanla satanin meyveyi agaçta birakmak hususunda anlasmalari da caizdir. Meyveyi agaçta birakmak sartiyle satmak icmâan bâtildir. Zira çok zaman meyve kemâle gelmeden telef olur. Bu takdirde satici, dîn kardesinin malini haksiz yere yemis olur. Lâkin meyveyi derhal toplamayi sart kosarsa bu zarar ortadan kalkar. Toplamayi sart kosmayip mutlak olarak satarsa bizim mezhebimizle cumhura göre satis bâtildir. îmam Mâlik'in kavli de budur. Ebû Hanîfe meyveyi toplama sartinin vâcib oldugunu söylemistir.»
Fakat Aynî îmam Nevevî 'nin icmâ* iddiasini kabul etmemis; bu meselede ulema arasinda kuvvetli ihtilâf oldugunu kaydettikten sonra sunlari söylemistir : «îbni Ebî Leylâ ile Sev-r î meyveyi olgunlasmadan satmanin mutlak surette caiz olamayacagina kaildirler; bu babta ictnâ' nakleden zât vehme kapilmistir. Yezîd b. Ebî Habîb ise bu satisin mutlak surette hatta meyveyi agaçta birakmak sartiyle dahî caiz oldugunu söylemistir; bu hususta icmâ' nakleden de vehmetmistir.»
Bu bâbtaki tafsilât söyledir : Sevrî. Ibni Ebî Leylâ, tmam Safiî, Imam Mâlik, Imam Ahmed ve Ishâk : Kizarmadikça yahut sararmadikça agaç üzerindeki meyveyi satmak caiz degildir; demislerdir.
Evzâî, Imam Âzam, Imam Ebû Yûsuf ve Imam Muhammed'e göre ise agaçta meyve zuhur ettikten sonra olgunlasmadan satmak caizdir. Imam Mâlik ile Imam Ahmed 'in birer kavilleri de budur. Hanefîler'inbu bâbtaki delili Buhârî 'nin Hz. Abdullah b. Ömer 'den rivayet ettigi bir hadîstir. Mezkûr hadîste Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim tohumladigi bir hurmayi satarsa, o hurmanin meyvesi satana a iddir; meger ki müsteri sart kosmus ota.» buyurmuslardir.
Ayni ,hadîsin Tirmizî rivayetinde su ziyâde de vardir : «Ve her kim bir köle satar; kölenin de mali bulunursa onun mali salana aiddir; meger ki, müsteri sart kosmus ola!»
Tirmizî: «Bu hadîs hasen sahihtir.» demistir.
Istidlalin vechine gelince : Hadîs-i serîf olgunlasmadan meyve satmanin mubah oldugunu gösteriyor. Çünkü satisa sart kosulmaksizin dahil olmayan birseyin sart kosulursa satilabilecegine delâlet ediyor. Burada sart kosulmadan satisa dâhil olmayan sey olgunlasmamis meyvedir.
Hanefîler'ce babimiz hadîslerinden murâd: Agacin meyvesini henüz meyve haline gelmeden satmaktir. Bu takdirde satici elinde mevcut olmayan bir seyi satmis olur ki, Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) buna men' etmistir.
Tahâvî 'nin beyanina göre ulemâdan bir cemaat bu hadîslerdeki nehyin tahrîm için degil, bir mesveret ve nasihat kabilinden oldugunu söylemislerdir. Ashab-i kiramdan bazilari hurmalarim kemâle gelmeden satar; sonra bir âfet doîayisiyle hurma olmayinca Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) in huzurunda birbirlerinden hak dâva ederlerdi. Bu hususta Buhârî, Nesâî ve Beyhakî Hz. Zeyd b. Satait'den bir hadîs rivayet etmislerdir. Mezkûr hadîste Zeyd (Radtyallahü anh)söyle demistir:
«Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) devrinde halk kemâle gelmeden meyve satarlardi. Meyveler devsirilip hesaplasma zamani gelince müsteri: Yemislere çürüme, küf ve balsira ariz oldu derdi. Yâni bir (akim afetler sayarak bunlarla ihticâc ederlerdi. Bu hususta huzuru Kisâ-letpen ahilerin de dâvalar çogalinca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mesveret kabilinden : Meyvenin olgunlugu anlasilmadan satis yapmayin! buyurdular.»
Hz. Ibni Ömer'in bir rivayetinde (arâyâ) satisina ruhsat verildiginden bahsedilmektedir. Arâyâ : Ariyyenin cem'idir.

Ariyye: Satisi haram kilinanlardan hâriç kalan hurma demektir. Bunu söyle îzâh ederler: Müzâbene yâni agaç üzerindeki hurmayi kuru hurma mukabilinde satmak yasak edilince bu meyanda ariyyeye müsaade buyurulmustur. Ariyye, hurma agaci ve parasi olmayan ihtiyaç sahibi bir kimsenin çoluguna çocuguna taze hurma tattirmak maksadiyle elindeki kuru hurmayi verip göz karari ile agaçtaki taze hurmadan o miktar hurma satin almaktir.
Ibni Esîr «En-Nihâye» adli eserinde bes vesk (kile) den az olmak sartiyle buna ruhsat verildigini söyler. "Nitekim bundan sonraki bâbda ariyye meselesi delilleriyle görülecektir.
Hz. Ibni Ömer'in bir rivayetinde zikri geçen basak satisi hakkinda Nevevî sunlari söylüyor : «Bu hadîste Imam Mâlik ile Kûfe1i1er'e ve ekser-i ulemâya delil vardir. Onlara göre da-neleri katilasan basagi satmak caizdir. Bizim mezhebe gelince : Bu hususta mezhebimizde tafsilât vardir. Basak arpa ve misir gibi daneleri görünen hububattan ise satilmasi caizdir. Bugday gibi daneleri kavuzlu olup dögülmek suretiyle temizlenenlerden ise bu hususta Safiî 'nin iki kavli vardir. Yeni mezhebine göre caiz degildir, ki esah olan da budur. Eski mezhebine göre caizdir.
Daneleri katilasmadan hububati satmak caiz degildir; meger ki derhal biçmek sartiyle satila.
Ekini danesi katilasmadan tarla Ile birlikte sartsiz olarak satmak —tarlaya tebean— caizdir. Olgunlasmadan meyveyi agacina tebean sartsiz satmak da caizdir. Sebzelerin hükmü de böyledir. Onlari da tarladan ayri olarak satmak ancak kaldirmak suretiyle caiz olur. Olgunlasmadan karpuz ve emsali seyleri satmak dahî ayni hükme tâbidir. Bu meselenin feri'leri çoktur.»

14- Ariyyeler Müstesna Olmak Üzere Kuru Hurma Mukabilinde Yas Hurma Satmanin Haram Kilinmasi Babi

59- (1539) Bana Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki : Bize Huceyn b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Ukayl'den, o da Ibni Sihâb'dan, o da Saîd b. Müseyyeb'den naklen rivayet etti ki, Re-sûMillah (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) miizâhene ve münâkale satisindan nehî buyurmus. Müzâbene : Hurmanin yemisinin kuru hurma mukabilinde satilmasi; muhâkale de : Ekinin bugday mukabilinde satilmasi ve yerin bugday mukabilinde kiralanmasidir.
Saîd söyle demis : Bana Salim b. Abdillâh, Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve kellemj den naklen haber verdi ki: «Olgunlastigi zahir olmadikça meyveyi satin almayin; kuru hurma mukabilinde taze hurmayi da satin almayin!» buyurmuslar. Salim sunu söyledi:
Bana Abdullah, Zeyd b. Sâbit'den, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sailailahü Aleyhi ve Seilem) bundan sonra ariyyenin taze veya kuru hurma mukabilinde satilmasina ruhsat vermis, bundan baskasina ruhsat vermemis.
60- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâük'e, Nâfi'den dinledigim, onun da Ibni Ömer'den, onun da Zeyd b. Sabi t'den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum:
ResûJüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) ariyye sahibine onu göz karari ile kuru hurma mukabilinde satmak için ruhsat verdi.

61- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Bilâl, Yahya b. Saîd'den naklen haber verdi. (Demis ki) : Bana Nafi' haber verdi ki, Abdullah b. Ömer'i, Zeyd b. Sâbit'den naklen rivayet ederken dinlemis, Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bir ailenin göz karariyle kuru hurma mukabilinde alarak taze tâze yiyecekleri ariyye hakkinda ruhsat vermis.»

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvehhâb rivayet etti. (Dedi ki) : Yahya b. Saîd'i: Bu is-11 adla bu hadîsin mislini bana Nâfi' haber verdi; derken isittim.

62- (...) Bize bu hadîsi Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseym, Yahya b. Saîd'den naklen bu isnadla haber verdi. Yalniz o: «Ariyye, bir kavme tahsis olunan hurmaliktir. Onlar da onu göz karariyle kuru hurma mukabilinde satarlar.» dedi.

63- (...) Bize Muhammed b. Rumh b. Muhacir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Yahya fc. Saîd'den, o da Nâfi'den, o da Abdullah b. Ömer'den naklen rivayet etti. (Abdullah söyle demis:) Bana Zcyd b. Sabit rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mukabilinde göz ka-rariyle kuru hurma vermek suretiyle (yapilan) ariyye satisina ruhsat vermis.
Yahya söyle demis: «Ariyye, bir kimsenin çotuguna çocuguna taze hurma yedirmek için birkaç hurma agacinin yemisini göz karari ile kuru hurma vererek satin almasidir.»

64- (...) Bize Ibni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Nâfi', îbni Ömer'den, o da Zeyd b. Sâbit'den naklen rivayette bulundu ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ariyyeler hakkinda göz karariyle ölçerek satisa ruhsat vermis.

65- (...) Bize bu hadîsi tbni Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, UbeyduIIah'dan bu isnâdla rivayette bulundu; ve: «Göz karariyle alinmasina» dedi.

66- (...) Bize Ebu'r-Babî' ile Ebû Kâmil rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammâd rivayet etti. H.
Bana bu hadisi Mîb. Hucr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ismail rivayet etti. Her iki râvi Eyyûb'dan, o da Nâfi'den bu isnâdla rivayette bulunmuslardir ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) göz karari ile ariyyelerin satilmasi hakkinda ruhsat vermistir.
Bu hadîsi Buhârî «Büyü'» bahsinin bir iki yerinde, Tirmizî «Büyû'»da; Nesâî «Büyü'» ve «Surût» bahislerinde; Ibni Mâce «TicâreUde muhtelif râvilerden tahrîe etmislerdir.
Hadîsin ilk rivayetinde müzâbene ve muhakale nâmi verilen satislarin memnu' oldugu bildirilmekte ve bunlarin ta'rîfi yapilmaktadir. Bu husustaki tafsilât babimizin îbni Ömer (Radiyallafiû enli) hadîsinde görülecektir. Bir burada «Ariyye-den bahsedecegiz; zira Hz. Zeyd rivayetlerinin siklet merkezi odur.
Ariyye: Yemisi baskasina bagislanmis hurma agaci demektir. Kelimenin asli «Arâ-ya'rû) dur; yâni nâkis-i vâvîdir. Bu takdirde ariyye : faîle vezninde olup mef'ul mânâsinda kullanilmistir; maksûd hurma demek olur. Mamafih nâkis-i yâî yâni (Ariye-ya'râ) aslindan gelmis olmasi da muhtemeldir. Ve bu sefer fail mânâsinda kullanilmis olur. (Ariye) elbisesini çikardi demektir. Ariyye hurmasi haram kilinan satislardan hâriç kaldigi için ona bu isim verilmistir. Bâzilari bu kelimenin yemisi bagislanan hurma agacina verlen bir ism-i hâs oldugunu söylemislerdir. Su halde ariyye satis degil, bagistir.
Ulemâ (Ariyye) nin ser'an tefsirinde de ihtilâf etmislerdir. Imam Mâlik, Evzâî, Imam Ahmed ve Ishâk'a göre bu hadîste zikri geçen ariyyeden murâd : Bir kimsenin bahçesinden bir veya iki hurma agacini bir seneligine baskasina vermesidir. Bir takim ulemâ:
«Ariyye: Bir kimsenin iki-üç hurma agacini baskalarina vermesi, onlarin da bu hurmalarin yemisini göz karariyle kuru hurma karsiliginda satmalaridir.» demislerdir. Yahya b. Saîd el-Ensârî ile Muhammed b. Ishâk'm mezhepleri budur. Mezkûr kavil Hz. Zeyd b. Sabit 'ten rivayet olunmustur. Süfyân b. Hüseyn ile Süfyân b. Uyeyne 'nin kavilleri de bu ise de onlara göre bu bagis yalniz fakirlere yapilir. Bu hurmalarin yemisini satmak ihtiyaçlarindan dolayi onlara mubah kilinmistir.
Imam Safiî ile Ebû Sevr ariyyeyi söyle ta'rîf etmislerdir : «Taze hurma zamani gelince bazi fakirler para bulup onu alamazlar. Bu gibilerin ellerinde senelik yiyeceklerinden artma kuru hurma bulunur, iste ariyye, bes vesktan [5] az olmak sartiyle bunlarin göz karariyîe kuru hurma vererek tazesini satin almalaridir.» Onlara göre hurma ile üzümden baska meyvelerde ariyye yoktur.

Buradaki göz kararindan maksad : Taze hurma kurudugu zaman ne kadar kalacagini tahmin etmektir. Yâni taze hurma kurudugu zaman ne kadar kalacaksa alici o kadar kuru hurma verecek, bu suretle verdigi pldigma denk olacaktir.

Tahâvî'nin beyanina göre Imam Âzam ariyyeyi söyle ta'rîf edermis: «Bizce bunun mânâsi : Bir kimsenin hurma agaçlarindan birini baskasina tahsis etmesi, fakat teslîm edemeyecegini akli keserek va'dinde durmus olmak için onun yerine göz karariyle kuru hurma vermesidir.»

Bazilarina göre ariyye: Hurmadan verilen atiyye ve teberru'dur. Araplar kitlik senelerinde hurmasi olmayanlara bir miktar hurma verir ve bununla iftihar ederlerdi.

Nevevî diyor ki: «Ariyye, bir tahmincinin birkaç hurma agaci üzerinde tahminde bulunarak: Bu agaçlardaki hurma kurudugu vakit meselâ; üç yük kalir, demesi; hurma sahibinin de agaçlardaki taze hurmayi birine üç yük kuru hurma mukabilinde vermesi ve o mecliste hesaplasarak alicinin kuru hurmayi, saticinin da tahliye suretiyle taze hurmayi teslim ve tesellüm etmeleridir. Bes veskten azda bu caiz; fazlasinda caiz degildir. Tam bes veskte caiz olup olmadigi hususunda Imam Safiî 'den iki kavi rivayet olunur ki, bunlarin esah olanina göre caiz degildir. Zira esas itibariyle kuru hurma mukabilinde taze hurma satmak haramdir. Ariyyelere ruhsat verilmistir. Bu ruhsatin bes veskta mi yoksa daha azda mi oldugunda râvi sekk etmistir. Binâenaleyh yakînen malûm olanla amel icâb eder ki, o da bes veskten az olmasidir. Bes vesk ise haram olarak kalir.

Esah kavle göre ariyye zengin fakir herkese caizdir. Meyvelerde burma ile üzümden baskasinda ariyye caiz degildir. Zaif bir kavle göre ariyye fakirlere mahsustur ve yalniz hurma ile üzüme münhasir degildir. Iste ariyye hakkinda Safiî mezhebinin tafsilâti budur. Imam Ahmed'le diger bazi ulemânin mezhepleri de budur. Imam Mâ-lik ile Ebû Hanîfe ariyyeyi baska sekilde te'vîl etmislerdir. Ama hadîslerin zahirleri onlarin te'villerini reddetmektedir.»

Ebû Ömer Ibni Abdilberr (368-463) : Imam Mâ1ik'in mezhebini söyle hülâsa etmistir: «Ariyye : Bir kimsenin bes vesklik veya daha az olan bahçesini baskasina hibe etmesi, sonra meyve kemâle gelince hibe ettigi sahistan onu satin almak istemesidir. Bedelini göz karari ile kuru hurmadan vermek sartiyle meyve toplanirken bu satis mubah kilinmistir. Pesinen caiz olmadigi gibi, hibe edilen sahistan baskasina da caiz degildir. Çünkü ruhsat yalniz ona verilmistir. Ama hurmayi baskasina para ile satabilir...»

Hz. Zeyd hadîsinin ilk rivâyetindeki: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bundan sonra ariyyenin taze veya kuru hurma mukabilinde satilmasina ruhsat vermis; bundan baskasina ruhsat vermemis.» ifadesiyle istidlal eden bazi ulemâ Hanefîler'in ariyyeyi satis degil bagis saymalarina söyle mukabele etmistir : «Bu hadîs Hanefîler'den. kuru hurma karsiliginda taze hurma satmanin yasak edilmesini umum mânâsina hamledip ariyye satisinin bu umumdan müstesna oldugunu kabule yanasmayanlara red cevâbi hususunda vârid olan en açik delillerdendir. Onlar hurma mukabilinde hurma satisi ile ariyyeyi bir

siyakta vârid olmus iki hüküm saymislardir. Ibni Münzir'in hikâye ettigi vecihle bâzi Hanefî1er'in ariyye meselesinin kuru hurma mukabilinde taze hurmayi satmayi yasak eden hadîsle neshedildigini iddia etmeleri de böyledir. Çünkü nâsih olmadan mensûh bulunmaz.»

Bu söze Hanefîl.er 'den Aynî cevap vermistir. Hülâsasi sudur: Nehyi umumu üzere birakmak, onun bir kismini iptal etmekten evlâdir. Kuru hurma karsiliginda taze hurma satmaktan nehî ile ariyye-leri satmanin bir -siyakta vârid iki hüküm olmalarina hiç bir mâni' yoktur. Bunlarin bir arada zikredilmesi hükümlerinin de bir olmasini, birinin sonra hükümden çikarilmasini istilzam etmez. Zîra her iki cümle müstakildir. Usûl-i fikih ulemâsinin muhakkiklarina göre nazimda kiran hükümde de kirani îcâb etmez. (Yâni iki meselenin bir delilde yan yana zikredilmesi onlarin ayni hükümde olmalarini îcâb etmez; meger ki ikinci cümle nakis ola. O zaman ikisi de ayni hükümde olur. Meselâ : «Ah-med geldi, Mehmed de» ifadesinde «Mehmed de» cümlesi nakis oldugu için hüküm itibariyle evvelki cümleye baglidir; ve Mehmed de geldi, demektir.)

Hz. Zeyd'in ariyye hakkindaki sözü tam bir cümle olup mânâ hususunda evvelki cümleye muhtâc degildir.

Hadîste ariyyeye (satis) denilmesi hakikaten satis hükmünde oldugu için degil, satis seklinde tasavvur edildigin dendir. Ariyye yemisin hibe edilmesidir. Satis olsaydi bir müddete kadar kuru hurma karsiliginda yas hurmayi

satmak mânâsina gelirdi ki, bunun caiz olmadiginda hilaf yoktur,
îbni Münzir'in bâzi Hanefî1er'den naklettigi söz dogru degildir. Kaldi ki, bir râvinin hem hurmaya mukabil hurma satmanin yasak edildi&ni hem de ariyyeye ruhsat verildigini rivayet etmesi nesha mâni1 degildir.
Tahfivî ile Taberânî 'nin rivayet ettikleri îbni Ömer (Rad'rvaUahÛ anh) hadîsi ve emsali hadîsler Hanefîler'in kavlini te'yîd etmektedirler. îbni Ömer {Radiyallahu anh) hadîsinde :
«Zeyd b. Sabit dedi ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir-iki agaç hurmanin ariyyesine ruhsat verdi. Bunlar bir kimseye hibe edilir; o da onlari göz karari ile kuru hurma karsiliginda satar.» denilmektedir. Tahâvî: «Iste Zeyd >. Sabit!.. Kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ariyye hakkinda ruhsat verdigini rivâ $pt edenlerden biridir ki, onun hibe oldugunu söylemistir.» diyor.

67- (1540) Bize Abdullah b. Meslemete'l-Ka'nebî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman yâni Ibni Bilâl, Yahya'dan —ki Ibni Saîd'dir—, o da Büseyr b. Yesâr'dan, o da biri Sa'd b. Ebî Hasme olmak üzere hemsehrileri bâzi ashâb-i Resulullâh (Scülallahii Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) taze hurmayi kuru hurma karsiliginda satmaktan nehyetmis ve : «Bu ribâdir; bu müzâbene-dir.» buyurmus. Yalniz ariyyenin, bir-iki agaç hurmanin yemisini satmaga ruhsat vermis. Onu bir hâne halki kuru hurma ile takdir ederek alir; taze taze yerlermis.

68- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize tbni Rumh dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Yahya b. Saîd'den, o da Büseyr b. Yesâr'dan, o da Resûlüllab (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'in bâzi ashâbmdan naklen haber verdi: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kuru hurma ile takdir etmek suretiyle ariyyeyi satmaga ruhsat verdi.» demisler.

69- (...) Bize Mulhammed b. Müsennâ ile tshâk b. Ibrahim ve tbni Ebî Ömer hep birden Sekafî'den rivayet ettiler. Demis ki: Ben Yahya b. Saîd'i söyle derken isittim: Bana Büseyr b. Yesâr hemsehrileri bâzi ashab-i Resûlüllâh (SaîtaUahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen haber verdi ki, ResûlüIIah 'Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nehîy buyurmus...
Râvi Sekafî, Süleyman b. Bilâl'in Yahya'dan rivayet ettigi hadîs gibi rivayette bulunmus; yalniz îshâk ile Ibni Müsennâ (ribâ) yerine (zebn) kelimesini koymuslar; Ifcni Ebî Ömer ise (ribâ) demistir.

(...) Bize bu hadîsi Amru'n-Nâkid ile Ibni Nümeyr de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Yahya b. Saîd'den, o da Büseyr b. Yesar'dan, o da Sehl b. Ebî Hasme'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"den naklen yukarikilerin hadîsleri gibi rivayette bulundu.

70- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe üe Hasen-i Hulvâni rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsâme, Velîd b. Kesîr'den rivayet etti. (Demis ki) : Bana Benî Hârise'nin âzâdlisi Büseyr b. Yesâr rivayet etti. Ona da Eâfi' b. Hadîc ile Sehl b. EH Hasme rivayet etmisler ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müzâbene (yâni) taze hurmayi kuru hurma karsiliginda satmaktan nehî buyurmus; yalniz ariyye sahipleri müstesna! Çünkü onlara izin vermis.
Bu hadîsi Buhârî «Büyü'», «Müsâkaat» ve «Sirb» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Tirmizi «Büyû'»da; Nesâî de Büyü'» ve «Surût» bahislerinde muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Senedindeki râvilerin hep Medine1i olmasi «Sahîh-i Müs-lim>»de nadiren tesadüf edilen ahvalden oldugu gibi, Medîneli üç Ensarînin yâni Yahya b. Saîd, Büseyr b. Yesâr ve Sehl b. Ebî Hasme hazerâtinin birbirlerinden rivayetleri de pek nâdir rastlanan letâiftendir.
Râvi Büseyr b. Yesâr el-Ensârî Benî Harise kabîlesindendir. Hemsehrileri ashâb i kiramdan murâd: Benî Harise 'nin yasadigi mahallede oturanlardir.
Râvi îshâk ile îbni Müsennâ 'nin (ribâ) yerine (zebn) kelimesini koymalarindan murâd: Hadîsi: seklinde rivayet

etmeleridir.
Zebn : Defetmek demektir. Kuru hurma mukabilinde taze hurma satisina bu kelimeden alarak (büzâbene) denilmesi çok dâvaya ve itisip kaismaya sebep oldugu içindir.
Hadîs-i serîf hüküm itibariyle yukanki rivayetler gibidir.

71- (1541) Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mâlik rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki) : Mâ-lik'e: Sana Dâvûd b. Husayn, Ibni Ebi Ahmed'in azâdlisi Ebû Süfyân'-dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, ResûlüIIah (Sallalkthii Aleyhi ve Sellcm) bes veskten daha az yahut bes vesklik (bes mi yoksa besten az mi dediginde râvi Dâvûd sekketmistir) ariyyelerin göz karari ile satisina ruhsat vermis (degil mi?) dedim. Mâlik:
— Evet; cevâbini verdi.
Bu hadîsi Buhari ile Nesâî «Büyü'» ve «Surût» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Tirmizî «Büyû'»da muhtelif râvi-lerden tahrîc etmislerdir.
Hadîs-i serîf râvi tarafindan üstadina okunmak suretiyle rivayet olunmustur. Buna ilm-i hadîs istilahinda «arz-i semâ'» denir. Imam Mâlik bu sekil rivayeti baskalarina tercih edermis. Yalniz hadîsin okunmasi bittikten sonra üstâd «evet» demez susarsa, bunun ikrar sayilip sayilmayacaginda ihtilâf olunmustur. Sahîh olan kavle göre üstâd hadîsi bilir; ve susmasi bir mâni sebebiyle olmazsa ikrar mesabesindedir. Mamafih nizaa mahal birakmamak için «evet» demesi evlâdir.
Bu hadîs buraya kadar geçen mutlak rivayetleri takyîd etmekte ve ariyye muamelesinin bes vesk (yük) de yahut daha azda caiz olacagini göstermektedir. Binâenaleyh mutlak rivayetlerde de bu kayd mu'teberdir. Ariyyeye kail olanlarin bu husustaki kavillerini Zeyd b. Sabit tRadîyaUohü cnh) rivayetinin serhinde gördük. Sunu da ilâve edelim ki,
Kaadî Iyâz ariyyenin yalniz hurma ile üzüme mahsus olmayip bütün meyvelerde yapilabilecegini söylemis; Imam Mâlik ile Evzâî'nin mezhepleri de bu oldugunu bildirmistir.

72- (1542) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e: Nâfi'deii dinledigim, onun da tbni Ömer'den naklen rivayet ettigi su hadisi okudum :
«ResûlülIah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) müzâbeneyi yasak ettiler. Mü-zâbene taze hurmayi kuru hurma mukabilinde Ölçekle satmak ve taze üzümü kuru üzüm mukabilinde ölçekle satmaktir.»

73- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe ile Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Bisr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Nâfi'den rivayet etti. Ona da Abdullah haber vermis ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müzâbene-den (yâni) hurmanin yemisini kuru hurma mukabilinde ölçekle satmaktan; taze üzümü Ölçekle kuru üzüm mukabilinde satmaktan ve ekini bugday mukabilinde ölçekle satmaktan nehî buyurmus.

(...) Bize bu hadîsi yine Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Ebî Zaide, Ubeydullah'dan bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet eyledi.

74- (...) Bana Yahya b. Maîn ile Harun b. Abdillâh ve Hüseyn b. îsâ rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Nâfi'den, o da tbni Ömer'den naklen rivayet etti. Söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi've Sellemj müzâbeneden nehî buyurdu. Müzâbene : Hurmanin yemisini kuru hurma mukabilinde ölçekle satmak ve kuru üzümü taze üzüm mukabilinde ölçekle satmaktir. Göz karariyle her meyveyi satmaktan da nehî buyurdular.

75- (...) Bana Alî b. Hucr es-Sa'dî ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ismail yâni îbni Ibrahim,

Eyyûb'dan, o da Nâfi'den, o da îbni Ömer'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) müzâbeneden nehî buyurmus. Müzâbene: Hurmalarin üzerindeki yemisi belli Ölçekle satarak; artarsa benim, yetmezse ben tamamlayacagim demekmis.

(...) Bize bu hadisi Ebu'r-Rabî' ile Ebû Kâmil de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb bu is-nâdla bu hadîsin benzerini rivayet etti.

76- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Rumh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Nâfi'den, o da Abdullah'dan naklen haber verdi. Abdullah söyle demis :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müzâbeneyi (yâni) bahçesinin yemisini hurma ise hurma mukabilinde ölçekle; bag ise üzümünü kuru Üzüm mukabilinde ölçekle; ekin ise kile ile zahire mukabilinde satmayi yasak etti. Bunlarin hepsinden nehî buyurdu. Kuteybe'nin rivayetinde : «veya ekin ise» denilmistir.

(...) Bana bu hadîsi Ebu't-Tâhir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus rivayet etti. H.
Bize bu hadîsi Ibni Kafi1 dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Ebî Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Dahhâk haber verdi. H.
Bana bu hadîsi Süveyd b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs b. Meysera rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Mûsâ b. Ukbe rivayet etti. Bu râvüerin hepsi Nâfi'den bu isnâdla yukarikilerin hadîsi gibi rivayette bulunmuslardir.
Bu hadîsi Buhârî ile Nesâî «Büyü'» bahsinde tahrîc etmislerdir.
Müzâbenenin lügat mânâsi itisip kakismaktir. Burada tahmin suretiyle kuru yemis karsiliginda taze yemis satin almaya müzâbene denilmesi bu alis veriste kavga gürültü fazla oldugu ve alanla satandan her biri hakkini müdafaa ettigi içindir. Kazzâz'm «El-Câmi'» adli eserinde müzâbene söyle ta'rîf edilmistir : «Müzâbene : Aldatmayi tezam-mun eden her alis veristir. Göz karariyle satilip kilesi, ölçüsü ve sayisi bilinmeyen seylerin satisi bu kabildendir.» Imam Sâfiî'ye göre müzâbene : Meçhulü meçhulle yahut meçhulü nakdi ribâ cinsinden olan malûmla satmaktir. Imam Mâ1ik'in kavli de bu ise de onun tarifinde ribâ kaydi mu'teber degildir.
Ebû Ömer Ibni Abdiiberr: «Bu hadiste müzâbenenin tefsiri ya Ibni Ömer yahut Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafindan yapildiginda ulemâ arasinda hilaf yoktur. En azindan Ibni Ömer tarafindan yapilmistir ki, hadîsi rivayet eden de odur; binâenaleyh makbuldür. Kaldi ki, bu hususta muhalefet eden de yoktur.» diyor.
Basaktaki bugdayi pesin bugdayla satmaya münâkale derler. Bâzilari münâkaleyi : «Yerden çikan mahsulün üçte biri yahut dörtte biri gibi muayyen bir miktarini vermek suretiyle yapilan müzâreadir.» [6] diye ta'rif etmislerdir. Bu takdirde muhâkale muhabere [7] mânâsinda kullanilmis olur. Muhâkaleyi: «Ekini kemâle gelmeden satmaktir.» diye ta'rif edenler oldugu gibi: «Yeri bugday karsiliginda kiralamaktir.» diyenler de vardir.
Ebû Ömer îbni Abdilberr'in beyânina göre ulemâ kuru üzüm karsiliginda taze üzüm safî bugday mukabilinde basakta bugday satmanin haram oldugunda ittifak etmislerdir. Cumhura göre taze üzümle taze hurmanin devsirilmis veya agaç üzerinde olmasi hüküm itibariyle hep birdir. Yalniz Imam Âzam devsirilmis üzüm, bugday ve hurmanin kendi misli kuru üzüm, bugday ve kuru hurma karsiliginda satilabilecegini söylemistir. Fazlalikla satmaya cevaz vermemistir. Ibni Münzir: «Zannederim Ebû Sevr de Imam Âzam'a muvafakat etmistir.» diyor.
Ibni Battal; «Ulemâ hurma agacinin üzerindeki hurmayi kuru hurma karsiliginda satmanin caiz olamayacagina ittifak etmislerdir; zira bu satis müzâbenedir; Peygamber (SaUalhhü\ Aleyhi ve Seîîemj onu yasak etmistir. Devsirilmis taze hurmayi o miktar kuru hurma ile satmaya gelince : Cumhura göre hurmayi cinsi cinsine satmak ne misli misline, ne de fazlalikla caiz degildir. Hanef îler 'den Imam Ebû Yûsuf ile Imam Muhammed'in

mezhepleri de budur...» demistir.

15- Üzerinde Meyvesi Olan Hurmayi Satan Babi

77- (1543) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâfi'den dinledigim, onun da Ibni Ömer'den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim asilanmis bir hurmalik satarsa onun meyvesi satana a Iddir; meger ki, müsteri (meyveyi) sart kosmus ola!» buyurdular.

78- (...) Bize Muhamsned b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. H.
Bize Ibni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. Her iki râvi de Ubeydullah'dan rivayet etmislerdir. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe dahî rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki) ; Bize Muhammed b. Bisr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeyduliah Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Herhangi bir hurmaligin agaçlari asilanmis olarak satin alinirsa o hurmaligin meyvesi asilayana aiddir; meger ki, safin alan kimse (meyveyi) sart kosmus ola!» buyurmuslar.

79- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Ibni Rumh dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Nâfi'den, o da ibni Ömer'den naklen haber verdi ki. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Herhangi bir kimse bir hurmaligi asilar da sonra agaçlarini satarsa, hurmaligin meyvesi asilayana aittir; meger ki müsteri sart kosmus ola!» buyurmuslar.

(...) Bize bu hadîsi Ebu'r-Rabî' ile Ebû Kâmü de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammâd rivayet etti. H.
Bu hadîsi bana Züheyr b. Harb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsmâîl rivayet etti. Her iki râvi Eyyûb'dan, o da Nâfi'den bu isnâdla bu hadisin benzerini rivayet etti.

80- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Muhammed b. Kumh rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Leys haber verdi. H.
Bize Kuteybe b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Ibni Si-bâb'dan, o da Salim b. Abdillâh b. Ömer'den, o da Abdullah b. Ömer'den naklen rivayet etti. (Demis ki): Ben ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'i söyle buyururken isittim :
«Her kim bir hurmaligi asilandiktan sonra satin alirsa, o hurmaligin meyvesi satana aid olur; meger ki, müsteri sart kosmus ola! Ve her kim bir köle satin alirsa, o kölenin mali satana aiddir; meger ki, müsteri sart kosmus ola!»

(...) Bize bu hadîsi Yahya b. Yahya ile Ebû Bekr b. Ebî Seybe ve Züheyr b. Harb da rivayet ettiler. Yahya (Bize haber verdi) tâbirini kullandi. Ötekiler : Bize Süfyân b. Uyeyne, Zührî'den bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etti, dediler.

(...) Bana Harmele b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, Ibni Sihâb'dan naklen haber verdi. (Demis ki) : Bana Salim b. Abdillâh b. Ömer rivayet etti ki, babasi: Ben Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'i bu hadîsin mislini îrâd buyururken isittim.» demis.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü'1-Büyû'» ile «Surût» bahsinde; Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî «SurûUda; Ibni Mace «Ticâret»de muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir. Buhârî'nin bir rivayetinde hadîs muhavere yâni müzâkere kabilinden zikredilmis ve Hz. Ibni Ömer'in âzâdhsi Nâfi'e mevkuf birakilmistir. Mezkûr rivayette :

«Herhangi bir hurmalik asilanmis oldugu halde meyvesinden bahsedilmeksizin satilirsa meyvesi asilayana aittir. Köle ile ekin de böyledir.» denilmektedir.
Ibni Abdilberr'in beyânina göre babimiz hadîsinin râvile-rinden Nâfi' ile Salim hurma meselesini ittifakla merfû' olarak rivayet etmislerse de köle meselesinde ihtilâf etmislerdir. Salim onu da merfû' olarak rivayet etmis; Nâfi' ise Ibni Ömer (Radiyallahü anhja mevkuf birakmistir. Ekin meselesinin merfu' rivayeti olmadigi söylenir. Hattâ bâzilari Ibni Ömer hadîsinde mevsûî olarak yalniz hurma meselesini rivayet etmislerdir.
Imam Mâlik, Leys, Eyyûb, Ubeydullah b. Ömer ve diger bir takim hadîs ulemâsi hurma meselesini Ibni Ömer (Radiyallahü anh)'dan; köle meselesini de îbni Ömer va-sitasiyle Hz. Ömer 'den mevkuf olarak rivayet etmislerdir. Ebû Dâvûd da Imam Mâlik 'den hadîsi bu iki isnâdla tahrîc etmistir.
Hurmanin asilanmasi: Disi hurmanin çiçegini yararak içine erkek hurma çiçeginden bir miktar koymakla olur. Buna Arapçada (te'bîr) yahut (ebr) denir. Her meyvenin asisi nev'ine ve âdete göre yapilir. Bâzan agacin çiçegini atip meyve göstermesine ve agaci budayip islâh etmeye de (te'bîr) denir. Agacin kendiliginden asilanmasi satis hususunda insan tarafindan asilanmis hükmündedir.
Hadîste hassaten hurmanin zikredilmesi ihtirâzî bir kayid degil, ya bahis mevzuu hurma oldugu yahut Arabistan'da meyve bahçelerini ekseriyetle hurmaliklar teskil ettigi içindir. Yoksa üzüm, elma ve armut gibi meyve agaçlari da bu hükümde dahildir. Yâni bu gibi meyve agaçlari satildigi zaman da sart yoksa yemisi satana aittir.
Sarttan maksad : Akdi yaparken müsterinin : «Meyve benim olacak!» demesi; saticinin da kabul etmesidir. Bu takdirde satilan agacin o seneki meyvesi de müsterinin olur. Sart satici tarafindan da olabilir; ve bittabi muktezasmca hareket edilir.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Eimme-i selâse denilen Mâlik, Safiî ve A hmed b. Hanbel ile Leys ve îshâk bu hadîsle istidlal ederek :
«Bir kimse asilanmis bir hurmalik satar da meyvesi müsteri için sart ko-sulmazsa hurmaligin meyvesi satana âit olur ve kemâle gelinceye kadar agaçta birakilir. Sulama ücretini satan verir. Müsterinin sulamak için izin ve yetecek kadar su vermesi îcâbeder; hurmaligin yalniz yemisini sattigi zaman dahî agaçlari sulamak satanin vazifesidir. Asilanmadan satilan hurmaligin meyvesi müsterinindir.» demislerdir.
Imam Âzam'a göre hurmalik asih olsun olmasin meyvesi satana aittir. Müsteri meyvenin derhal toplanmasini isteyebilir; kemâle gelinceye kadar beklemesi îcâb etmez. Satici akid esnasinda meyvenin kemâle gelinceye kadar agaçta kalmasini sart kosarsa satis fâsid olur. Hadîs-i serifte hükmün asilanmaya baglanmasi ya asilanmayan hurmaliga tenbîh için yahut baska bir sebepledir; bununla hükmün bu meseleden baskasina verilemiyecegi kastedilmemistir.
Bu ihtilâfin mensei kisaca sudur : Imam Âzam hadîsi lâfzan ve aklen ele almis; Imam Mâlik ile Safiî ise lâfzan ve delîl olarak kullanmislardir. Ancak Imam Safiî delâletini tahsis etmemis; Imam Mâlik tahsis etmistir. Söyle ki: Imam Azam sart bulunsun bulunmasin meyvenin satana âit olduguna kaildir. Anlasilan ona göre hadîste asinin zikredilmesi, asilanmazdan önceki hale tenbîh içndir; buna usûl-i fikih ilminde «Ma'kul-i hitâb» denilir.
Imam Mâlik ile Safiî ise asilanan hurmanin hükmünü hadîsin mantikindan (sözünden) asilanmayanm hükmünü de mefhumu muhalifinden almislardir ki, usûl-i fikih ulemâsi buna «delîl-i hitâb» derler. Imam Âzam 'a göre delîl-i hitâbla istidlal sahîh degildir. Bu meselede Sevrî, Zahirîler ve hadîs ulemâsinin- fakîh olanlari Imam Safiî ile; Evzâî de Imam Âz.am'la beraberdir.
Ibni Ebî Leylâ 'ya göre hurmalik asili olsun olmasin, sart bulunsun -bulunmasin meyvesi müsterinin olur. Nevevî bu sözün bâtil oldugunu söylemis ve : «Ihtimâl o bu hadîsi duymamistir.» demistir.
2- Mâlikîler'ce asili bir hurmalik satilir da sart kosulmazsa meyvesi satana âit olur. Sart kosulursa sarta riâyet edilir. Hurmalik asilanmadan satilirsa yemisi müsterinindir Imam Mâlik burada asilamanin zikredilmesinden hükmün asilanmayan agaçlarda baska olacagina istidlal etmis olsa gerektir.

3- Imam Mâlik 'in meshur kavline göre müsteri hurmaligi satin alirken yemisin kendine âit olacagini sart kosmasa, sonradan yemisini de ,satm alabilir. Diger bir kavline göre yemis kemâle gelmedikçe münferiden satilamaz. Imam Safiî 'nin mezhebi de budur.
4- Mâ1ikîler'den Esheb bu hadîsle istidlal ederek : «Asilanmis bir hurmaligi satin alan kimse meyvesinin yarisini veya bir kismini kendisi için sart kosabilir. Bu sart kölenin malinda da caizdir. Çünkü bütününü sart kosmak caiz olan bir seyin bir kismini sart kosmak da caizdir. Tamaminda ribâya girmeyen bir sey cüz'ünde evleviyetle ribâya girmez.» demistir. Ibni Kâsim'e göre ise asilanmis hurmalik satin alan bir müsteri meyvesinin bir kismini kendisi için sart kosamaz; ya meyvenin hepsini sart kosar yahut hiç bir sart dermeyan etmez.
5- Hanefîler satilan kölenin mali varsa malin satana ait olacagina ancak müsteri malinin da kendine verilmesini sart kostugu takdirde müsteriye verilecegine bu hadîsle istidlal etmislerdir.
6- Asilanan agaçla aklanmayanin hükmü bir olmadigina bu hadîsle istidlal edilmistir. Sâfiî1er'e göre bir kimse bir kismi asilanmis bir kismi asilanmamis bir hurma agaci satsa yemisinin hepsi satanin olur. Bir pazarlikla satilmis olmak sartiyle iki agacin hükmü de böyledir. Her agaç için ayri pazarlik yapilmissa hükümleri ayri ayri verilir. Agaçlar ayri ayri bahçelerde bulunduklari takdirde dahî hükümleri degisir.
Imam Ahmed: «Asilanan satana, asilanmayan müsteriye aittir.» demis; Mâiikî1er ise hükmü ekseriyete göre vermislerdir.
7- Satilan bir hurmanin meyveleri üzerinde kalir da agaç tekrar çiçek açarsa hükmünün ne olacagi Sâfii1er arasinda ihtilaflidir, Ibni Ebî Hüreyre yeni meyvenin müsteriye âit olacagini söylemistir. Zîra saticinin hakki yalniz âkid zamaninda mevcut olan mey-vadadir. Cumhura göre ise meyve asilanan agaçtan husule geldigi için satana aittir.
8- Kölenin mali olur diyenlere göre hadîs-i serîf satilan kölenin mali efendisinin olacagina delildir. Safiî 'nin eski mezhebi ve Mâli k 'in kavli budur. Imam Âzam ile yeni mezhebinde Imam Safiî kölenin asla mali olamayacagina kaildirler. Onlara göre kölenin malindan murâd onun elinde bulunan sahibinin malidir.
9- Hurmalik veya köle ayrica satilir da sonradan bir sey ilâve edilirse satilan meyvaya veya kölenin parasina katilir. Ibni Kaasim bunun satici huzurunda ve onun takdiriyle caiz olacagini böyle olmazsa cevaz verilemeyecegini söylemis; Esheb ise meyvada caiz görmüs; kölenin malinda cevaz vermemistir.
10- Tahâvî bu hadisle agaç üzerindeki hurmanin kemâle gelmeden satilabilecegine istidlal etmistir. Çünkü Peygamber (Saliatlahü Aleyhi ve Sellem) müsteri sart kosmadigi takdirde bu hurmanin yemisini satana vermistir. Müsteri yemisin kendine verilmesini sart kosarsa, yemis onun olacaktir; su halde müsteri yemisi de satin- almis demektir.
Beyhakî, Tahâvî'ye itiraz etmis ve : «Bu zât bir delille o delilin varid olmadigi hususa istidlal ediyor; bir sey hakkinda bir delil vârid oldu mu ona karsi da baska delil gösteriyor. Olgunlasmayan mey-vanin satilabilecegine asilama hadîsiyle istidlal ediyor da asilama hadî-siyle amel etmiyor.» demisse de Aynî bu itiraza cevap vermis; ve sunlari söylemistir: «Beyhakî nassin dört delâletinden zühul etmistir. Bu deliller: Nassin ibaresi, isareti, delâleti ve iktizasidir ki, nas-larla istidlal bunlarla olur. Tahâvî hadîsle ameli terk etmemistir. Su kadar var ki, mezhebine nassin isareti ile, hasmi ise ibaresi ile istidlal etmistir. Ibare ile isaret hüküm icâbi hususunda müsavidirler. Tahâvi nassin ibaresiyle amel hususunda hasmina muvafakat etmemistir, çünkü nassin ibaresi asilanmayan hurmalara tenbîh için yahut baska bir sebeple hükmü asilamaya taliktir. Iyi anla! Zîrâ bu meselede büyük bir incelik vardir; onu ancak naslarla istidlal yollarini bilenler anlar!»

16- Muhakale, Müzabene ve Muhabereden, Meyveyi Olgunlasmadan Satmaktan ve Birkaç Yilligina Satis Demek Olen Muavemeden Nehi Babi

81- (1536) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe ile Muhammed b. Abdil-Jâh b. Ntimeyr ve Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Hep birden dediler ki: Bize Süfyân b. Uyeyne, Ibni Cüreyc'den, o da Atâ'dan, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayet etti. Câbir söyle demis :

«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) muhâkale, müzâbene ve muhabereden, olgunlasincaya kadar meyveyi satmaktan nehî buyurdu. Ariy-yeler müstesna, altinla gümüsten baska bir seyle satis yapilmaz.»

(...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âsim haber verdi, (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc, Ata ile Ebu'z-Zübeyr'den naklen haber verdi. Onlar da Câbir b. Abdillâh'i: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selkm)nehî buyurdu... derken îsitmistir. Râvi yukariki hadîs gibi rivayette bulundu.

82- (...) Bize Ishâk b. Ibrâhîm el-Hanzalî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mabled b. Yezîd el-Cezerî haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Atâ\ Câbir b. Abdillâh'dan naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem,muhabere, muhâkale ve mü-zâbeneden, bir de olgunlasincaya kadar meyveyi satmaktan nehî buyurmuslar. Ariyyeler müstesna gümüsle altindan baska bir seyle satis yapil-mazmis.
Atâ', demis ki: Câbir bize tefsirde tulunarak sunlari söyledi: Muhabere, bos tarlayi sahibinin birine vermesi, alanin da ona sarfiyatta bulunmasi, sonra sahibinin meyveden (bir miktar) almasidir.
Câbir müzâbenenin, hurmaliktaki taze hurmayi kurr %~ bilinde ölçekle satmak oldugunu söyledi. Ekinde yapilan bunun gibi bir seydir; sahibi basagindaki ekini Ölçekle sat.

83- (...) Bize Ishâk b. Ibrâbîm ile Mubammed b. Ahmed b. Ebî Halef ikisi birden Zekeriyya'dan rivayet ettiler. Ibni Ebî Halef dedi ki : Bize Zekeriyya b. Adiy rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Zeyd b. Ebî Uneyse'den naklen naber verdi. (Demis ki) : Bize Ebu'1-Velîd-i Mekkî, kendisi Atâ' b. Ebî Rabâh'in yaninda otururken Câbir b. Abdil-Jâh'dan naklen rivayet etti ki, ResûlüIIah (SaHallahü Aleyhi ve Sellem) mü-zâbene ile muharebeden ve iskâah hâline gelinceye kadar hurma satin almaktan nehî buyurmus. Iskâah : Hurmanin kizarmasi veya sararmasi yahut bazi tanelerinin yenilmeye baslanmasidir. Münâkale, ekinligin mâ-Jûm bir zahire mukabilinde ölçekle satilmasidir. Müzâbene, hurmaligin (meyvesi) birkaç yük kuru hurma karsiliginda satilmasidir. Muhabere ise: Üçte bir, dörtte bir ve buna benzer seylerdir.
(Râvi) Zeyd demis ki: Atâ' b. Ebî Rabâh'a : Sen Câbir b. Abdillah'i bu hadîsi ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklederken isittin mi? diye sordum. Ata':
— Evet; cevâbini verdi.

84- (...) Bize Abdullah b. Hâsim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Selîm b. Hayyân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd b. Mînâ', Câbir b. Abdillâh'dan rivayet etti. Câbir söyle demis:
«Resûlüllah 'SaUallahii Aleyhi ve Sellem) müzabene, muhâkale ve muhabereden, bir de iskâh haline gelinceye kadar meyveyi satmaktan nehî buyurdular.
Selîm demis ki: Saîd'e iskâh haline gelir ne demek? diye sordum.
— Kizarir, sararir ve yenmeye baslar (demektir) cevâbim verdi.

85- (...) Bize UbeyduUah b. Ömer EI-Kavârîrî ile Muhammed b. Ubeyd el-Guberî rivayet ettiler. Lâfiz Ubeydullah'indir. (Dediler ki) : Bize Hammâd b. Zeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb, Ebu'z-Zübeyr ile Saîd b. Mînâ'dan, onlar da Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayet etti. Câbir söyle demis :
Resûlüllah (SaliaUahü Aleyhi ve Sellem) muhâkale, müzâbene, muâveme ve muhabereden nehî buyurdu. (Ebu'z-Zübeyr ile Saîd'den biri: Birkaç yilligina satis yapmak... iste muâvene budur, demis.) tstisnâh satisi da yasak etti. Yalniz ariyyelere ruhsat verdi.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Seybe üe Alî b. Hucr dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize tsmâîl yâni Ibni Uleyye, Eyyub'dan, o da Ebu'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den, o da Peygamber (SaliaUahü A leyhi ve Sellem) den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti. Yalniz o «Birkaç yilligina satis yapmak... iste muâveme budur.» cümlesini zikretmedi.

86- (...) Bana îshâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubey-dullah b. Abdilmecîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Rabâh b. Ebî Ma'rûf rivayet etti, (Dedi ki) : Atâ'yi Câbîr b. Abdillâh'dan rivayet ederken dinledim. Câbir söyle demis:
Resulü]Iah (SaîlaUahüAleyhi ve Sellem) yeri kiralamaktan, onu birkaç yilligina satmaktan ve olgunlasincaya kadar meyveyi satmaktan nehî buyurdu.
Bu hadîsi Buharî «Büyü'» ve «Musâkaat» bahislerinde tahrîc etmistir. Ancak *Büyû'»daki rivayetinde muhabere, muhâkale ve müzâ-bene zikredilmemistir. Ayni rivayeti Ebû Dâvûd *Büyû'»da; Ibni Mâce «Ticâret»de muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Muhâkale, müzâbene ve meyvenin olgunlasmadan satilmasi meselelerini bundan önceki bâblarda görmüstük.
Muhabereye gelince : Hanefîler muhabere ile müzâreanin ayni manâya geldigini söylemislerdir. Gerçi mânâ itibariyle birbirlerine pek yakin ve ikisi de topragi, çikan mahsulün üçte biri, dörtte biri gibi mâlüm bir cüz'ü karsiliginda kiraya vermekten ibaret ise de bazilari mü-zâreada ekilecek tohumun toprak sahibine, muhaberede ise kiraciya âit oldugunu söyleyerek aralarinda fark görmüslerdir.
Lügat ulemâsinin cumhuruna göre muhabere : Çiftçi mânâsina gelen *habîr>den alinmistir. Bâzilari yumusak yer mânâsina gelen «habâr»dan; bir takimlari da «Hubra»dan alindigini söylemislerdir. Hubra : Nasîb demektir. Îbni'l-A'râbî muhaberenin «Hayber>den alindigini ileri sürmüstür. Çünkü bu muamele ilk defa Hayber'de yapilmisti.
Muhabere ve müzareanm caiz olup olmadigi ulemâ arasinda ihtilaflidir. Bu husus müteâkib bâbda görülecektir.
Muâveme yâni bir meyve agacinin iki, üç veya daha fazla yilligina satmak bilittifak bâtildir. Ibni Münzir ile diger bâzi ulemâ bu hususta icmâ' nakletmislerdir. Icmâm delili bu rivayetlerdir. Bir de bu muamele elde olmayan meçhul ve teslim imkâni bulunmayan bir mali satmaktir ki, caiz, degildir.
Hadîs-i serifte altinla gümüsün zikredilmesi ihtirazi bir kayit degil, o zaman muamele ekseriyetle onlar üzerinden yapildigi içindir. Alis veris baska seylerle de yapilabilir.
îstisnâli satistan murâd: Akid esnasinda satilik malin meçhul bir miktarmi pazarliktan hâriç birakip satmamaktir ki: «Sana su yigini sattim ama bir kismi müstesna.» «Su agaçlan sattim; bâzisi müstesna.» gibi sözlerle olur. Istisna edilen miktar belli olmadigi için bu satis sahih degildir. Fakat satici istisna ettigi miktari tâyin ederek : «Sana bu agaçlari sattim; yalniz su agaç müstesna» yahut «bu sürüyü sattim; yalniz su koyun müstesna» derse satis bilittifak sahîh olur. Nevevî diyor ki:
Bir kimse bir yigin zahireyi satar da bir ölçegini istisna ederse bu satis Imam Safiî ile Ebû Hanife'ye göre bâtildir, îmam Mâlik üçte birinden fazla olmamak sartiyle bu istisnayi sahîh kabul etmistir.
Babimiz hadîsi; agaçtaki meyvenin olgunlasmadan satilamayacagina kail olan Imani Mâlik, Safiî ve Ahmed b. Hanbe1 ile diger bâzi ulemânin delülerindendir.

17- Yeri Kiraya Verme Babi

87- (...) Bana Ebû Kâmil Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hamroâd yâni Ibni Zeyd, Matar-i Verrâk'dan, o da Atâ'dan, o da Câbir b. AbdilIâh'dan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah <Saîlaliahü Aleyhi ve Sellem) yeri kiraya vermekten nehî buyurmuslar.

88- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-hammed b. Fadl rivayet etti. (Lâkabi Ârim'dir. Ebu'n-Nu'mân es-Sedûsî bu zâttir.) (Dedi ki) : Bize Mehdi b. Meymûn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Matar El-Verrâk, Atâ'dan, o da Câbir b. AbdilIâh'dan naklen rivayet etti. Câbir söyle demis: Resûlüllah (SalUtllakü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kimin yeri varsa onu eksin; kendisi ekmezse onu dîn kardesine ektirsin!» buyurdular.

89- (...) Bize Hakem b. Mûsâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hikl yâni îbni Ziyâd, Evzâî'den, o da Atâ'dan, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayet etti. Câbir söyle demis: Jlesû\xi\lah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ashabindan bazi kimselerin fazla yerleri vardi da ResûlüUah (Sallailahu A îeyhi ve Sellem) :
«Her kimin fazla yeri varsa onu ya eksin yahud dîn kardesine bahsetsin. Bunu yapmazsa yerine sâhib olsun!» buyurdular.

90- (...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muallâ b. Mansûr er-Râzî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Seybânî, Bükeyr b. Ahnes'den, o da Atâ'dan, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen haber verdi. Söyle demis:
ResûlüUah (Sallailahu Aleyhi ve SelIem)>yeT için ücret veya pay alinmasini yasak etti.

91- (...) Bize Ibni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülmelik, Atâ'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir söyle demis: ResûlüUah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem,:
«Her kimin yeri varsa onu eksin; ekmeye gücü yetmeyip bundan âciz kaliyorsa müslüman kardesine bahsetsin; ama yeri ona îcâHa vermesin!» buyurdular.

92- (...) Bize Seybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hem-mâm rivayet etti. (Dedi ki) : Süleyman b. Mûsâ Atâ'ya sordu: Sana Câbir b. Abdillâh Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Her kimin yeri varsa onu ya eksin yahud dîn kardesine ektirsin; ama kiraya vermesin!» buyurdugunu rivayet etti mi? dedi. Atâ': — Evet, cevâbini verdi.

93- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Amr'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem)muhabereden nehî buyurmus.

94- (...) Bana Haccâc b. Sâir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubey-dullah b. Abdilmecîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Selim b. Hayyân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd b. Mînâ' rivayet etti. (Dedi ki) : Câbir b. Abdillâh'i sunu söylerken isittim: Gerçekten Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i :
«Her kimin fazla yeri varsa onu eksin yahud dîn kardesine ektirsin. Bu yerleri satmayin!» buyurdular.
(Râvi Selim demis ki): Bunun üzerine Saîd'e : «Bu yerleri satmayin! sözü ne demektir; kirayi mi kasdediyor?» dedim. — Evet, cevâbmi verdi.

95- (...) Bize Ahmed b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'z-Zübeyr, Câbir'den rivayet etti. Stfyle demis: Biz Resûlüllah 'Sallallahü Aleyhive Sellem) zamaninda muhabere yapar da kesmifcten [8] ve sundan bundan alirdik. Bunun üzerine Resûlüliah (Saüallahü A leyhi ve Sellem):
«Her kimin yeri varsa onu ya eksin yahud dîn kardesine ektirsin; aks! îakdirde o yeri (hâline) biraksin!» buyurdular.

96- (...) Bana Ebu't-Tâhir ile Ahmed b. îsâ hep birden Ibni Vehb'-den rivayet ettiler. Ibni îsâ dedi ki: Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Hisâm b. Sa'd rivayet etti. Ona da Ebu'z-Zübeyr Mekkî rivayet etmis. (Demis ki) : Câbir b. Abdillâh'i sunu söylerken isittim: Biz Resûlüliah (Sallaliahü A leyhi ve Sellem) zamaninda su kenarlarini sahibine vermek sartiyle arazîyi üçte birine yahut dörtte birine alirdik. Derken Resûlüliah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem Jbu mesele için ayaga kalkarak:
«Kimin yen varsa onu eksin; ekmezse dîn kardesine bahsetsin. Dîn kardesine bahsetmezse ona sahib olsun!» buyurdular.

97- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. {Dedi ki) : JBize Yahya b. Hammâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Süleyman'dan rivayet etti. (Demis ki) : Ebû Süfyân, Câbir'den rivayet etti. Câbir Söyle demis: Ben Peygamber (SciUaHahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Kimin yeri varsa onu ya hibe etsin; yahud emaneten versin!» buyururken isittim.

98- (...) Bana bu hadîsi Haccâc b. Sâir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'l-Cevvâb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ammâr b. Ruzeyk, A'mes'-den bu isnâdla rivayette bulundu. Yalniz o: «Onu eksin yahut bir kimseye ektirsin.» seklinde söyledi.

99- (...) Bana Hârûn b. Saîd el-Eylî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr yâni Ibnî Haris haber verdi. Ona da Bükeyr, ona da Abdullah b. Ebî Seleme Nu'man b. Ebî Ay-yâs'dan, o da Câbir b. Abdillah'dan naklen rivayet etmis ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yeri kiraya vermekten nehî buyurmuslar.
Bükeyr demis ki: Bana Nâft de rivayet etti ki, Ibni Ömer'i sunu söylerken isitmis: «Biz vaktiyle arazîmizi kiraya verirdik; sonra Kâfi' b. Hadîc hadîsini duyunca bundan vaz geçtik.»

100- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hayseme, Ebu'z-Zübeyr'den, o da Câfcir'den naklen haber verdi. Söyle demis:
«Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) bos arazîyi iki veya üç seneligine salmaktan nehî buyurdu.»

101- (...) Bize Saîd b. Mansûr ile Ebû Bekr b. Ebî Seybe, Amru'n-Nâkid ve Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyân b. Uyeyne, Humeyd-i A'rac'dan, o da Süleyman b. Atîk'den, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Söyle demis:
«Peygamber (SallalIahü A leyhi ve Sellem) birkaç yilligina (yapilan) satisi yasak etti.»
tbni Ebî Seybe'nin rivayetinde: «Meyveyi birkaç yilligina satmayi...» denilmistir.

102- (1544) Bize Hasan b. Alî EI-Hulvânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Tevbe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâviye, Yahya b. Ebî.Ke-sîr'den, o da Ebû Seleme b. Abdirrahmân'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kimin yeri varsa onu eksin yahud dîn kardesine bahsetsin; bunu /a p m azsa yerine sahib olsun!» buyurdular.

103- (1536) Bize Hasan-i Hulvânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Tevbe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâviye, Yahya b. Ebî Kesîr'den rivayet etti. Ona da Yezîd b. Nuaym, ona da Câbir b. Abdil1âh haber vermis ki, Câbir, Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) 'i müzâbene ile hukulden nehî buyururken isitmis. Câbir b. Abdillâh demis ki : «Müzâbene, hurmanin taze yemisini kuru hurma karsiliginda satmak; hukul ise yeri kiraya vermektir.»

104- (1545) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yâkub yâni Ibni Abdirrahmân El-Kaari, Süheyl b. Ebî Sâlih'den, o da babasindan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti:
Resûlü\lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) muhâkale ile müzâbeneden nebi buyurdular.» demis.

105- (1546) Bana Ebu't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Mâlik b. Enes, Dâvûd b. Husayn'dan naklen haber verdi. Ona da Ibni Ebî Ahmed'in âzâdlisi Ebû Süfyân haber vermis ki, kendisi Ebû Saîd-i Hudrî'yi sunu söylerken isitmis:
«Resûlüüah 'Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müzahene iîe münâkaleyi yasak etti. Müzâbene hurmanin üzerindeki meyveyi satin almak; muhâkale de yeri kiraya vermektir.»

106- (1547) Bize Yahya b. Yahya iîe Ebu'r-Rabî' el-Atekî rivayet ettiler. Ebu'r-Rabî' (Bize rivayet etti) tâbirini kullandi. Yahya ise : Bize Hammâd b. Zeyd, Amr'dan naklen haber verdi, dedi. Amr demis ki: Ben Ibni Ömer'i sunu söylerken isittim:
«Biz vaktiyle muhaberede bir beis görmezdik. Nihayet geçen sene Râfi', Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in onu yasak ettigini söyledi.»

107- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti. H.
Bana Alî b. Hucr ile îbrâhîm b. Dînâr da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bûe tsmâîl yâni tbni Uleyye, Eyyûb'dan rivayet etti. H.
Bize Ishâk b. îbrâhîm dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Amr b. Dinar'dan bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmislerdir. Ibni Uyeyne hadîsinde: «Bundan dolayi biz onu terk ettik» cümlesini ziyade etmistir.

108- (...) Bana Alî b. Hucr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsmâîl, Eyyûb'dan, o da Ebu'l-Halü'den, o da Mücâhid'den naklen rivayet etti. Demis ki î
«Ibni Ömer: Vallahi Nâfi' bizi arazîmizin faydasindan menetti, dedi.»

109- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Zürey*, Eyyûb'dan, o da Nâfi'den naklen haber verdi. (Nâfî' söyle demis) : Ibni Ömer tarlalarini ResûlüUah (Saîhllahü Aleyhi ve Sellem) devrinde, Ebû Bekr, Ömer ve Osman'in Emirlikleri ile Muâviye'nin hilâfetinin ilk zamanlarinda kiraya verirdi. Nihayet Muâviye'nin hilâfetinin sonunda duydu ki, Râfi' b. Hadîc bu hususta Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfin yasak ettigine dâir hadîs rivayet ediyormus! Ben de yaninda oldugum halde hemen onun yanina girerek sordu. Râfi':
— ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} ekinliklerin kiraya verilmesini yasak ediyordu; dedi. Bunun üzerine tbnI Ömer artik bu isten vaz geçti. Bir daha kendisine bu mesele sorulursa: Râfi' b. Hadîc Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem;'in bunu yasak ettigini söyledi; derdi.

(.,.) Bize Ebu'r-Kabî' ile Ebû Kâmil rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammâd rivayet etti. H.
Bana Alî b. Hucr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ismail rivayet etti. Her iki râvi Eyyûb'dan bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmislerdir., tbni Uleyye hadîsinde: «Artik bundan sonra îbni Ömer bu isi terk etti; tarlalarini kiraya vermiyordu!» cümlesini ziyâde etmistir.

110- (...) Bize îbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeyduüah, Nâfi'den rivayet etti. Söyle demis:
«îbni Ömer'le birlikte Kâfi' b. Hadîc'e gittim. Rafi' Balat'da [9] Ibni Ömer'in yanina gelerek ona Resûîüllah (Sallaiiahü Aleyhi veSellem)'w ekinlikleri kiraya vermekten nehî buyurdugunu haber verdi.»

(...) Bana tbni Ebî Halef ile Haccâc b. Sâir rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Zekeriyyâ b. Adiy rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Amr, Zeyd'den; o da Hakem'den, o da Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den naklen haber verdi, ki îbni Ömer Râfi'e gelmis. O da bu hadîsi Peygamber
(Salîallahü Aleyhi ve Sellem)fâen rivayet etmis.

111- (...) Bize M uh amme d b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyn yâni Ibni Hasan b. Yesâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îbni Avn, Nâfi'den naklen rivayet etti ki, îbni Ömer topragi kiraya veriyormus. Nâfi' demis

ki: Sonra Râft b. Hadic'in bir hadîs rivayet ettigini duydu. Hemen beni alarak onun yanma gitti. O da amcalarinin bazisindan rivayette bulundu. Bu hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen onun yeri kiraya vermekten nehî buyurdugunu söyledi. Bunun üzerine Ibni Ömer bu isi birakti; ve tarlayi kiraya vermez oldu.

(...) Bu hadîsi bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid b. Hârûn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Avn bu isnâdla rivayette bulundu; ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen amcalarinin bâzilarindan ona hadîs rivayet etti, dedi.

112- (...) Bana Abdülmeük b, Suayb b. Leys b. Sa'd rivayet etti.
(Dedi ki) : Bana babam, dedemden rivayet etti. (Demis ki) : Bana Ukayl b. Hâîid, Ibni Sibâb'dan rivayet etti ki, söyle demis: Bana Salim b. Ab-dillâh haber verdi ki, Abdullah b. Ömer arazîsini kiraya verirmis. Nihayet Kâfi1 b. Hadîc-i Ensârî'nin yeri kiralamaktan nehî ederdigini duymus. Abdullah onunla bulusarak:
— Ey tbni Hadic! Sen yerin kiraya verilmesi hususunda Rcsülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem i den ne gibi hadîs rivayet ediyorsun? demis. Râ-fi' b. Hadic:
— Iki tane amcamdan —ki ikisi de Bedir gazasina istirak etmislerdir— bu belde halkina rivayet ederlerken isittim. Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) yeri kiraya vermekten nehî buyurmus; cevabini vermis.
Abdullah:
— Vallahi ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) devrinde yerin kiraya verilirdigini biliyorum; demis. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in bu hususta kendinin bilmedigi bir hüküm ihdas etmis olmasindan korkarak yeri kiraya vermekten vaz geçmis.
Câbir (Radiyallahu anh) hadîsini Buhârî «Müzârea» ve «Hibe» bahislerinde; Nesâî «Müzârea»da; Ibni Mâce «Ahkâm»da; Ebû Hüreyre rivayetini Buhârî «Müzârea»da; Ibni Mâce «Ahkâm»da; Ebû Said (Radiyallahu anh) hadîsini Buhârî «BüyûJ» bahsinde; Ibni Mâce «Ahkâm-da; Râfi' b. Hadîc hadîsini Buhârî «Müzârea»da muhtelif râvilerden tah-rîc etmislerdir.
Bu rivayetlerin mecmuundan anlasilan mânâ sudur: Ashab-i kiram tarlalarim ekiciye verirlerdi. Tohum ekiciye ait olur; su alti yahut tarlanin münbit yerlerinden bir parçasi sahibine, geri kalan yerleri ekiciye birakilirdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) bunu menetti. Çünkü taraflardan biri için zararli olmasi melhuzdur. Birine ayrilan yerin mahsul getirmemesi veya mahsulünün telef olmasi mümkündür.
Hadîs-i serifte zikri geçen : «Onu dîn kardesine ektirsin.» «Dîn kardesine bahsetsin.» ifadelerinden murâd: Tarlayi bir müslümana emaneten vermek, karsiliginda bir sey almamaktir. Buna Araplar «menîha» derler ki, birkaç bâb sonra buna dair hadîsler ayrica görülecektir.
«Mâziniyyât» yahut «Mâzeniyy&t» dere boylan demektir. Bazilari: Dere boylarinda yetisen mahsuldür; demis, bir takimlari da: Ark kenarinda yetisen mahsul oldugunu söylemislerdir. Kelime Arapça degildir.
Nevevî diyor ki: «Ulemâ arazînin kiraya verilmesi hususunda ihtilâf etmislerdir.
Tâvûs ile Hasan-i Basrî arazîyi ister zahire mukabilinde, ister altin veya gümüsle yahut çikan mahsulün bir kismi karsiliginda olsun hiç bir suretle kiraya vermenin caiz olmayacagina kaildirler. Çünkü yeri kiraya vermekten nehî eden hadîs mutlaktir.
îmam Safiî, Ebû Hanîfe ve diger birçok ulemâ yerin altin, gümüs, zahîre, elbise ve diger esya karsiliginda kiraya verile-Dilecegini söylemislerdir. îcâr bedelinin ekin cinsinden olup olmamasi hükmen müsavidir. Ancak çikan mahsulün üçte biri veya dörtte biri gibi bir cüz'ü mukabilinde îcân caiz degildir; bu muhabere olur. Muayyen bir parçanin tarla sahibi için ekilmesini sart kosmak da caiz degildir.
Rabîa yer icarinin yalniz altin ve gümüsle caiz oldugunu söylemis; îmam .Mâlik: «Altin, gümüs ve saire ile caiz, ancak zahire mukabilinde îcâr caiz degildir.» demistir.
tmani Ahmed ile Hanefîler 'den Ebû Yûsuf, Muhamftied b. Hasen, Mâlikîler 'den bir cemaat ve diger bir takim ulemâya göre yeri altm, gümüs mukabilinde kiraya vermek ve mahsulün üçte biri, dörtte biri gibi bir cüz'ü

karsiliginda müzârea yapmak caizdir. Muhakkik ulemâmizdan Ibni Süreyh, îbni Huzeyme, Hattâbî ve baskalarinin kavilleri bu oldugu gibi, muhtar ve müreccah olan da budur...»
îmam Âzam'la Safiî 'nin delilleri, altin, gümüs ve emsali seylerle tarla icarinin caiz oldugunu bildiren Râfi ' b. Hadîc ve Sabit b. Dahhâk hadîsleridir. Onlar babimiz rivayetlerini iki sekilde te'vîl etmislerdir. Birinci te'vîle göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *in nehyi su boylarinin veya tarlanin münbit yerinden bir parçasinin mal sahibine tahsis edilmesine yahut mahsulün üçte biri, dörtte biri gibi, bir cüz'ü mukabilindeki îcâra hamledilir. Nitekim râviler de bu sekilde tefsirde bulunmuslardir.
îkinri te'vîle göre ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)'in nehyi ke-râhet-i tenzîhîyye ve tarlanin emaneten verilmesi lüzumuna irsâd mânâsina hamlolunur. Nevevî : «Hadislerin arasini bulmak için bu te'vîller yahut bunlardan biri mutlaka lâzimdir.» diyor.
Mahsulün bir kismi mukabilinde yerin kiralanmasi meselesinde Tabiînden Atâ\ Mücâhid, Mesrûk, Sa'bî, Tâvûs, Hasan-i Basrî, îbni Sîrîn, Kaasim b. Muham-med ve Hanefîler 'den îmam Züfer'in mezhepleri de îmam Azam 'la Safiî 'nin kavilleri gibidir.
Ibni Hazm'in beyânina göre ashâb-i kiramdan Ebû Bekr , Ömer, Osman, Alî b. Ebî Tâlib, Abdullah b. Ömer, Sa'd, Abdullah b. Mes'ûd, Habbâb, Huzeyfe ve Muâz b. Cebel (Radtyalkthû anh) hezerâti ile tabiînden Abdurrahmân b. Yezîd, Ibni Leylâ, Süfyan-i Sevrî ve Evzâî çikan mahsulün bir kismi mukabilinde tarlayi kiraya vermeyi caiz görmüslerdir.
îmam Ahmed'le îshâk tohumun tarla sahibine, hayvan ve ziraat âletlerinin kiraciya âit oldugunu söylemisler; hadîs ulemasindan bazilari ise tohum kimden olursa olsun cevaz vermislerdir. Hanefî1er'in fikhinda bu hususta tafsilât vardir.
lâfi' b. Hadîc fRadtyallakû anh) rivayetinde Hz. Abdullah , b. Ömer'in Ebû Bekr, Ömer, Osman ve Muâviye (RadiyailahÛ anh) zamanlarinda tarlalarini kiraya verdigi bildirilmekte, bu meyanda Hz. A1i'den bahsedilmemesi dikkati çekmektedir. Bazilari buna «îbni Ömer'in onu zikretmemesi, ona bey'at etmedigi içindir.» diye cevap vermislerse de Aynî: «Ihtimal onun zamaninda kira ile ziraat yapilmamistir. > seklinde cevap vermenin daha yerinde oldugunu söylemistir.

18- Yeri Zahire Mukabilinde Kiraya Verme Babi

113- (1548) Bana Alî b. Hucr Es-Sa'dî iie Yâkûb b. îhrahîm rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ismâîî yâni Ibnî Uleyye, Eyyûb'dan, o da Ya'Iâ b. Hakîm'den, o da Süleyman b. Yesârdan, o da Kâfi' b. Hadîc'den naklen rivayet etti. Kâfi' söyle demis :
«Biz Kesûlüllah (Salîalîahü Aleyhi ve SeHem) zamaninda arazîye mühâkale yapar; onu üçte birle, dertte birle ve muayyen miktar zâhîre ile kiraya verirdik; Derken bir gün bize amcalarimdan bit zât gelerek: Bize faydali olan bir isten Resûlüllah (Süliallahü Aleyhi ve Sellem) bizi neh! buyurdu; ama Allah ve Resulüne itaat bizim için daha faydalidir: Arazîye muhâkale yaparak üçte birle, dörtte birle ve muayyen miktar zahire ile kiraya vermeyi bize yasak etti. Ve arazî sahibine yerini ya ekmesini yahut ektirmesini emir buyurdu; kiraya vermeyi ve bundan baskasini kabul etmedi, dedi.

(...) Bize bu hadîsi Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hamniâd b. Zeyd, Eyyûb'dan naklen haber verdi. (Demis ki) : Bana Ya'lâ b. Bakîm yazdi. (Dedi ki) : Süleyman b. Yesar'i, Kâfi' b. Hadîc'den naklen rivayet ederken dinledim. Râfi' söyle demis :
«Vaktiyle bir arazîye muhâkaîe yapar; onu üçte bîrle, dörtte birle kiraya verirdik...» Bundan sonra râvi, tbni Uîeyye hadisi gibi rivayette bulunmustur.

(...) Bize Yahya b. Habîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Haris rivayet etti. H.
Bize Amr b. Alî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülâlâ rivayet etti. H.

Bize Ishâk b. îbrâhîm dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abde haber verdi.
Bu râvilerin hepsi tbni Ebî Arübe'den, o da Yala b. HaMm'den bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmislerdir.

(...) Bana bu hadîsi Ebu't-Tâhir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Cerîr b. Hâzhn, Ya'lâ b. Hakîm'den bu isn adla, o da Râfi' b. Hadîc'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)den naklen haber verdi. Ama: «Amcalarindan birinden» demedi.

114- (...) Bana tshâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Müshir haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yahya b. Hamza rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Amr Evzâî, Râfi' b. Hadîc'in âzâdlisi Ebu'n-Necâsî'den, o da Râfi'den, o da amcasi Zuhayr'dan naklen rivayet etti. Râfi' söyle demis :
«Zuhayr bana gelerek: Vallahi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize faydali olan bir seyi bize yasak etti; dedi. Ben:
— Ne o? Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in söyledigi sey haktir; dedim.
— Bana : Ekinliklerinizi ne yapiyorsunuz? diye sordu. Ben de : Biz onlari kimi dere boylari bizim olmak üzere, kimi de birkaç yük kuru hurma veya arpa mukabilinde îcâra veriyoruz yâ Resûlâllah! dedim.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bunu yapmayin! Onlari ya kendiniz ekin; yahud ektirin; veyahud (kimseye vermeyip) sahib olun!» buyurdular, dedi.

(...) Bize Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdur-rahmân b. Mehdi, Ikrime b. Ammâr'dan, o da Ebu'n-Necâsî'den, o da Râfi'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu isnadla rivayette bulundu. Yalniz «Amcasi Zuhayr'den» ifâdesini zikretmedi.
Bu hadîsi Buhârî ile Nesâî «Muzarea» bahsinde; Ibni Mâce*Ahkâm»da muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Hadîsin bir rivayetinde kira bedeli olarak «rubuf» yâni dörtte bir, diger rivayetinde bunun yerine «rabî'» yâni dere, irmak sözleri kullanilmistir. Bunlarin ikisi de sahihtir. Çünkü kira bedeli ya mahsulün üçte biri, dörtte biri olur yahut su boylari veya tarlanin münbit yerleri sahibine tahsis edilirdi.'
Hadîs-i serif mahsulün bir kismi mukabilinde tarlayi îcâra vermeyi tecvîz etmeyenlerin delîllerindendir. Ulemânm bu husustaki kavilleri az yukarida görülmüstü.

19- Abziyi Altin ve Gümüsle Îcar Babi

115- (1547) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e: Rabîa b. Ebî Abdirrahmân'dan dinledigim, onun da Hanzale b. Kays'dan rivayet ettigi su hadîsi okudum:
Hanzale Râfi' b. Hadîc'e arazînin îcân meselesini sormus da Râfi':
— Resûlüüah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) arazîyi îcâra vermeyi yasak etti; cevabini vermis. Hanzale demis ki:
— Bunun üzerine ben: Altin ve gümüsle mi (verilecek)? diye sordum. Râfi':
— Altin ve gümüse gelince: Onlarda bir beis yoktur; dedi.

116- (...) Bize Ishâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ b. Yûnus haber verdi, (Dedi ki) : Bize Evzâî, Rabîa b. Ebî Abdirrahmân'dan rivayet etti. (Demis ki) : Bana Hanzale b. Kays el-Ensârî rivayet etti. (Dedi ki) :
Kâfi' b. Hadic'e arazîyi altin ve gümüsle kâr meselesini sordum da : Onda bir beis yoktur; halk Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamaninda su boylari, ark baslari tarla sahiplerine tahsis edilmek veya ekinden bîr seyler vermek sartiyle îcâr yaparlar; kimi birine aid olan yer telef oîinr, ötekinin hissesi selâmette kalir; kimi ötekinin hissesi kurtulur, berikinin-ki telef olurdu. Halk için bundan baska îcâr sekli yoktu îste bu sebepten dolayi ondan nehî buyuruldu. Ama malûm ve garantili bir sey olursa onda beis yoktur, dedi.

117- (...) Biie Amru'n-Nâkid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyfin b, Uyeyne, Yahya b. Saîd'den, o da Hanzale-i Züraki'den naklen rivayet etti ki, Hanzale. Bâfi' b. Hadîc'i sunu söylerken isitmis:
«Biz Ensârm en çok tarla sahibi olanlarin dandik. Yeri, surasi bizim, surasi kiracilarin olmak sartiyle îcâr ederdik. Çok defa da birinin yeri mahsul getirir; Ötekininki getirmezdi. Bundan dolayi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi bundan nehî buyurdu; ama gümüsle icardan neh-yetinedi.

(...) Bize Ebu'r-RaM* rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hamniâd rivayet etti. H.
Bize îbni Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Bârûn rivayet etti.
Bu raviîcr Kep birden Yahya b. Saîd'den bu isnâdla bu hadîsin benzerini rivayet etmislerdir.
Bu hârî bu hadîsi biraz lâfiz farkiyle «Müzârea» bahsinde tahrîc etmistir. Hadîs-i serîf, tarlanin altin veya gümüs mukabilinde îcâr edilebilecegine kâü olan cumhuru ulemânin delüîerindendir. Bâzilarinin buna da cevaz vermeyip : «Arazî mutlak surette icar edilemez» dediklerini az yukarida görmüstük.
Uz. Râfi'in bu mesele hakkindaki cevabi ya kendi içtihadidir; yahut Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) 'den isittigini nassan rivayet etmistir. Mahsul mukabilinde îcân meneden hadîste altinla gümüsün dâhil olmadigini bildigi için bu cevâbi vermis olmasi da muhtemeldir.
îbni Battal (-444) : «Arazîyi altin ve gümüsle îcârin caiz oldugu Râfi'den merfu' hadîsle sübût bulmustur.» demistir. Saîd b. Zeyd'den rivayet olunan bir hadîste :
«Bize Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve 5Wte/«) arazîyi altin ve gümüsle kiraya vermemizi emir buyurdu.» denilmektedir. îbni Abbâs (RfidiyallahÛ anh)'nm dahî: «Sizin yapacaginiz en güzel is, bos arazîyi altin veya gümüsle kîrâlamanizdir.» dedigini Vekî' «Musannef»inde mevsûl olarak rivayet etmistir. îbni Münzir ashâb-i kiramin bunun cevazina ittifak ettiklerini söyler.
Gerçi Tirmizî'nin Hennâm tarikiyle rivayet ettigi Râfi' b. Hadîc hadîsinde «Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) bise faydali olan bir isten (yâni) birimizin arazîsi olursa onu getirdigi mahsulün bir kismi mukabilinde yahut gümüsle kiraya vermekten bizi neh-yetti ve : Bir hanginizin yeri varsa onu ya dîn kardesine bahsetsin, ya-hut eksin!., buyurdu.» deniliyorsa da bu hadîs zaiftir. Râvilerinden Ebû Bekr b. Ayyas hakkinda söz edilmistir. Nesâî mezkûr hadîsin mürsel oldugunu söylemistir.

20- Müzaefa ve Müacere Hakkinda Bir Bab

118- (1549) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dülvâhid b. Ziyâd haber verdi. H.
Bize Ebû Bekr b. EM Seybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Alî b. Müshir rivayet etti. Her iki râvi, Seybânî'den, o da Abdullah b. Sâib'-den naklen rivayette bulunmuslardir. Abdullah b. Sâib söyle demis:
Abdullah b. Ma'kil'e müzâreayi sordum da sunu söyledi: Bana Sabit b. Dahhâk haber verdi ki, ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)müzâ-readan nehî buyurmustur.
Îbni Ebî Seybe'nin rivayetinde : «Ondan nehî buyurdu» denilmistir, îbni Sâib : «Beri îbni Ma'kil'e sordum.» demis; Abdullah'in ismini söyle^ memistir.

119- (...) Bize Ishâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Hammad haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Süleyman-i Seybâ-nî'den, o da Abdullah b. Sâib'den naklen haber verdi. Abdullah söyle demis:
Abdullah b. Ma'kil'in yanma girerek ona müzâreayi sorduk. (Dedi ki) : Sâbifin söyledigine göre Resulüliah (SallaUaJiü Aleyhi ve SeUem) müzâ-readan nehî, mfiâcereyi ise emir buyurmus ve : «Onda bir beis yoktur.» demis.
Müzârea: Çiftçilik mânâsina gelen zirâattan alinmistir. Buna Hanefîler muhabere ve münâkale de derler. Kelimenin müsareket bildiren (mufâale) babindan kullanilmasi, seriat istilahinda: tarla sahibi Ile kiraci arasinda mahsulün bir kismini sahibine vermek sartiyle yapilan bir akid oldugu içindir.
Müâcere: Tarlalarini birbirlerine para ile îcâr etmektir.

Imam Âzam'la Imam Züfer'e göre müzârea bâtildir; hiç bir suretle caiz degildir. Bu hüküm mahsulün bir kismi mukabilinde arazîyi kiralamaktan nehî eden hadîsle neshedilmistir. îmam Ebû Yûsuf la Muhammed b. Hasan 'a göre müzârea caizdir; ancak onlara göre de sahîh olmak için birçok sartlan vardir. Bunlar için fikih kitaplarina müracaat etmelidir. Fetva imâmeynin (Ebû Yûsuf'la Muhammed) kavline göredir. Müzârea hususunda ulemânin ihtilâfini az yukarida görmüstük. «Müsâkaat* bahsinde bu meseleye biraz daha temas edecegiz.

21- Meniha Olarak Verilen Yer Babi

120- (1550) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Zeyd, Amr'dan rivayet etti ki, Mücâhid Tâvûs'a; Haydi seninle Kâfi' b. Hadîc'in ogluna gidelim de babasinin Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)"den ona naklettigi hadîsi kendisinden dinle! [10] demis. Tavus onu (bundan) menetmis. (Demis ki) : Vallahi ben Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve beliein)in muhabereden nehî buyurdugunu bilsem onu yapmazdim. Lâkin bana bunu onlardan daha iyi bilen biri (yâni Ibni Abbas) rivayet etti ki, Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sillem) :
«Bir adamin yerini dîn kardesine menîha olarak vermesi, onun karsiliginda malûm bir ücret almasindan daha hayirlidir.» buyurmuslar.

121- (...) Bize Ibni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Amr'dan; Ibni Tâvûs da Tâvûs'dan naklen rivayet etti ki. Tâvûs muhabere yapiyormus.. Amr demis ki: Ona : Yâ Ebâ Abdirrahmân! Su muhabereyi biraksan iyi edersin; çünkü ashâb Peygamber (SallaIlaiiü Aleyhi ve Sellem)in muhabereden nehî buyurdugunu söylüyorlar; dedim. Bunun üzerine Tâvûs:
— Ey Amr! Bana bunu onlarin en iyi bileni (yâni Ibni Abbâs) haber verdi kî, Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) muhabereyi yasak etmemis; ancak:
«Birinizin (yerini) dîn kardesine menîha olarak vermesi, onun karsiliginda malûm bir ücret almasindan daha hayirlidir.» buyurmuslar, dedi.

(...) Bize Ibni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sekafi. Eyyûb'dan naklen rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe ile Ishâk b. Ibrahim de rivayet ettiler. Bunlarin hepsi Vekî'rîan, o da Süfyân'dan naklen rivayet etmis. H.
Bize Muhammed b. Rumh ciahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ley s, Ibnî Cüreyc'den naklen haber verdi. H.
Bana Alî b. Hucr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Fadl b. Mûsâ, Serîk'den, o da Su'be'den rivayet etti.
Bu râviierin hepsi Amr b. Dinar'dan, o da Tâvûs'dan, o da Ifani Ab~ bâs'datt, o da ¥eygamher (Salkülakü Aleyhi ve Sellem)'den naklen yukariki-lerin hadîsi gibi rivayette bulunmuslardir.

122- (...) Bana Abd b. Humeyd ile Muhammed b. Râfi' rivayet ettiler. Abd (Bize haber verdi) tâbirini kullandi. Ibni Râfi' Ise: Bize Abdürrezzâk rivayet etti, dedi. Abdürrezzâk: Bize Ma'mer, Ibni Tâvûs'dan, o da babasindan, o da Ibni Ab bas "dan naklen haber verdi ki, Peygamber (Salkttlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bîrinizin yerini dîn kardesine menîha olarak vermesi, o yere karsilik swn ve sunu (malûm bir seye isaret ederek) almasindan kendisi için daha hayirlidir.» buyurmuslar.
Râvi demis ki: «îbni Abbâs: O hakidir; o En sarin diliyle münâkaledir.» dedi.

123- (...) Bize Abdullah b. Abdirrahman Ed-Dârimî rivayet etti.
(Dedi ki) : Bize Abdullah b. Ca'fer er-Rakkî haber verdi. (Dedi ki) : Bize
UbeyduIIah b. Amr, Zeyd b. Ebî Üneyse'den, o da Abdülmelik b. Zeyd'den, o da Tâvûs'dan, o da Ibni Abbâs'dan, o da Feygamber(Sallallahü Aleyhi ve Selleml'&tn naklen rivayet etti ki:

«BIr kimsenin arazîsi olursa, süphesiz onu dîn kardesine m em ha olarak vermesi daha hayirlidir.» buyurmuslar. Bu hadîsi Buhârî ile Nesâî «Müzârea» bahsinde; Ebû Dâvûd «Büyû'»da; Tirmizî ile îbni Mâce «Ahkâm »da muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.

Menîha : Bir müddet sütünden ve yününden istifade ederek sonra tekrar sahibine iade sartiyle bir kimseye verilen koyun veya devedir. Kazzâz'in nakline göre menîha yalniz koyunla deveden olur. Ebû Ubeyd Araplar arasinda menîhanm iki suretle yapildigini söyler. Birinci surete göre menîha : Bir mali birine bagislamaktir. Ikinci surete göre ise bir deve veya koyunu bir müddet istifade için birine verip sonra tekrar geri almaktir. Bu kelimenin asil mânâsi bagistir. Burada da yeri baskasina muvakkaten bagislamak; ücretsiz vermek mânâsina kullanilmistir.

Hadîs-i serifte muhabere kelimesi müzârea mânâsinda kullanilmistir. Nitekim Tirmizî 'nin rivayetinde muhabere yerine müzârea denilmistir. Zâten bunlarin Hanefîler'ce ayni mânâya geldiklerini yukarida görmüstük.

Ilk rivayette Tâvûs'un (onlar) diye isaret ettigi ashâbtan mu-râd: Râfi' b. Hadîc, amcalari ve Sabit b. Dahhâk, Câbir b. Abdillâh ile onlardan rivayet edenlerdir.

Görülüyor ki, ashâb-i kiramdan bâzilari Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) in muhabereyi yasak ettigini rivayet etmisler; buna mukabil Ibni Abbâs (Radiyallahü anh) yasak etmedigini söylemistir. Zahiren bu iki rivayet birbirine zid ise de hakikatte aralarinda ziddiyet yoktur. Çünkü yasak edilen muhabere fâsid sartlarla yapilandir. Fâsid sartlarla yapilmayan muhabere yasak degildir. îbni Abbâs (Radiyallahü anh) am anlatmak istedigi de budur. Bâzilarina göre «muhabereyi yasak etti» rivâyetiyle kerâhet-i tenzîhiyye, «yasak etmedi» rivâyetiyle de bu isin haram olmadigi kastedilmistir.

Hasili bu rivâyetlerdeki nehî, muhabere haram oldugu için degil, müslümanlar arasma fitne fesad girmesini önlemek içindir. Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi'veSellem) tarlalarin ücretsiz olarak emaneten verilmesini bunun için emir buyurmustur. Zira ashâb arasinda tarla ücreti yüzünden anlasmazliklar çikardi. Hattâ kavga edip dögüsenler olmustu. Tahâvî'nin Hz. Zeyd b. Sabit 'ten rivayet ettigi bir hadîste söyle deniliyor :

«Zeyd demis ki; Allah Râfi' b. Hadîc'i affetsin! Vallahi ben hadîsi onlardan dahi iyi biliyordum. Mesele sundan ibaretti : Ensârdan iki zât Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellcm) 'e geldiler. Bunlar dögüsmüslerdi.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) de:

«Madem ki hâliniz budur; öyleyse ekinlikleri kiraya vermeyin {»buyurdular. Râfi' (yalniz) «Ekinlikleri kiraya vermeyin» dedigini isitmis.*

Bu hadîs hakkinda Tahâvî sunlari söylemistir: «iste Zeyd b. Sabit!.. Haber veriyor ki, Râfi'in isittigi (ekinlikleri kiraya vermeyin) hadîsindeki nehî bu isn haram oldugunu beyân için degil, ashabin aralarina ser girmesinden çekindigi içinmis.» Zeyd b. Safait (Radivallahü anh) hadîsini Ebû Dâvûd, Nesâi ve îbni Mâce de tahrîc etmislerdir.

---

[1] Bakara sûresi, âyet: 275.

[2] Bakara sûresi, âyet: 194

[3] Nahl sûresi, âyet: 126.

[4] Ayet-i Kerime

[5] Bir vest: Altmis sâ' yâni takriben bir deve yüküdür.

[6] Müzârea : Yerden çikan mahsulün bir kismini vermek üzere yapilan ;<kiddir

[7] Muhabere :. Çikanin 1/3 veya 1/4 nü vermek üzere yazilan akiddir.

[8] Harman dögüldükten sonra basakta kalan dane,

[9] Medine'de Mescid-i Nebevî'ye yakin bir yerdir.

[10] «Ben dinleyeyim» seklinde rivayeti de vardir.